

ARGES

Revistă de cultură fondată în 1966 • Serie nouă
■ Anul XXVI (LXI) ■ Nr. 10 (532) ■ Octombrie 2026 ■

Editori:
Consiliul Local Pitești
Primăria Municipiului
Pitești
Centrul Cultural
Pitești

*Apare sub egida
Uniunii Scriitorilor
din România*

PAUL KLEE - Grădini de templu

Poeți argeșeni:

■ Liviu Mățăoanu ■ Florentin Sorescu
■ Sorin Durdun ■ Alexandru Mărchidan

p. 15-18

ARGES
A60

Faust în Silicon Valley

Multe din paradoxurile memorabile ale lui G.K. Chesterton riscă să fie privite ca niște ingenioase exemple de *jeu de l'esprit*, dar fără o priză fermă la realitate. Și asta nu din vina eseistului. Așa de pildă când el spune că „omul care nu mai crede în Dumnezeu, nu va crede în nimic, ci va crede în orice”, ne seduce jocul de cuvinte, admirăm dexteritatea verbală, concizia, dar nu știu în ce măsură apreciem profunzimea intuiției. În fond, toate aceste vorbe nu ar avea aceeași forță dacă nu ne-ar transmite ceva cu adevărat important despre natura umană.

În ultima vreme îmi vine din ce în ce mai des în minte acest aforism. Într-o carte academică despre OZN-uri, *American Cosmic* de Diane Pasulka, unul dintre protagoniști, care apare sub pseudonimul Tyler D. (în realitate numele său este Tim Taylor), provine exact din familia spirituală descrisă de butada lui Chesterton. Cercetător științific, antreprenor de succes în domeniul biotehnologiei, inginer aerospațial cu legături strânse la NASA și în programele spațiale americane, inovator în domeniul inteligenței artificiale, Tim Taylor are toate trăsăturile unui om de știință autentic, cel puțin conform imaginației populare moderne. Adică, eliberat de orice fel de credințe și superstiții religioase. Nu trebuie însă să te afunzi foarte tare în biografia personajului pentru a descoperi că mare parte din descoperirile sale (diverse brevete biomedicale deloc de lepădat) nu au survenit ca urmare a unor deducții logice clasice, ci i-au fost oferite de entități non-umane printr-o formă clasică de „channeling”:

„În cadrul programului, am început să mă trezesc băgat în proiecte unde mă loveam direct de fenomen (e vorba de inteligențe non-umane – n.n.). Îi știu limbajul. Chiar ne vorbește în spațiu. Nu știu cine este responsabil pentru faptul că am fost pus în aceste proiecte. Cred că, într-un fel, ei sunt responsabili de asta. Propriul meu șef direct nu știe ce fac”.

După cum observă în context Pasulka, Taylor nu face o figură de nonconformist. Fondatorii programelor aerospațiale rusești și americane aveau același profil spiritual. Konstantin Tsiolkovski, părintele aeronauticii sovietice, susținea că „un geniu este cineva care înțelege și redirecționează mesajele de la ființe superioare spre tehnologii, produse și chiar artă”. Jack Parsons, creatorul de facto al programelor NASA, nu doar că își derula experimentele în zile simbolice pentru el, cum ar fi de pildă Halloween, și credea că se află în contact cu entități extraterestre, dar era un discipol fidel al lui Aleister Crowley, cel care se autointitula „Fiara 666”.

Legătura dintre știința modernă și ocultism nu e ilustrată de excepții și personaje periferice, ci de părinții fondatori. Newton, de exemplu, considera comentariile sale oculte la Biblie și preocupările sale alchimice mai importante decât descoperirea legii gravitației, ceea ce l-a făcut pe Keynes să afirme că „Newton a fost ultimul magician, nu primul din epoca rațiunii”.

Epoca rațiunii nu e chiar atât de rațională și e suficient dacă privim din nou la corifeii inteligenței artificiale de azi. Nu ne izbește un raționalism uscat și sec. Mai degrabă ne atrage atenția interesul pentru ocult, combinat cu mult consum de substanțe halucinogene, care în cazul de față reprezintă o poartă de intrare larg deschisă și cu un semn mare de „bine ați venit” pentru creaturi non-umane și „experiențe mistice”. Steve Jobs a descris consumul de LSD drept unul din cele mai importante evenimente din viața sa, Sam Altman, fondatorul OpenAI, a vorbit în aceiași termeni despre LSD, Sergey Brin, co-fondatorul Google, a consumat psilocibină, ingredientul activ din ciupercile halucinogene, Ray Kurzweil, cercetător și inventator pentru Google, a descris în amănunt stările semiconștiente autoinduse în care încearcă să rezolve probleme complexe, fără a mai insista acum despre încercările sale de a-și readuce tatăl la viață. Pe scurt, întregul domeniu al cercetării inteligenței artificiale pare că se găsește sub umbra ocultului. Bineînțeles că nimeni nu-l va numi ca atare, mai ales când există atâtea eufemisme respectabile ca „transă hipnotică”, „experiențe extracorporale”, „procesare subconștientă rapidă” șamd. Dar în esență nu este altceva decât ocultism.

Dintr-o perspectivă culturală putem vedea tot acest flirt ca un pact faustic prin excelență și nu degeaba suficienți comentatori văd în creația lui Goethe cea mai poetică și izbutită descriere a modernității.

Din punctul de vedere al tradiției ortodoxe, entitățile din alte lumi și galaxii nu reprezintă altceva decât o manifestare a puterilor demonice. „În secolul al XIX-lea, era de obicei necesară participarea la ședințele de spiritism pentru a intra în contact cu demonii, astăzi însă este suficient a privi spre cer (ce-i drept, de preferință noaptea). Omenirea a pierdut în prezent și ultima rămășiță a viziunii creștine asupra vieții, astfel încât se lasă în mod pasiv în voia oricăror «puteri» coborâte din văzduh”, scria Pr. Serafim Rose în „Ortodoxia și Religia viitorului”.

Din toate aceste ilustrări nu aș sări imediat la concluzii ludiste. Una din invențiile lui Tim Taylor s-a dovedit a trata o formă de cancer. Însă revenind la maxima lui Chesterton, „orice”-ul în care crede omul modern nu arată deloc inocent, ci în mare măsură tulburător și malefic.

Epoca rațiunii nu e chiar atât de rațională și e suficient dacă privim din nou la corifeii inteligenței artificiale de azi. Nu ne izbește un raționalism uscat și sec. Mai degrabă ne atrage atenția interesul pentru ocult, combinat cu mult consum de substanțe halucinogene, care în cazul de față reprezintă o poartă de intrare larg deschisă și cu un semn mare de „bine ați venit” pentru creaturi non-umane și „experiențe mistice”.

Calinic Argeșeanul

Din frumusețea lumii văzute

Frumusețea Dumnezeiască a Naturii

A contempla frumosul natural și supranatural este o lucrare a spiritului, pe care o realizăm cu toate forțele noastre sufletești și trupești, în armonia netulburată, așezată de Domnul Dumnezeu.

Este o mare legătură între frumosul natural și supranatural, un fel de legătură ca între raza soarelui și lumină.

Cine nu s-a bucurat de Frumusețea Naturii, această lucrare Dumnezeiască? Dar, cine nu se bucură când iese cu familia, cu prietenii și alți casnici mai de aproape sau mai de departe, în frumusețea lumii văzute?

Lumea în care suntem, din binecuvântarea Domnului Dumnezeu, este capodopera Atotputerniciei creatoare a Divinului orânduitor al Universului, darul veșnic oferit nouă pentru ca bucuria noastră să fie fără de sfârșit.

Trebuie să realizăm că Domnul Dumnezeu, ca frumusețe absolută și creator al frumuseților din lume, ne face și pe noi părtași, prin participare efectivă. În Natură, Frumusețea există în toate lucrurile frumoase care ne înconjoară și durează, independent de prezența și gustul nostru.

Dacă stăm puțin pe gânduri, Natura poate fi asemănată cu un ochi educat artistic. Aceasta e însă cazul unei minorități rafinate de cultură solidă. Așa vei încerca sentimentul că Natura poate fi considerată științific, igienic, religios și estetic!

Iubind Natura, aceasta devine un fel de „mamă” și simțim cum Universul se prelungește în om! Această înrăurire asupra mediului cosmic se înfăptuiește și înobilează umanitatea. Se știe că Adam și Eva au desfigurat viața în Paradis și s-a produs dezarmenia, făcând ca Pământul să dea spini și pălămidă. Se știe că Suferința și Urâtul din Natură sunt urmări ale otrăvitului păcat strămoșesc. Sfântul Apostol Pavel scrie că suspină Cosmosul din pricina omului.

Natura suspină, cu suspine negrăite, când omul rupe o ramură din pădurile României! Dar atunci când dispar copacii tineri, tăiați fără milă, distrugându-se viitorul Naturii din România? Am citit o carte despre solidaritate în Natură!

Când intrăm în Natură cu gândul de a distruge, desfigurând Frumusețea Naturii, prin tăieri iraționale, intră în ființa Naturii o îngrijorare că se începe tâlhărirea pădurilor, la care nimeni n-a pus o lingură de apă! Natura este a Domnului Dumnezeu! Nimeni nu are drept asupra ei! Am plantat hectare întregi de pădure și am udat puietii cu apă cărată cu cofa, în munții din Cracăul Negru! Știu ce înseamnă Natura și Pădurea. Atacul și slujirea pădurilor este o crimă împotriva Naturii! Tăierile în regim silvic, doar așa este admisibil, dar și aici, fără abuzuri mercantile.

Nu doresc să fiu înțeles greșit când am făcut afirmațiile de mai sus! Dacă nu ne purtăm cu sfințenie cu Natura, Opera Omnia a Domnului Dumnezeu, vom avea o România pustiită de hrăpăreții lumii!

Să pășim cu sfială în Grădina Maicii Domnului, cum este recunoscută, Sfânta noastră Românie!

Calinic Argeșeanul

„Pădurea din preajma casei”

■ Situații opuse. În copilărie te aflai aproape de Dumnezeu prin inocență, la senectute te afli prin tensiunea nu o dată culpabilă a conștiinței. Funcționează acum un miraj al tergiversării și așteptării, ultimul factor drept un posibil reflex conservat al inocenței.

■ Scriptor. A te lăsa dus la vale, mai dezagreabil decât a înota împotriva curentului. Iar scrisul nu constituie în fond o opoziție directă sau indirectă la ceva, fie și la limbajul comun?

■ A.E.: „X, prea inteligent pentru a fi întrutotul pur.”

■ „De ce plângerea asta fără sens? Să te plângi înseamnă să pui întrebări și să aștepti până îți vine răspunsul. Însă întrebările care nu-și răspund singure, prin însăși formularea lor, nu vor primi niciodată răspuns. Nu există depărtări între cel ce întreabă și cel ce răspunde. Nu există depărtări de depășit. De aici, întrebările și așteptarea – lipsite de sens.” (Kafka).

■ Pădurea din preajma casei prin care obișnuiesc a trece pe la amiază îmi înfățișează două vârste: senectutea și copilăria. Prima e cea a copacilor pluridecenali, a doua a păsărilor, fluturilor, șopărelor într-un perpetuu joc. A.E.: „Dar maturitatea?” Aceasta ar fi meteorologia care o condiționează zilnic. Prezentul său similar cu al nostru.

■ În relația cu un prieten poți visa în numele acestuia, în relația cu un amic îi poți relata un vis al tău.

■ Mai nou trezirea din somn nu e încă revenirea deplină a conștiinței. Ești ca o mână plină de aluatul somnului pe care l-ai frământat.

■ „Colecționarul de laude este iritat de tăcerea străzilor. Se plimbă neobosit pe străzi pentru a le sili să-și dea obolul de laudă și se simte din ce în ce mai înverșunat de rezistența opusă. Ziarele sunt prea zilnice pentru el. Oamenii le aruncă odată cu fotografia lui. S-ar declara oare mulțumit dacă ar scrie în fiecare zi ceva nou despre el în ziare? Nu! Ce e drept, are nevoie de ziare: le-a citit atât de mult până s-a aflat și el în paginile lor – vrea însă și mai mult.” (Elias Canetti).

■ Făcând ceea ce poți face, uiți frecvent ceea ce n-ai putea face. Nu e un avantaj?

■ Fantezia, o critică doar inclusă a realului, cu potență inventivă. De unde frecvent, vorba lui Valéry, „permisul său de liberă trecere”.

■ „La țară aerul e mai curat fiindcă țăranii dorm cu ferestrele închise.” (Eugène Ionesco).

■ A iubi frumusețea unei femei în sine (indiferent de trăsăturile de caracter ale acesteia, ca și de relațiile pe care le ai ori nu le ai cu ea), un act similiescetic. O gratuitate indusă de atracția sexuală.

■ O idee, o metaforă apărând dintr-o stare informă astfel cum un fir de iarbă răsare din generozitatea țăranii.

■ „Mâna este uneori comparată cu ochiul: mâna vede. Psihanaliza a reținut această interpretare, considerând că mâna ce apare în vise este echivalentă cu ochiul. De aici, frumosul titlu «Orbul cu degete de lumină». Potrivit lui Grigorie din Nyssa, mâinile omului au legătură și cu cunoașterea, cu vederea, căci au drept scop limbajul. În tratatul său despre **Facerea omului**, el spune: «...mâinile îi sunt de mare folos pentru nevoile limbii. Cine ar socoti folosirea mâinilor ca fiind semnul unei firi chibzuite n-ar greși cătuși de puțin, pentru motivul – îndeobște acceptat și lesne de înțeles – că mâinile ne îngăduie să redăm vorbele prin litere; unul din semnele gândirii este puțința de a te exprima prin litere și, întrucâtva, de a vorbi cu mâinile, dând, prin slovele scrise, trăinicia sunetelor și gesturilor.»” (Jean Chevalier, Alain Gheerbrant).

■ Iunie 2025. Zile de caniculă fără precedent, sufocante, acompaniind pentru subsemnatul coșmarele nocturne îndeosebi cu obiect scriptic, care nu-i dau răgaz nici o singură noapte. La rândul lor, coșmare ale naturii...

■ Personajele malefice ale prezentului politichiei noastre tot mai critic: Călin Georgescu, un pretins naționalist mistic, înscenat în postura iconografică a unui Sfânt Gheorghe omorând balaurul, George Simion, un golan semidoct a cărui insolență necurmată nu s-ar putea reprezenta decât pe sine.

■ Trump, regretabil, nu altminteri decât un soi de Putin al Statelor Unite, mai puțin insidios, mai elementar, de o vanitate capricioasă mai la vedere, simplificare într-un fel a perechiilor sale de la Kremlin. Ambii guvernând actualitatea mondială. Nu o dată în episoade tragicomice în care al doilea „îl duce de nas” pe cel dintâi. Neexcluzând „amabilitatea” telefonică prin care Putin îl tratează pe Trump în fond cu disprețul convenit unui naiv.

■ „După Goethe, în critică se află întotdeauna și o câtime de lipsă de dragoste. Acesta este un lucru

adevărat, care se poate dovedi și printr-o contraprobă, în măsura în care dragostea se arată încă mai puțin propice criticii.” (Jünger).

■ În Franța există 16.000 de biblioteci și 3700 de librării.

■ A.E.: „Când ai crezut de cuviință a glumi cu un grobian care nu întârzie a-și arăta impertinența, nu simți o jenă față de tine însuși?”

■ Întâlnind o femeie în vârstă, ai în față realul său firesc: riduri, mișcări încetinite, eventual diformități. Întâlnind după mai multe decenii o femeie pe care ai cunoscut-o în tinerețe, percepi în ființa sa o zbatere a timpului de odinioară cum a unei păsări în colivie.

■ Detaliile putând inspira un raport de tandrețe cu realul.

■ „Prietenia este sora dragostei, dar nu din aceeași părinți” (Rivarol).

■ „În ultimul timp am citit mult din filosofii francezi: Merleau-Ponty, Jean Wahl, Sartre, Ricoeur, Gabriel Marcel. Pagini și pagini citite adesea cu interes, dar după câteva ore închid cartea și-mi dau seama că n-am tras nici un folos. Remarci, nuanțe, sugestii – da! Dar «înecate» într-o proză interminabilă, prolixă, năclăită. Detestabila influență a fenomenologiei, în special aceea a lui Jaspers și Max Scheler (cel al *Eticii*) – asupra «stilului filosofic» francez. Sartre scrie «filosofia» (o «operă filosofică»), ca și cum ar scrie un articol politic sau un roman. Fără nici un plan, fără a-și controla «inspirația», ca un robinet pe care nu mai știi cum să-l oprești.” (Mircea Eliade).

■ A-ți ierta aproapele înseamnă implicat a te ierta pe tine însuși.

■ Vanitatea: o naivitate vicioasă.

■ „Niciodată un lucru rău spus de cineva nu e fără plăcere pentru altul.” (G. Călinescu).

■ A.E.: „Primești o dedicație calorică a unei autoare pe un volum al său precum din partea unei îndrăgostite. Dar fără îndoială nu ești nici pe departe singurul”.

■ Senectutea, alternativ o fracționare și o concentrare a momentelor trăirii. Cea dintâi spontană, corectată de conștiința celei de-a doua reflectând o proteguitoare „economie” a timpului cât a mai rămas.

■ Și totuși uneori nu mai ești tu însuși. Începi a te căuta astfel cum ai căuta un obiect pe care nu știi unde l-ai pus.

■ „Prietenia este mult mai tragică decât iubirea deoarece durează mai mult” (Oscar Wilde).

■ „Marc Abrahams, cofondator al revistei bilunare **Analele pentru cercetări improbabile** și fost redactor-șef al **Jurnalului pentru rezultate nereproductibile**, a inventat în 1991 premiul «Ig Nobel» (citit «*ignoble/ignobil*»), care celebrează realizări minore și neobișnuite. Decernările sunt prezentate de laureați ai adevăratului premiu Nobel și au loc la Teatrul Sanders al Universității Harvard. Iată câteva dintre premiile decernate în anul 2010. Medicină: psihologii Simon Rietvelg și Ilja van Beest de la Universitatea Amsterdam au descoperit că dificultățile de respirație ale astmaticilor se pot ameliora dacă pacienții se dau în mod repetat în *montagnes-russe*. Fizică: Lianne Parkin de la Universitatea Otago din Noua Zeelandă a demonstrat că purtarea ciorapilor peste încălțări, și nu înăuntrul lor, reduce probabilitatea alunecărilor, căderilor și accidentărilor pe gheață. (...) Premiul pentru pace: psihologul Richard Stephens de la Keele University, Anglia, a confirmat științific faptul că înjurăturile alină durerile.” (*Dilema*, 2023).

■ A.E.: „Lingușirea e un simulacru, invidia e reală. Nu e preferabilă ultima?”

■ Opoziție. Iubești o ființă întrucât seamănă cu alta pe care ai iubit-o și care a dispărut. Nu poți iubi suficient o ființă care seamănă cu alta care a dispărut, tocmai pentru că o evocă pe cea dintâi.

■ Obiecte inutile din capul locului, obiecte devenite inutile la un moment dat, după o îndelungată întrebuințare. Uneori o clipă de compasiune față de ultimele, oare de sorginte animistă?

■ „Om al lui Dumnezeu”, deși aparent necredincios. „Om al lui Dumnezeu” insistent, în văzul public. Privești imaginea lui G. Ibrăileanu pe o copertă de carte pe care o ai acum întâmplător în apropiere și-i percepi unda unei sensibilități creștine. Dar cât de verosimilă ar putea fi socotită credința unor autori contemporani care țin a și-o proclama în ocazii felurite? Ipocrizia, ingratitudea, arivismul lor, în ce chip inconceptibil s-ar putea concilia cu aceasta?

■ „Am auzit oameni plângându-se de toate defectele, dar n-am auzit pe nimeni plângându-se că e prost” (G. Ibrăileanu).

■ Obosit de o tăcere în exces.

■ Început de septembrie. Deocamdată plouă cu umbre.

■ „În 2023, trăiau în gospodăriile din România 4,2 milioane de câini. Numărul pisicilor este de 4,4 milioane. O statistică din care rezultă că românii sunt cei mai mari iubitori de pisici din Uniunea Europeană. Pisicile par adesea atât de inaccesibile și egoiste, încât unii spun în glumă că, în vreme ce «Câinii au stăpâni, pisicile au servitori». Câinii par a fi prin definiție animale sociale, în timp ce pisicile se comportă doar ocazional astfel. Cercetătorii numesc pisica «un animal sălbatic, care trăiește de bună voie alături de noi». Perioada petrecută de om alături de pisică este de doar 4500 până la 9000 de ani, și nu de zeci de mii de ani, ca în cazul câinelui. Gurile rele susțin că, în esență, pisicile își percep stăpânii doar ca pe niște deschizători de conserve. Experții contrazic această idee. «Nu este adevărat, ele nutresc sentimente față de oamenii care le îngrijesc.»” (*Formula As*, 2025).

■ X, culant, săritor, dar mai curând cu aer de slugă ocazională decât de prieten. Să fie la mijloc o fibră ancestrală sau doar un simulacru?

■ Ne căutăm pentru a ne găsi, ne găsim pentru a nu ne mai căuta. Unii pentru a ne căuta și mai asiduu.

■ Visul nocturn, de câte ori nu altminteri decât o parodie a visului în stare de veghe?

■ „La început ți se pare că se mișcă «eul», egoul, odată cu lumea întreagă, dar cu cât trăiești mai mult, cu atât e mai limpede că eu nu mă mișc, că eul, adevăratul meu «eu», este nemișcat, se află în afara timpului, iar întreaga lume trece pe lângă acest «eu», împreună cu trupul meu care chelește, căruia îi cad dinții, slăbește. Întreaga lume trece pe lângă «eu» eliberându-l de iluzia vieții în timp.” (Tolstoi).

■ Septembrie 2024. Un număr impresionant de scriitori care ne-au părăsit în doar câteva luni ale acestui an. Cu o unică excepție, mai tineri decât subsemnatul. Bizar, intrând în istorie, ei par fără vârstă sau, printr-un joc pios al imaginarului, mai în vârstă în raport cu acesta. Suverana intemporalitate aidoma unui intim omagiu pe care suntem îndemnați a-l închina confrăților în cauză.

■ Senectute. Vârstele par a se amesteca în conștiință precum componentele unui aliment. Rețeta acestuia totuși nu-ți e la îndemână.

■ Joncțiunea aleatorie a unor clipe care țin să dea formă timpului asemenea unor picături de ploaie care umplu treptat un recipient.

■ O idee exsanguă aidoma unui os, o idee în care pulsează sângele ca într-o arteră.

■ „Snobul e cel ce se teme să mărturisească că se plictisește când se plictisește și că se amuză când se amuză” (Valéry).

■ Adamism. Doctrină eretică din secolul al II-lea ai cărei adepți umblau goi pentru a exprima starea de inocență a lui Adam în momentul Creației.

■ „De aceea, grăbește-te să trăiești, dragă Luciliu, și consideră fiecare zi ca o viață. Cine se deprinde așa, pentru cine viața e în fiecare zi deplină, este fără grijă. Celor care trăiesc cu speranțe le scapă tot timpul ce-l au la îndemână și locul îl ia teama de moarte, nenorocita teamă care nenorocește totul. De aici nedemna rugămintă a lui Mecena, care zice că nu s-ar da în lături de la neputința trupestă, de la schilodire și în cele din urmă de la răstignirea pe cruce, numai să-și mai prelungească, în mijlocul acestor chinuri, viața.” (Seneca).

■ În versurile lui X, preparative, tentații, înscenări, prețiozități așteptând esența care uneori are aerul că va sosi. Vreo doi, trei critici se află deja în alertă.

■ Inspirația. Te cauți acolo unde n-ai mai fost, te cauți acolo unde nu vei mai fi. Unicitatea clipei mirabile.

■ Cercetătorii americani au constatat că țăntarii sunt atrași în mod special de persoanele care au băut bere ori au făcut sex cu câteva ore înainte.

■ A.E.: „Tirajul acestui volum, de 30 de exemplare. E ca și cum un prânz ar consta dintr-o lingură de supă și o fărâmitură de pâine.”

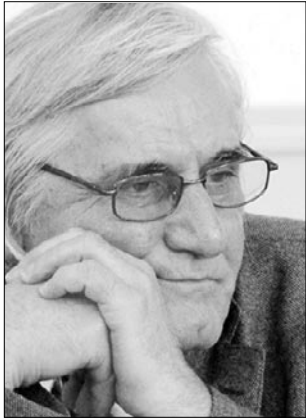
■ „Nici o teorie nu e bună decât dacă îngăduie nu odihna, ci munca cea mai stăruitoare. Nici o teorie nu e bună decât cu credința de a te sluji de ea ca să poți după aceea trece mai departe. Teoria lui Darwin, a lui Taine, a lui Quinton, a lui Barres... Măreția lui Dostoievski vine din aceea că el n-a redus niciodată lumea la o teorie. Balzac a căutat neîncetat o teorie a pasiunilor. Mare noroc că nu a găsit-o niciodată.” (André Gide).

■ Departajări. X prea nesemnificativ pentru a se ocupa de un „nume mare”, Y prea „nume mare” pentru a se ocupa de un nesemnificativ.

■ Efectul frecvent hipnotic al surprizei.

**Opoziție.
Iubești o ființă
întrucât
seamănă cu
alta pe care ai
iubit-o și care
a dispărut. Nu
poți iubi
suficient o
ființă care
seamănă cu
alta care a
dispărut,
tocmai pentru
că o evocă pe
cea dintâi.**

Nicolae Oprea

Concepția organică a criticului derivă din îmbinarea în discurs a istoriei și criticii literare, combinate cu tendința eseistică și curiozitatea interogativă. Un volum ilustrativ în acest sens este culegerea de 18 interviuri din 2001 *Convorbiri deschise (de la Alexandru Ciorănescu la Marius Zidaru)*, reunind dialogurile realizate în intervalul 1995-2001.

studii

In memoriam: Ștefan Ion GHILIMESCU (16 martie 1947-30 iunie 2026)

Ștefan Ion Ghilimescu se numără printre fondatorii Filialei Pitești a Uniunii Scriitorilor din România – înființată în 2002 – fiind admis în anul următor în U.S.R. S-a născut în 16 martie 1947 în comuna Costești Vale, din județul Dâmbovița pe care nu o va părăsi decât pentru studii. După absolvirea Facultății de Limba și Literatura Română a Universității bucureștene în 1974 a devenit profesor la diverse școli din județul Dâmbovița. Însă după Revoluție a fost promovat consilier în Direcția pentru Cultură și Culte până la pensionarea din 2011. În paralel a predat Literatura română la nou înființata Universitate „Valahia” din Târgoviște.

Scriitor cu înclinații plurivalente, Ștefan Ghilimescu a debutat ca poet în cadrul unei antologii colective din 1967, cum se obișnuia sub comunism: *Anotimpul întrebărilor*. A publicat în perioada postcomunistă și alte cărți de poezie: *Lola. Lolita. Bolita* – în anul 2000 și *Grădina lui Athis* – în 2002. Poezia lui impregnată de livresc ilustrează postmodernismul generației optzeciste, în care se încadrează cu oarecare întârziere, din 1990. Concepția nu doar poetică este sugerată în volumele exegetice următoare. Începând cu volumele de la sfârșitul mileniului: *Figuri ale romanului poetic* (1997) și *Figuri ale imaginarului poetic* (1998). Urmate de studiile cu titluri expresive din: *Proximitatea lui Eminescu* – din 2000; *Mărturisiri și judecăți plurative* (2012), „*Citind. Rescriind* – din 2013; *Vederi și atitudini critice* – din 2017; *Ochiul lentilei. Critice* (2018) și *Seduția clasicilor* din 2018.

Se afirmă în anii următori în calitate de cronicar literar, dar și ca autor bine informat despre dinamica literaturii contemporane. Concepția organică a criticului derivă din îmbinarea în discurs a istoriei și criticii literare, combinate cu tendința eseistică și curiozitatea interogativă. Un volum ilustrativ în acest sens este culegerea de 18 interviuri din 2001 *Convorbiri deschise (de la Alexandru Ciorănescu la Marius Zidaru)*, reunind dialogurile realizate în intervalul 1995-2001. Motivele mărturisite care au determinat orientarea autorului spre interviu sunt „curiozitatea istoricului literar” și, deopotrivă, „veghea hermeneutică a criticului literar”. Cum menționează în *Cuvântul...* introductiv: „Pe un teritoriu unde posibilitatea explorării factologice sau ideatice a înglobat în interstițiile dialogului,

volens-nolens, și psihologia creatorului și, de bună seamă, a creativității”. Rezultă o carte de convorbiri cu „tot atâția prieteni”, cum mărturisește autorul. Iar acești prieteni sunt și ei de valori estetice inegale, chiar dacă sunt considerați – fiecare în parte – „o personalitate unică și un depozitar de experiențe de viață al căror ecou ne-a parvenit mai întâi prin intermediul lecturii”.

Diversitatea tematică a *Convorbirilor* este asigurată și de vârsta interlocutorilor, ilustrând, în fond, toate vârstele literaturii române postbelice, chiar dacă valorile sunt inegale. Cartea este deschisă de septuagenarul (în 1995) Alexandru Ciorănescu, exilat în Tenerife, urmat cronologic de Teodor Vârgolici, Barbu Cioculescu, Nicolae Florescu și Cezar Ivănescu. La care se adaugă doar câțiva poeți sau prozatori optzeciști: Răzvan Petrescu, Augustin Frățilă, Doru Mareș, Ștefan Caraman. Mai răspund întrebărilor incitatoare ale criticului târgoviștean și alți scriitori de valoare medie, al căror nume este asociat efemer cu *Moștenirea Văcăreștilor*. Nu puteau lipsi, desigur, din sumarul cărții exponenții *Școlii de la Târgoviște*. Opera lui Mircea Horia Simionescu, Costache Olăreanu și Alexandru George – care au participat frecvent la Festivalul amintit – este comentată în condițiile dialogului. Caracterul „deschis” al convorbirilor derivă din maniera realizării lor, pe temeiul unor formulare realizate în scris – „lăsând fiecăruia răgazul să mediteze și să-și elaboreze nestingherit răspunsurile”. În *Convorbiri deschise* sunt reconstituite biografii auctoriale – nu toate exemplare – reliefând experiențe existențiale marcante și crezuri literare.

În momentele de criză a receptării actului critic – cred eu – asemenea culegeri de dialoguri îndeplinesc rostul de a evita/ anula inerția și dezinteresul cititorului prezumtiv, prin dinamismul presupus de atare specie colocvială. Interviul ca modalitate de revigorare a unor (auto)biografii conduce spre coabitarea criticii cu istoria literară într-o formulă energică și profitabilă pentru cititori. Ștefan Ion Ghilimescu se vedește un critic literar cu pregătire temeinică, înzestrat cu știința de a contura în dialog profilul unui scriitor, prin intermediul unor întrebări uneori stufoase, dar mereu provocatoare la confesiune.

BIBLIORAF:

Gabriel Chifu și Mircea Bochiș, 14 poeme, volum de poezii și imagini plastice, Ed. Eurotip, Baia Mare, 2025;

Dan Damaschin, *Scrieri 1. Denecuprinsul*, antologie poetică, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2026, 406 pagini;

Ioan Moldovan, *O parte pleacă, o parte rămâne*, poezie, Ed. Limes, Florești, 2026

Marian Drăghici, *bătrânul ego în dimineața de după moarte/ 63 de ipostaze ale poemului*, Ed. Limes, Florești, 2026;

Elena Oprea, *File de album din Istoria literaturii române*, volumul I/ 2023 Ed. Ghepardul, București; volumul II /2026; Ed. Zven, Târgoviște

Hanna Bota, *Când în fiecare zi e joi*, roman, ediția a II-a revăzută și adăugită, Ed. Școala Ardeleană, Cluj-Napoca, 2026;

Horia Gârbea, *Eter*, roman, Ed. Neuma, Dej, 2026;

Cristian Meleșteu, *Caii de porțelan ai colonelului Varga*, roman, Ed. Eikon,

București, 2026; **idem**, *Nostalgii și fantasmе urbane*, poezii, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2025;

Nicolae Stan, *Apă vie*, roman, Ed. pentru Artă și Literatură, București, 2026; **idem**, *Noduri pe frânghie*, roman, Ed. Junimea, Iași, 2023;

Stan V. Cristea, *Eminescu. Reflectări în imaginarul actualității. Cronicile literare*, Ediția a doua, revăzută și adăugită, Ed. Aius, Craiova, 2026.

Miruna Mureșanu, *Poeme de adormit moartea*, Ed. Brumar, Timișoara, 2023; **idem**, *Psalmi fără titlu*, Editura Grinta, Clu-Napoca, 2020;

Mircea Moț, *Un anotimp în imaginar, Eseu; Postfață de Ștefan Borbely*, Ed. Limes, Florești, 2026;

Jean Dumitrașcu, *Lacrimarium (poeme)*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2026;

Nicolae Munteanu, *Goe & Ionel Upgrade*, proză, Ed. Limes, Florești, 2026;

Atașat de spațiul provincial în care viețuiește, cronicarul literar cu nume străvechi își îndreaptă atenția spre personalitățile arealului cultural în care s-a născut și s-a format. Dintre studiile dedicate zonei geografice se desprind, prin contribuția istorică și exegetică deopotrivă: *Moștenirea*

Văcăreștilor (1998, colaborând cu specialistul bibliografic Victor Petrescu); *Dinastia de cărturari a Ciorăneștilor* (2000, în colaborare cu M. G. Popescu); *I. C. Vissarion. Între uitare și dănuire* (2001, în colaborare cu același V. Petrescu); *Conexiuni și interferențe culturale târgoviștene* (2007). Adăugând mai târziu pe cont propriu *România exilată: George și Alexandru Ciorănescu* din 2011; *Timpul și oglinda. Contribuții Ciorăneșciene* din 2019. Dintre studiile de amploare exegetică remarcabile sunt cele adunate în volumele *Proximitatea lui Eminescu* (2000) și *Seduția clasicilor* (2018), care demonstrează pregătirea aprofundată în receptarea clasicismului.

Trecerea în neființă l-a surprins pe Ștefan Ion Ghilimescu în vara acestui an - 30 iunie 2026 - în localitatea Fieni din Dâmbovița, unde se refugiase din colcăiala socio-politică a lumii contemporane. (În paranteză fie zis, trăind izolat de lumea literară în ultima vreme, s-a aflat de moartea lui doar cu câteva zile în urmă din surse apocrife).

Gabriela Botici, *Tăceri din Helicon/ Sonete*, Ed. Limes, Florești, 2025; **idem**, *Pe strada gândurilor // Sonete*, Ed. Fast Editing, 2024;

Savian Mur, *Înveninări tăcute (fragmente)*, Ed. Bibliotheca, Târgoviște, 2026;

Nicolae Leahu, *Istoria norilor. Manifeste lirice avanpostiste*, Ed. Limes, Florești, 2026;

Monica Mărgineanu, *În labirint*, poezie, Ed. Limes, Florești, 2026;

Spiridon Voinescu, *Albul de negru*, poezii, Ed. Tracus Arte, București, 2026;

Dan Bălănescu, *Recepția secretarelor și alte povestiri vesele din lumea diplomației*, Ed. Limes, Florești, 2026;

Eugenia Bădilă Karp, 366 de vise, roman, Ed. Art Creativ, București, 2026;

Constantin Lupeanu, *Iubire fără frontiere – opt schițe dramatice*, Copyro, București, 2025;

Cronograf, *Revistă de cultură și atitudine*, trimestrială, Satu Mare, nr. 2 / iunie 2026.

Așa cum
personajele din
D’ale
carnavalului
plătesc în final
(înșelați și
înșelători
deopotrivă)
biletul de
loterie al
Ipistatului și
sunt aduse la
numitorul
comun al
înșelăciunii
universale, prin
actul de
violență
săvârșit în
noaptea
Paștelui, eroul
acestei nuvele
aderă la legile
„lumii ca
junglă”, este
adus, la rândul
său, la
numitorul
comun al
violentei și al
cruzimii ce
caracterizează
această lume,
în care
pornirile
bestiale sunt la
fel de
molipsitoare ca
și fandacsia, iar
victima se poate
transforma
oricând în
călău.

istoria
literaturii

Nuvelistica lui Caragiale

Filonul naturalist, prezent în *Năpasta* și, într-o mai mică măsură în comedii, se face simțit și în primele nuvele publicate de Caragiale în volumul din 1892: *O făclie de Paște și Păcat*. Prima dintre acestea este socotită una dintre primele nuvele psihologice românești, iar autorul ei creatorul (alături de I. Slavici) al acestei formule în literatura română, cu diferența că acesta din urmă analizează viața psihologică a unor personaje construite după rețeta realismului, care nu ies din sfera normalității, în timp ce Caragiale e atras de „cazurile” preferate de naturaliști și de analiza stărilor obsesive, care țin de zona patologicului. *O făclie de Paște* este însă în același timp una dintre principale opere caragialiene care are în centrul ei motivul lumii ca junglă, pe fundalul căreia scriitorul are îndrăzneala să abordeze problema condiției evreului, într-o societate din care nu lipseau câtuși de puțin luările de poziție antisemite. Protagonistul nuvelei, Leiba Zibal, face de timpuriu cunoștință cu violența. Fire slabă, excesiv de sensibilă, el este îngrozit de o scenă la care a asistat când era băiat de prăvălie o scenă care îi zdruncină sănătatea și îi va marca întreaga existență: „Doi hamali coborăseră în beci un boloboc sub privigherea băiatului Zibal. O neînțelegere se ivi între dâșii la împărțeaia câștigului. Unul din ei luă un crâmpiei de lemn ce-l găsi la-ndemână și lovi în frunte pe tovarășul său, care căzu amețit și plin de sânge la pământ.Băiatul, văzând sălbătăcia, dete un țipăt de alarmă, dar mizerabilul se repezi să iasă din ogradă și, trecând pe lângă băiat, ridică mâna asupra-i-... Zibal pică leșinat de spaimă.” Ulterior, moștenindu-și cumnatul, personajul devine stăpânul hanului de la Podeni, stränge o oarecare avere, dar se îmbolnăvește de friguri din cauza climei nesănătoase și mai ales e prost tratat de localnici, căci „oamenii sunt răi și pricinași în Podeni!... Ocări... batjocuri... suduturi... acuzări de otrăvire prin vitriol... Dar amenințările! Amenințarea este mai grea pentru un suflet ce se clatină ușor chiar decât lovitura.” El va avea un conflict cu argatul Gheorghe, pe care îl tocmise de milă, dar acesta „s-a arătat a fi om prea brutal și prea ursuz... suduia mereu și mormăia singur prin ogradă. Era o slugă rea, leneș și obraznic... și fura. Într-o zi a amenințat pe balabusta îngreunată, care-l ocărâse cu drept cuvânt, s-o lovească în pânțele... altădată a asmuțit un câine asupra lui Ștrul cel mic.” Gheorghe este reprezentantul tipic al unei umanități ce se caracterizează printr-o violență pe cât de paroxistică pe atât de gratuită. După ce este concediat de Zibal, fostul său argat îl amenință: „Să mă aștepti în noaptea Paștelui, să ciocnim ouă roșii, jupâne... Să știi că ți-am făcut și eu socoteala!”, iar din momentul acela viața hangiului se transformă într-un coșmar. El cere protecția autorităților, dar este întâmpinat cu rea-voință, umilit și batjocorit: „Subprefectul, un tânăr foarte vesel, a primit întâi peșcheșul «modest» adus de Leiba, pe urmă a început să răză de jidanul fricos și să-l batjocorească. Leiba a stăruit călduros să-l facă a înțelege gravitatea lucrului, cum era hanul izolat departe de sat și chiar de șosea. Dar subprefectul, cu un aer mai serios, l-a povățuit să fie cuminte; nici să nu mai pomenească de așa ceva, ca să nu deștepte în adevăr, într-un sat unde oamenii sunt răi și săraci, pofte de călcare.” Sosește și ajunul Paștelui, iar frica hangiului atinge cote superlative, prozatorul dovedind acum o bună știință de a-și doza efectele într-un crescendo halucinant. Mai întâi Leiba are un coșmar terific, în care e victima unui nebun evadat din ospiciu, prins și dezlegat apoi de jandarmi lângă dugheana lui Zibal după ce mușcase violent de obraz un evreu. Nebunul din vis e „un om cu o chereștea uriașă: un cap ca de laur, părul negru, des, barba și mustățile aspre și împâslite. Prin cămașa-i, sfâșiată de luptă, se vede pieptul lat, acoperit ca și capul de un stuț de păr. E cu picioarele goale; gura i-e plină de sânge și stupește mereu firele pe care le-a smuls cu dinții din barba jidanului.Toata lumea s-a oprit... De ce? Jandarmii dezleagă mâinile nebunului. Mulțimea se dă într-o parte făcând un loc larg împrejurul lui. Nebunul dă un ocol cu ochii și-și oprește privirile care ard spre ușa lui Zibal; scrâșnește din dinți, se repede țintă pe cele trei trepte, și într-o clipă, apucând în palma dreaptă capul copilului, în cea stânga pe al Surei, le izbește pe unul de altul cu atâta putere că le confundă ca pe niște ouă moi...Un zgomot s-auzi, o trosnitură care cu nimic nu se poate compara, la întâlnirea celor două tigve smăcinate una pe

alta.” Apoi hangiul este trezit violent din somn de un mușteriu, care trosnește tare de masă cu o nuia și vrea pe urmă să-l gădile, iar la sosirea diligenței Zibal află că hanul unui evreu de prin împrejurimi fusese călcat, iar stăpânul acestuia și familia lui fuseseră omorâți de tâlhari. La lăsarea nopții, îngrozit și chinuit de friguri, Leiba își pregătește securea și se hotărăște să stea de veghe. La un moment dat aude un zgomot suspect: Gheorghe se ținuse de cuvânt și făcea cu fierăstrăul o gaură în ușa masivă a hanului, că să poată ajunge la zăvoare. Înnebunit de groază, Zibal prinde mâna tâlharului într-un laț, apoi i-o arde la flacăra lămpii, urmărind cu satisfacțiile chinurile cumplite suferite de fostul său argat: El „privește fără să clipească procesul de descompunere a mâinii ce desigur nu l-ar fi cruțat pe dânsul. - El n-auzise urletele de afară ale nenorocitului: era acum prea interesant ce vedea ca să mai auză. Zibal urmărise cu nesațiu toate contorsiunile, toate crispațiile stranii ale degetelor, apoi amorțeaia cuprinzându-le încet pe unul câte unul - erau parcă labele unui gândac, care se zgârcesc și se întind, se agită în mișcări extravagante, tare, mai încet, încet de tot și apoi înțepenesc sub jocul unui copil crud”. În zori Gheorghe este găsit mort (sucumbase de durere) de țăranii care se întorceau cu lumânări aprinse de la slujba de Înviere, iar hangiul, cu judecata întunecată, îi întâmpină cu cuvintele: „Leiba Zibal (...) merge la Ieși să spună rabinului că Leiba Zibal nu-i jidan... Leiba Zibal este goi... pentru că Leiba Zibal a aprins o făclie lui Christos!” Așa cum personajele din *D’ale carnavalului* plătesc în final (înșelați și înșelători deopotrivă) biletul de loterie al Ipistatului și sunt aduse la numitorul comun al înșelăciunii universale, prin actul de violență săvârșit în noaptea Paștelui, eroul acestei nuvele aderă la legile „lumii ca junglă”, este adus, la rândul său, la numitorul comun al violenței și al cruzimii ce caracterizează această lume, în care pornirile bestiale sunt la fel de molipsitoare ca și fandacsia, iar victima se poate transforma oricând în călău. Umanitatea pretins creștină din paginile nuvelei, care îndeplinește mecanic gesturile ritualice legate de sărbătoarea Învierii, e în realitate. „păgână”, violentă, primitivă, sălbatică, instinctuală, gata să se bucure de spectacolul suferinței. Cu o îndrăzneală cu totul ieșită din comun, dacă avem în vedere contextul politico-ideologic al epocii, Caragiale distruge aici mitul „tradiționalei omenii românești” și aduce în prim-plan (așa cum puținii scriitori români, fie și de origine evreiască, au făcut-o vreodată) problema antisemitismului românesc, alimentat și de frustrările îndurate de români de-a lungul istoriei din partea „străinilor”.

Cea de-a doua nuvelă publicată în 1892, *Păcat*, mai puțin convingătoare artistic, abordează (într-o manieră proprie și fără pretenții științifice) tema naturalistă a eredității, fiind o narațiune „cu teză” care își propune să illustreze ideea că urmașii au de plătit pentru păcatele părinților. Seminaristul Niță are în secret o legătură cu o femeie dintr-o familie bună, iar din această legătură va rezulta un copil; peste ani, ajuns preot și cunoscut ca „un om așezat și foarte bine văzut de toată obștea”, fostul seminarist asistă la un spectacol degustător, care aduce din nou în prim-plan (la fel ca în *O făclie de Paște*) imaginea „lumii ca junglă”, cu cruzimea și spiritul de bășcălie ce îi sunt caracteristice: „Un copil de vreo opt-nouă ani, zdrențăros și murdar, cu picioarele goale, îmbrăcat în haine nepotrivite - un gheroc mare, a cărui talie îi vine până la glezne, în cap cu un cilindru turtit - face caraghiozlacuri.Este un mititel măscărici foarte destrăbălat - jigărit, și galben, pulpele-i uscate care se văd prin sfâșietura nădragilor sunt pline de jupuituri. Așa de prăpădit, este totuși foarte îndrăzneț. Fumează o țigară lungă, se strâmbă într-un chip straniu, păcălește și injură pe boieri chemându-i după porecla știută. Începe să cânte un cântec rușinos jucând ciamparalele, făcând gesturi și mișcări neiertate... Lumea face un haz nespus... (...) Mititelul, obosit, s-a oprit: merge să salute foarte comic cu cilindrul lui enorm pe boieri, și s-așează pe un scaun picior peste picior alături cu domnul senator... Altă țigară... Domnul senator îl tratează cu cafea și rom. Alt „amic” îl mai îmbie încă cu un păhărel... și încă unul... Copilul se scoală și n-cepe iar jocul... Acu mișcărilor și gesturile sunt și mai deșcheate... Cu-ncetul însă membrele pierd siguranța și simetria mișcărilor; cântecul e surd, articularea inegală... Încă o strofă!... Dar gâfâiala îl înecă... Cântărețul se oprește un moment

clătinându-se, moale de mijloc: e galben ca ceara; ochii-i crucesc stinși în fundul capului... O sforțare, excitat de îndemnul unanim al amatorilor!... Oftează adânc, dă să ridice piciorul, se-nvârtește-n loc și trupușorul zdrobit atâta se prăbușește greu pe marginea trotuarului. - Beat mort!”. Popa Niță află că pe băiat îl cheamă Mitu și e fiul conceput de văduva unui „boier nebun” cu un seminarist (e așadar fiul lui), îl caută, îl duce acasă și obține de la autorități (în schimbul unei mite) calitatea de tutore al copilului. El va fi crescut alături de fiica legitimă a preotului, o ființă ciudată, desprinsă din panoplia de „cazuri” a naturalismului, cu manifestări de cruzime ce țin de zonele patologicului. Pe când avea vreo doisprezece ani ucisese cu sânge rece un vițel care-i fusese dat în grijă, pentru care făcuse o pasiune neobișnuită și excesivă și pe care îl sacrifică în momentul în care i se pare că animalul o tratează cu indiferență: „Obosită, cu tot sângele-n obraji, tremurând de ciudă, ea se duse, luă o bucată de mămăligă și o bardă și se-ntoarse iar... Cum o văzu venind, Priian se-nfipse în copite și bârligă coada... Ea se apropie binisor-binișor... cu mâna stângă întinsă, cu dreapta ascunsă la spate, spunând prietenului ei, care o necăjise, vorbe mângâioase... El ținti asupra-i ochii mari și proști și cu și fără încredere aruncându-i din afundul nărilor umede duhoarea dulce de lapte... Stete nemișcat... Fata înaintă lin mâna... Priian întinse botul fraged, dar, până s-apuce bucățica, Ileana îi trase una cu sete în stuful creț din frunte; tăișul se-nfipse adânc în osul încă necopt. Capul drăguț al lui Priian se-necă în sânge... Sărmanul se tăvăli și începu să zvânească grozav din picioare.” Când Ileana ajunge la vârsta măritisului, popa Niță îi găsește un sot „de treabă”, care însă „e slab de înger... urât și moale de genunchi... vorbește peltic... pricepe greu... Bun om, cumsecade... dar nu e ce-ar fi să fie - mai ales pentru astfel de femeie, alt bărbat trebuia”. Femeia se îndrăgostește însă de Niță, care creșcuse și el între timp și ajunsese învățător. Îngrozit la gândul unei posibile relații incestuoase între cei doi tineri (care nu știau că sunt frați), preotul încearcă prin toate mijloacele de care dispune să-i despartă, dar nici măcar după ce află secretul nașterii lui Mitu, pasiunea Ilenei nu dă înapoi, ea dispune de un exces de pasionalitate care ignoră orice tabu, trece peste orice opreliști, iar Mitu (asemenea vițelului ucis cu securea) este mai degrabă victima acestei pasiuni dezlanțuite: „Un țipăt năbușit înăuntru... Ileana suflă-n lumânare și iese. Tremură scuturată din rărunchi de friguri... Ea îl târăște în grădină la locul știut, unde de-atâta vreme așteaptă velința întinsă. Femeia se acață de gâtul lui... El o stränge-n brațe cu putere și dă să-și apropie buzele de ale ei... dar îl cuprinde un fior de groază și-o împinge departe. Acum pornește potopul ei de vorbe - jurăminte, blesteme fără șir, dar pline de înțeles; bănuieli de necredință... teama de sațiu... amenințări de crimă și sinucidere... plânsete și rugăciuni de milostivire. El ratează grav cuvântarea ei monstruoasă... și spune tot, tot... Ea rămâne-ntâi înlemnită... apoi începe să răză înecat și din ce în ce mai nervos și mai nervos, până când izbucnește cu hohot și, lovindu-l brutal peste brațul vânjos, pe care i-l apucă și-l strivește sub degete (...) Și se năpustește asupra lui și-l îngenuche jos la pământ...” Oripilat de săvârșirea incestului, părintele Niță devine judecător și călău, îi împușcă pe Mitu și Ileana, iar apoi are un atac de inimă și se prăbușește mort lângă cadavrele copiilor săi. E deznodământul melodramatic al unei istorii senzaționale, care, ca toate narațiunile „cu teză”, nu excelează la capitolul verosimilitate. Nuvela (departe de a fi o capodoperă) e interesantă prin faptul că ilustrează ideea unei „fatalități negative” care guvernează existențele personajelor, întâlnită și în alte opere caragialiene. Totodată Caragiale violentează și aici orizontul de așteptare al cititorului, mai obișnuit cu istorioarele romanțioase decât cu „cazurile” naturaliste, abordând acum tema incestului, după ce în *O făclie de Paște* abordase subiectul „incomod” al condiției evreului în societatea românească a epocii. Personajul oarecum memorabil al acestei scrieri este Ileana, al cărei loc se găsește în galeria femeilor „pătimașe” din opera scriitorului, alături de Anca din *Năpasta*.

Tudorel Urian

Gabriela Adameșteanu* este, fără îndoială una dintre marile romaniere ale literaturii române postbelice. De la primul său roman apărut în anul 1975, *Drumul egal al fiecărei zile*, vremurile și gusturile literare au suferit mutații semnificative. Regimul comunist s-a prăbușit în decembrie 1989, cu tot cu faimoasele sale canoane literare, lumea s-a schimbat rapid, România a devenit membră a NATO și a Uniunii Europene, am trăit revoluția tehnologică și explozia multimedia, pentru a ne confrunța în aceste zile cu teama omenirii în fața dezvoltării tot mai agresive a AI. Pe fondul goanei spre dezvoltare tehnologică, cu orice preț, OMUL devine un element ignorat, iar INDIVIDUL

aproape că nu se mai zărește. Există un puhoi al vremii noastre care înghite totul în calea lui, supraviețuirea a devenit o chestiune strict personală, fiecare trebuie să se descurce cum poate, pe nimeni nu mai interesează ce gândește, ce sau pe cine iubește, care sunt valorile care călăuzesc existența fiecărui individ.

Pe acest fond al disipării accelerate a omenescului în goana hipertehnologizării cărțile Gabrielei Adameșteanu se bucură de atenția constantă a publicului și de comentariile admirative ale criticilor literari. O explicație ar putea fi aceea că miza scrisului său este una profund existențială. În fiecare carte care îi poartă numele pe copertă prozatoarea caută adevărul uman, aflat în spatele fiecărui destin individual. Oamenii Gabrielei Adameșteanu se află sub vremi, își văd destinele năruite de un dosar incomod alcătuit de cei de la cadre sau de securitate, suferă de o boală gravă, au ajuns la o vârstă, care nu iartă pe nimeni, se lovesc de un deficit de comunicare în cuplu sau cu cei din jur, se izbesc de circumstanțe istorice sau, pur și simplu, au parte de ghinioane asupra cărora nu dețin controlul. Practic, nu există destin fericit, iar personajele Gabrielei Adameșteanu sunt niște oameni fragili, destine aflate în bătaia vântului, ca o pascaliană „roseau pensant”. În plus, analizele de acord fin ale prozatoarei se sprijină pe un spirit de observație foarte acut și pe o ureche muzicală capabilă să capteze toate nuanțele conversațiilor în care sunt angrenate personajele, precum și zgomotele din jurul lor. De cele mai multe ori prozatoarea percepe lumea de la nivelul personajelor sale, se adaptează privirii lor, auzului lor și capacității lor intelectuale. Nu

Chipuri ale ratării

se aventurează în problematizări auctoriale, filtrează realitatea exclusiv prin ochii personajelor sale. Gabriela Adameșteanu nu cedează ispitei eseismului și nu abandonează nicio secundă instrumentele prozei. S-a vorbit, cu deplin temei despre potențialul cinematografic al scrisului ei. Categorie, acest potențial există și cred că multe dintre textele sale nu ar avea mari probleme să fie transformate în scenarii de film.

În paralel cu formidabilele romane, care i-au asigurat un fotoliu între locurile de onoare ale prozei românești, Gabriela Adameșteanu a produs și câteva volume de proză scurtă. Nu pot să subscriu integral afirmațiilor care s-au făcut că aceste volume reprezintă un fel de poligon de încercare stilistic și tematic pentru marile romane. Prozele scurte reprezintă o altă specie a prozei decât romanul și sunt perfect încheiate la nivelul conținutului. Dacă doriți diferența este, pentru a rămâne în domeniul cinematografiei, cea dintre filmele de scurt metraj, în comparație cu cele de lung metraj. Istoria cinematografiei reține rar filmele de scurt metraj, dar aceasta nu înseamnă că ele nu sunt produse finite, considerate încheiate de autorul lor. Prozele scurte ale Gabrielei Adameșteanu nu sunt niște șantieri ale romanului și nici niște pauze de respirație între două romane, ci mize în sine, chiar dacă unele texte migrează ajustate de la un volum la altul, iar personajele celebre ale unui roman apar în ipostaze secundare și în prozele scurte, parcă pentru a demonstra că ficțiunea a prins contururi de realitate fermă în mintea autoarei. Există o lume a ficțiunii, la fel de reală ca lumea care ne înconjoară și în care ne ducem viața.

Vremuri fără răbdare, cel mai recent volum al Gabrielei Adameșteanu, este o masivă antologie de proză scurtă. Cartea debutează cu o *Notă aspra ediției*, foarte necesară exegeților, dar mai puțin utilă cititorilor: *Vremuri fără răbdare* conține, pe lângă cele nouă proze apărute în perioada comunistă în volumele *Dăruiește-ți o zi de vacanță* (1979) și *Vară-Primăvară* (1989), cincisprezece povestiri scrise după 1990./Dintre ele douăsprezece sunt publicate acum pentru prima oară. Alte trei (*Gara de Est*, *Pe zebra* și *În tramvai*) au suferit notabile modificări în raport cu ediția anterioară (*Vară-Primăvară*, Polirom 2012)."

Mă întreb dacă în locul acestor precizări destul de sibilinice nu ar fi fost mai util ca editorii cărții să fi scris la sfârșitul fiecărei proze anul în care a fost scrisă pentru ca cititorul să o poată încadra mai ușor unui anumit context istoric și chiar literar. Dar din aceeași *Notă asupra ediției* aflăm și că unele proze au suferit „modificări notabile” în trecerea de la o ediție la alta, astfel încât ele nu mai corespund 100% anului în care au fost redactate inițial. Binevenita clarificare este făcută în foarte competentă și atenta *Postfață* a cărții semnată de cercetătoarea Oana Soare. Dar, așa cum spuneam, ea le este utilă mai degrabă istoricilor literari și criticilor literari decât cititorilor obișnuiți cu scrisul Gabrielei Adameșteanu, care nu vor avea mari revelații din informația că un text a fost scris în anul 1979 sau aproape o jumătate de secol mai târziu. Mai ales dacă a mai suferit și discrete retușuri stilistice. Adevărul este că fiecare povestire a volumului se încheagă perfect, poate sugera fără probleme obsesiile și traumele unui prozator de azi care a trecut prin lumea de ieri, are maturitatea și lejeritatea stilistică a

unui încercat autor și contează mai puțin sau deloc dacă textul a fost conceput în dezordinea anarhică a anului 2026 sau în lumea hiper ordonată a secolului trecut.

Cea mai mare surpriză prin raportare la brandul Gabriela Adameșteanu o produce bucata care dă titlul volumului *Vremuri fără răbdare*. Este povestea istorică a unui bonjourist întors în Bucureștiul din preajma anului 1848. Narațiunea este făcută din perspectiva experiențelor și trăirilor pe care le încearcă acest tânăr care se întoarce acasă cu gândul de a-și instala o tipografie, cum a văzut la Paris, și de a se căsători. El poartă, „pantaloni de stofă englezească, greu șifonabili” în buzunarul cărora ține ceasul de aur al defunctului său tată. Firește, este un factor al progresului, care vorbește franțuzit, a frecventat Opera din Paris, unde a văzut *Lucia di Lammermoor* Donizzeti, iar revenit acasă se împiedică la tot pasul de moravurile împământenite ale societății românești (corupția, spiritul mercantil, desfrânarea femeilor). Totul seamănă destul de bine cu situația de azi și îmi amintesc de regretatul Adrian Marino care compara lumea de după 1990 cu tendințele haotice de modernizare a societății românești din preajma anului 1848. Dar Dumnezeu le aranjează pe toate, iar Marica, femeia găsită aproape moartă pe drum, a devenit un soi de damă de companie, iar acum este pe cale să-l moștenească pe *grand-papa*. El însuși are în sfârșit șansa să se căsătorească cu Sevesta, devenită cea mai bogată văduvă din București, după ce l-a abandonat în momentul revenirii acasă în favoarea unui om mai potent financiar.

Toate celelalte povestiri ale volumului se încadrează în viziunea cunoscută a prozatoarei Gabriela Adameșteanu. Aduc în scenă oameni (femei și bărbați) care își pierd iluziile despre rostul lor în viață, abandonează lupta, renunță la ambiții și orgolii, își recunosc statutul de învinși. Unii sunt zdrobiți de sistem, alții sunt trădați de oamenii pe care îi credeau apropiați sau renunță, doborâți de obișnuințe și propria lor lehamite existențială. Alții sunt răpuși de boli sau de vârstă. Concluzia la care ajunge personajul din *Dăruiește-ți o zi de vacanță* este o variantă românească a paginilor finale ale romanului lui Jacques Diderot, *Jacques Fatalistul* și ilustrează o posibilă cale de ratare: „Iată că se poate trăi și așa! Iată că s-a obișnuit să se gândească la el însuși ca la un om-prost-privit, ca la un om-cu-dosarul-prost, ca la omul-altei-perioade. E nemaipomenit cum te liniștește felul ăsta de a gândi, cum îți înlătură orice ambiție vană, când știi că orice ai încerca tot n-are să-ți iasă. Așa se și consolează de la o vreme, când vede că încă unul i-a luat-o înainte, cu o gradație, cu o treaptă, cu un post la concurs, cu o primă. Ce poate să facă un om dacă e prost-privit? Nu poate să facă nimic, își zice și ridică din umeri. Și-și citește liniștit *Sportul* și *Săptămâna* și dezleagă rebusul de la un capăt la altul – e cel mai bun pe etaj la cuvinte încrucișate” (p. 409)

Gabriela Adameșteanu este o mare prozatoare a timpului nostru. Fiecare carte a ei îți umple sufletul de bucurie estetică și te face să privești cu alți ochi dramele ascunse ale oamenilor din imediata noastră apropiere.

* Gabriela Adameșteanu, *Vremuri fără răbdare*. Proze noi și vechi, Postfață de Oana Soare, Editura Polirom, Iași, 452 pag.

Un poem antitotalitar al Anei Blandiana

Perioada scursă de la Revoluția din Decembrie 1989 – am depășit trei decenii și jumătate, echivalentul unei generații și totodată al unei epoci socio-culturale – constituie prin ea însăși o perspectivă istoriografică și de istorie literară asupra scrierii și publicării textelor scriitorilor noștri în timpul regimului trecut.

În interiorul acelei epoci, simultan cu conceperea și scrierea operelor respective, în condiții de control ideologic de tip totalitar, de etatism al tuturor instituțiilor culturale și de manifestare *sans rivages* a unei Cenzuri oficial „desființate”, distanța între actul scrierii și o perspectivă de-contextualizată asupra lui lipsea. Și scrierea unui text literar, și publicarea lui, după confruntările cu Cenzura, și receptarea lui critică și publică erau coplanare, înscriindu-se într-un același context istoric, social, ideologic și cultural.

După 1989, când regimul totalitar a căzut și contextul acesta macro s-a schimbat într-un mod fundamental, textele antitotalitare scrise cu câțiva ani înainte au avut o proiecție publică eclatantă, ele fiind, pe bună dreptate, evidențiate și celebrate ca niște manifeste ale libertății într-o epocă totalitară, ca acte de opoziție la „Epoca de Aur” a lui Nicolae Ceaușescu și ca niște opere cu valoare documentară, menite să arate generațiilor viitoare tot ce trăiseră generațiile de români dinaintea lor. Poemele antitotalitare ale Anei Blandiana apărute în 1984 într-un grupaj în revista „Amfiteatru” – și, între ele, poemul cărui îi este dedicată analiza ce urmează – au avut astfel, în anii ‘90, un adevărat climax al receptării.

Deși contextul textelor se schimbese profund, tocmai schimbarea de regim politic și transformarea României dintr-o dictatură personală într-o democrație parlamentară au făcut ca aceste poeme să fie citite în cheia lor adecvată. Deși perspectiva temporală nu se constituise încă, astfel încât evaluarea acestor texte să fie una calmă, *sine ira et studio*, ele erau recitate și re-înțelese fără distorsionări ale mesajului antitotalitar inițial. Schimbarea radicală de context macro nu a afectat deloc, în primul deceniu post-revoluționar, lectura și interpretarea textelor literare antitotalitare scrise înainte de Revoluție.

Sensibil diferită este situația din prezent. Cu toate că perspectiva istoriografică anterior menționată s-a putut forma prin acumularea de ani post-revoluționari și constituirea unei *alte epoci* decât aceea în care au fost scrise textele antitotalitare, și deși oricine, astăzi, poate face și explica diferența între o epocă totalitară și una democratică, mesajul antitotalitar, referințele la „Epoca de Aur” a lui Nicolae Ceaușescu, aluziile transparente (pentru cititorul din acea epocă), „șopârlele”, cum au fost numite, care au trecut de vigilanța Cenzurii, unghiul subversiv pe care îl urmează versurile din poemul *Totul*, tonalitatea lui lirică – toate au devenit greu de înțeles și „decodificat” pentru cititorul tânăr de azi, cel care nu a trăit în epoca în care a fost gândit și scris poemul Anei Blandiana.

Dacă, în anii ‘90, schimbarea de context macro nu afecta această înțelegere, după anii 2000 și, apoi, într-un mod tot mai acut, în anii din urmă, schimbarea de context însoțită de un schimb de generații au antrenat o reconfigurare a codului de scriere și, respectiv, receptare a unui asemenea text literar. S-a produs o departajare, dacă nu o falie de receptare, între cititorul care „a apucat” epoca scrierii textului antitotalitar și cititorul născut și format după Revoluție, într-un climat de libertate.

Miza acestei interpretări critice nu este aceea de a „explica” un poem precum *Totul* unui lector din generațiile mai vârstnice, care a trăit (și) în regimul trecut – fiindcă ar însemna să explicăm ceea ce înșine am trăit și

cunoaștem prea bine –, ci de a analiza modul complex în care un text poetic conceput ca un act de opoziție la dictatură (în 1984) se poate transforma, prin recodificare, în grila de lectură a unei alte epoci istorice și a unei alte generații de cititori (în 2026).

*

Poemul *Totul* trebuie citat integral, în primul rând fiindcă el a fost conceput ca un „inventar” de elemente componente ale „Epocii de Aur”, ca o enumerare cu valoare descriptivă atât prin fiecare element în parte al „inventarului”, cât și prin întregul poematic.

Un „inventar” din care lipsesc elemente ar fi o contradicție în termeni sau – în logica regimului trecut – o intervenție prealabilă pe text a Cenzurii, care făcea să dispară cuvinte, versuri și, uneori, strofe întregi pe traseul de la

textul scris la cel publicat. Iată, așadar, în integralitatea lui, poemul *Totul*, al cărui titlu însuși are valențe ale unei descripții cvasi-exhaustive:

Frunze, cuvinte, lacrimi,
cutii de chibrituri, pisici,
tramvaie câteodată, cozi la faină,
gărgărițe, sticle goale, discursuri,
imagini lungite de televizor,
gândaci de Colorado, benzină,
stegulețe, portrete cunoscute,
Cupa Campionilor Europeni,
mașini cu butelii, mere refuzate la export,
ziare, franzele, ulei în amestec, garoafe,
întâmpinări la aeroport, cico, batoane,
Salam București, iaurt dietetic,
țigănci cu kenturi, ouă de Crevedia,
zvonuri, serialul de sâmbătă seara,
cafea cu înlocuitori,
lupta popoarelor pentru pace, coruri,
producția la hectar, Gerovital, aniversări,
compot bulgăresc, adunarea oamenilor
muncii,
vin de regiune superior, adidași,
bancuri, băieții de pe Calea Victoriei,
pește oceanic, Cântarea României,
Totul.

Trecând versurile de mai sus prin lecturile a două generații diferite de cititori, vom observa asemănări, puncte și linii comune în receptare; și, pe de altă parte, linii de diferență și chiar divergență. Textul poetic oferă material atât pentru evidențierea punctelor de intersecție, cât și pentru marcarea

diferențelor. Și aceasta fiindcă Ana Blandiana însăși a lucrat, în enumerarea sa poetică descriptivă și subversivă, antitotalitară, cu elemente referențiale neutre din punctul de vedere al caracterizării socialismului real; și, pe de altă parte, cu elemente referențiale reprezentative, dacă nu chiar tipice, pentru realitatea „Epocii de Aur”.

Pentru a înșela vigilanța Cenzurii, scriitoarea și-a început poemul pe o notă, așa zicând, „apolitică” și a-socială, utilizând cuvinte neutre sub raportul descrierii și caracterizării unui regim totalitar precum „frunze”, „cuvinte”, „lacrimi” în primul vers și „pisici” în al doilea.

Și pentru cititorul competent în totalitarism al epocii trecute, și pentru cititorul tânăr de azi, asemenea cuvinte și elemente componente ale enumerării nu au decât o vagă legătură cu realitatea „Epocii de Aur”, cu „lagărul socialist”, cu dictatura lui Nicolae Ceaușescu, cu regimul politic din acea epocă.

Între „frunze” sau „pisici” și totalitarismul comunist nu există nicio relație de cauzalitate, întrucât frunzele și pisicile nu sunt elemente descriptive pentru realitatea socială și politică. Ele există în orice epocă, în orice regim politic, fie el totalitar sau democratic, astfel că Cenzura epocii trecute a fost derutată de acest *incipit* liric ce părea a descrie un univers poetic, nu un lagăr ideologic.

Cititorii din generații și epoci diferite înțeleg deci într-un mod similar aceste versuri, fiindcă ele sunt compuse din cuvinte care nu trimit către realități ale epocii trecute, ci către elemente de tablou liric general, fără legătură cu o anumită epocă social-politică. Frunzele sunt frunze în orice epocă, iar cititorul „vechi” și cel „nou” înțeleg la fel acest adevăr simplu și fundamental.

Dar încă din versul al doilea, Ana Blandiana a „strecurat” în acest inventar început liric-liniștitor, apolitic și asocial, non-ideologic, o înșiruire de cuvinte pe care cititorul de astăzi o va înțelege diferit de cel din epoca în care a fost scris poemul.

E vorba despre „cutii de chibrituri”, care lectorului tânăr din epoca noastră îi sugerează un produs *vintage* pe care îl poate cumpăra mai ieftin decât un patefon ori un vinil; dar care lectorului mai vârstnic, avizat în ceaușism, îi va reproiecta situația de penurie care a marcat profund ultimul deceniu al „Epocii de Aur”.

Cutiile de chibrituri, pe atunci, nu se găseau în România Socialistă, așa cum nu se găseau atâtea elemente de strictă necesitate (lame de bărbierit, vată, hârtie igienică ș.a.m.d.). Prin urmare, aceste „cutii de chibrituri” apar în poemul Anei Blandiana ca o ironie ucigătoare și subversivă a poetei curajoase: ele se găsesc în inventarul poematic, dar nu și în realitatea „Epocii de Aur” căreia poemul îi face de fapt radiografia. Ele sunt prezente numai aici, în textul liric, ca niște cuvinte goale, fără acoperire în realitatea ceaușistă.

Acest „joc” pretins „inocent” al poetei devine unul de-a dreptul periculos de la versul trei, în care Ana Blandiana inserează în „inventar” imagini dezolante ale realității cotidiene din „Epoca de Aur”. Dacă la versul al doilea ne puteam amuza amar că aceste cutii de chibrituri au ajuns să se găsească numai în textele literare, numai în cuvinte, nu și în realitatea românească, începând cu versul al treilea suprapunerea între referentul realității din epoca Nicolae Ceaușescu și cuvintele care, în textul poetic, fac trimiterea către el este totală – și aplicată poemului de către autoare într-un mod aproape transparent.

De la versul al treilea, începe să curgă, ca într-un șuvoi, realitatea propriu-zisă, pe care cititorul de astăzi nu a „prins-o”, dar pe care lectorul de ieri o cunoaște îndeaproape:

(continuare în p. 10)

Dacă, în anii ‘90, schimbarea de context macro nu afecta această înțelegere, după anii 2000 și, apoi, într-un mod tot mai acut, în anii din urmă, schimbarea de context însoțită de un schimb de generații au antrenat o reconfigurare a codului de scriere și, respectiv, receptare a unui asemenea text literar.

istorie literară

Dumitru Ungureanu

CHIBIȚOTRON

Dictatorul, Poetul și Sistemul

Adrian Păunescu n-a existat.

A existat numai un *Sistem fariseic de aranjare socială* (și statală) care a permis accesul la putere și apoi instaurarea dictaturii unui personaj supradotat din naștere cu morbul parvenirii, dominării, ambiției (puteți adăuga și alte trăsături de non-caracter). Provenit din cea mai neagră sărăcie, copilul unui tată care nu-și amintea ce nume dăduse nenumăratelor sale proenituri, trecut prin „școala vieții” mai mult decât alții de vîrsta și condiția lui, Ceaușescu s-a însurat „norocos” cu o muiere din specia numită popular „spaima lumii”, capabilă să-l înnebunească și pe cel mai flegmatic bărbat, nu doar un bolnav de neîncredere în semeni și tovarăși. Am puține îndoieli că era invidios pe calitățile altora și - împins, probabil, de consoartă, cum se întâmplă în unele cupluri căpitate să urce pe scara socială - se răzbuna într-un fel oarecare. Ofer și un exemplu minor.

În prima zi de școală din septembrie 1971, Ceaușescu și suita au vizitat Liceul Industrial Energetic București, unitate de elită a învățămîntului (din care au ieșit cîțiva directori și... mai mulți artiști!), unde eram elev în anul I. A intrat și în Laboratorul de Protecție a Muncii, la nici doi pași de banca mea. Îi prezenta „obiectivul” directorul liceului, Alexandru Moșu pe nume, îmbrăcat într-un elegant costum de culoare bej spre alb. Ceaușescu și ai lui purtau costume de culoare bleumarin-închis sau cafeniu-căcăniu, croite banal către ridicol. Există un document fotografic de atunci. Diferența de stil o poate sesiza și-un nepriceput într-ale modei. Grimasa lui Ceaușescu în cadrul surprins este ilustrativă pentru sentimentul său de inferioritate. Postura și îmbrăcămintea nu-i vor fi scăpat nici Elenei, *cea cu creastă vulturie* (vorba Magistrului Luca Pițu). Consecința? Anul următor, directorul nostru a fost „avansat” și n-am mai auzit de el!

Ceaușescu poate fi acuzat de toate viciile, defectele și răutatea unui spirit demonic. Nu i se poate nega talentul de a specula momentul și contextul favorabil telurilor sale, nici abilitatea de a obține ce dorește, aidoma celui mai feroce capitalist. Ridicat din pulberea societății, a cucerit puterea supremă într-un stat înțepenit. E asta ceva de blamat sau de admirat? A făcut rău poporului, dar și-a făcut bine sieși; ce capitalist face (sau a făcut) altfel? Da, a avut toate bogățiile României la discreție și dispoziție! Churchill spunea că „socialismul împarte sărăcia în mod egal, capitalismul împarte bogăția în mod inegal”. Ceaușescu a fost capitalistul suprem, a deținut totul; desigur, prin interpuși, ca atîția parveniți certați cu legea din zilele noastre și din toată lumea. De-ar fi condus azi, Ceaușescu precis era lăudat de Donald Trump, prietenul lui Putin și-al lui Kim Jong-Un!

Nu sînt nostalgic, nu regret „epoca de aur”, nu am porniri „suveraniste”. Nu l-am admirat pe Ceaușescu, ba chiar am visat de vreo două ori că-l împușc. Recunosc însă: în tinerețe credeam că nu i se spune Cîrmaciului tot adevărul, și de-aia merge țara noastră prost. Și, da, am folosit citate din cuvîntările lui Ceaușescu pentru a-mi blinda ideologic bruma de observații critice la adresa stărilor negative din vremurile acelea. Încă mă amuză amintirea perplexității celor care auzeau ce zic și nu le venea să creadă că aud! N-au schimbat nimic, dar nu m-au contrazis; cine îndrăzne să-l combată pe însuși liderul suprem?

N-a îndrăznit nici Adrian Păunescu. Despre care se spun azi diverse aiureli, inclusiv că datorită lui și Cenaclului Flacăra (al tineretului comunist) ar fi izbucnit „revoluția” din decembrie 1989. Dar Adrian Păunescu n-a existat. A existat doar un Sistem de conducere care permitea sicofanților și lingărilor să amușine persoana Dictatorului, fiecare producînd materiale adezive de mai scurtă sau mai lungă folosință, fiecare primindu-și răsplata în funcție de toanele sau resursele celui *limbușit*. Deprinderea nu-i nouă, nici specifică unui popor îndobitocit. E tot trăsătură omenească, lipsită de onoare, însă împodobită cu onoruri trecătoare. Sistemul își creează aplaudacii și lăudătorii de circumstanță, care pot să dea iluzia că există și acționează independent. Dar cînd Sistemul cade, cade și iluzia. Așa s-a petrecut și-n cazul lui Adrian Păunescu, altfel talentat stihuitor stihinic, dotat cu prezență de spirit fără egal, mai degrabă egolatu decît egoist (scriitorimea din România știe de ce!), invidiat și detestat în grade diferite de figuranți care asudă din greu să li se rețină numele, fiind inexistenți în cultură. Sistemul, nu Dictatorul crease Poetul cu aparență dizidentă, rezistent prin verb și revistă, uneori salvator al obidiților, alteori buzdugan al nemulțumirilor, totdeauna mufat la sursa de profit personal. Cînd Sistemul a constatat că Poetul nu mai folosește, i-a luat jucăria. Dacă socialismul nu pica, Păunescu era uitat demult.

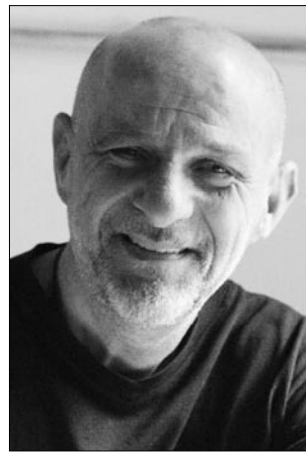
Inegal motivați psihic, Ceaușescu și Păunescu rămîin personalități legate ombilical, depășite istoric.

atitudini

Radu Aldulescu

Trăim în România...

Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc a reușit să scandalizeze opinia publică, cerând înlăturarea uneia din cele peste douăzeci de statui ale poetului Adrian Păunescu. E un bun prilej de a ne reaminti că trăim în România: pe opinia publică o doare-n fund de crimele comunismului, în contul cărora Păunescu și-a dat obolul și a pus umărul cu nădejde. Același lucru se poate spune și despre memoria exilului, pe care respectivul a mistificat-o pentru a prii imaginii regimului comunist și a lui Ceaușescu – vezi interviul cu Mircea Eliade, în care una a spus istoricul religiilor la Chicago și alta a apărut în *Flacăra* lui Păunescu, un poet nu atât de valoros-talentat precum Nichita Stănescu, Emil Brumaru, Cezar Ivănescu, Virgil Mazilescu și alți vreo zece din generația lui, da’ orișcât. Spre deosebire de această „pleavă” de talente, neluate în seamă de opinia publică, Păunescu a avut talentul rar de a relaționa în mod reciproc avantajos cu regimul comunist și, mai ales, cu Ceaușescu. Mai direct spus, de a-l pupa în fund, aplicat și elegant, pe cel care, conform unor sondaje de ultimă oră, este considerat de 66% dintre români cel mai bun președinte al României din toate timpurile, mare patriot, erou între eroi etc., cum ne-a învățat, de altfel, propaganda Epocii de Aur. Păunescu este, să nu uităm, o entitate esențială a acelei propagande, prelungită în mod insidios, până în zilele noastre. Deși a candidat la președinție, fără succes, pe la mijlocul anilor '90, am convingerea că, dacă ar mai fi trăit zece ani (istoria nu se face cu dacă, mă rog, nici chiar istoria personală a personalităților de acest gen...), ar fi avut mari șanse să ajungă președintele României și, astfel, am fi avut și noi un Havel al nostru, iar în acest caz, chiar ne-am fi meritat soarta.

În pândă cu o mai veche obsesie a mea, de care m-am dezis, între timp, vîd în Adrian Păunescu prototipul scriitorului de succes în România, atât în comunism, cât și în post-comunism, fiindcă, în privința metodelor de dobîndire a succesului literar, lucrurile nu s-au schimbat prea mult, în ultimii treizeci și șase de ani. Schimbările au fost mai mult de formă, de decor, decît de fond, fără a mai spune că intelectualii și scriitorii lui Ceaușescu n-ar fi visat, neam de neamul lor, la privilegiile intelectualilor lui Bănescu, care vin, la o adică, în continuarea intelectualilor lui Iliescu și Constantinescu și-s cam unii și aceiași, putrezi de bani și glorie națională și internațională în vremurile lui Iohannis și Nicușor Dan.

Să nu uităm, totuși, principalul atu al opiniei publice, Cenaclul Flacăra, desigur, tinerețea noastră... tinerețea lor, de fapt, fiindcă eu unul n-am frecventat, nu m-a pasionat, ba, pe alocuri, chiar m-a îngreșat acea formă de pseudocultură propagandistică. „Trăiască Ceaușescu, trăiască tricolorul, trăiască Măria Sa, poporul...” De fiecare dată, același, în capul mesei și în fruntea bucatelor, răzbătînd, iată, până în zilele noastre. *Flacăra* există, încă, cenaclul și folkul lui etern, de toată jalea, și revista, așijderea. A dispărut doar Flacăra, fabrica de încălțăminte, cu echipa de fotbal unde s-a afirmat Rică Răducanu, devenit, ulterior, și el, o figură la fel de populară, precum Păunescu.

O figură și o personalitate, da, pe deplin asumată-conștientizată, trebuie spus, pentru cei care l-or fi crezut vreun dus cu capul, precum, bunăoară, un alt poet dedicat cauzei comunismului, Ion Gheorghe pe numele lui, de care prea puțini mai știu azi ceva. Acela a fost, într-adevăr, un nebun întru Ceaușescu-PCR care nu s-a dezis nici după Decembrie 89, scriind

și publicînd în *Socialistul* poeme kilometrice despre golanii care au întinat tricolorul, decupînd stema patriei socialiste și au strigat măscări la adresa tovarășului Ceaușescu... Nu, Păunescu n-a fost deloc nebun, în pofida urletelor propagandistice proferate pe stadioane, chiar dacă s-a pliat perfect pe paranoia lui Ceaușescu, cîntîndu-i în strună. Circulă o anecdotică vastă referitoare la relația lui de un tip special cu dictatorul, din care îmi permit să extrag un episod, povestit mie de un fost redactor al revistei *Flacăra*. Într-o dimineață, la prima oră a programului, Păunescu a convocat în biroul lui tot colectivul redacțional, pentru a aduce la cunoștință un fapt abominabil: găsise pe birou o coală de hîrtie cu un catren ce avea să devină celebru, peste ani: N-are fund și n-are c...ie / Ceaușescu Nicolae/ Cât să lingă într-un an/ Păunescu Adrian.

Fluturînd foaia pe la nasul slugilor, bardul național a tunat și a fulgerat: cine a scris asta?! Cine mi-a pus-o pe birou? Să iasă numaidecît în față! N-am de gând să-l pedepsesc, vreau doar să-l vîd, să-l cunosc mai bine, fiindcă se pare că nu-mi cunosc îndeajuns oamenii cărora le-am dat să mănînce o pâine bună, la această revistă.

Încremeniseră toți, cu privirea în pămînt, coplesiiți, spășiți de vină. Cel care mi-a povestit mi-a spus că el, Păunescu Adrian, care linge într-un an etc., a compus el însuși acel catren și l-a pus pe birou, pentru a atrage atenția oamenilor că-i poate pedepsi chiar și înainte de a greși, preventiv, adică, pentru ceea ce gîndesc despre șeful lor. Așa se face că i-a pedepsit în bloc, așa cum făcea, îndeobște, cînd ajungea la redacție indispus din diverse pricini, fiindcă avea și el, ca tot omul, supărările lui, în contul cărora trebuia să se defuleze. I-a scos pe toți afară, organizîndu-i într-un pluton de douăzeci și ceva de redactori, corectori, tehnoredactori, curieri care să facă, în pas alergător, câteva ture în jurul Casei Scînteii. Reieșea, așadar, că toți sunt vinovați pentru mizeria pe care a găsit-o pe biroul lui.

În pofida unor episoade de genul acesta, lumea îl iubea în draci. A făcut, pasămite, mult bine, înlesnind obținerea de butelii, case, intermediind trimiterea la tratament în străinătate a unor bolnavi grav, în vremurile cînd nu se putea ieși din țară. România era o pușcărie, mă rog, nu și pentru unii ca Păunescu, care putea circula liber, dat fiind că era un mesager de încredere al regimului... Se spune că, în momentul Decembrie '89, Ceaușescu, care făcuse din el un soi de dizident, închizînd cenaclul Flacăra, după accidentul de pe stadionul din Ploiești, soldat cu nu se știe câte victime, îngropate în arhivele secrete ale Securității, care Securitate ar fi înscenat acel accident, dat fiind că personalitatea lui Păunescu părea să pună în umbră personalitatea celui mai iubit fiu al poporului... În momentul Decembrie '89, așadar, cu lumea ieșită pe străzi, să dărâme regimul, Ceaușescu l-ar fi convocat pe Păunescu, cerîndu-i să vorbească poporului, spre a-l deturna pe Măria sa poporul de la lovitura de stat ce se punea la cale. Marele poet, însă (se cuvine să-i spunem mare poet, în veci, și după ce-i vor fi putrezit oasele în raclă), a avut acel instinct de

(continuare în p. 31)

Puzzle la sfârșitul istoriei

marcată de recunoaștere reciprocă a tuturor subiectivităților umane. Și poate că nu e deloc întâmplător că, din filozof, Kojève a ajuns după război ... funcționar european, fiind unul dintre artizanii intelectuali ai Pieței Comune (construcția care a stat la baza Uniunii Europene de azi).

Deși destul de discreditată în ultima vreme sub impulsul celor mai noi evoluții politice și economice la nivel mondial, ideea „sfârșitului istoriei”, atât de vehiculată la începutul anilor 1990 în corelație cu pretinsa victorie definitivă a democrației liberale asupra oricăror forme alternative de guvernare, continuă să fie explorată de filozofi, fiind extrem de reprezentativă pentru *hybris*-ul occidental. În acest sens, un grup de filozofi români s-au reunit în noiembrie 2023 într-o conferință desfășurată sub patronajul a două universități – Universitatea „Hyperion” din București și Universitatea „Ștefan cel Mare” din Suceava – cu scopul declarat „de a revizita tema sfârșitului istoriei la 30 de ani de când a fost lansată”. Lucrările conferinței au fost publicate recent într-un volum intitulat *Statul național și ideea sfârșitului istoriei* (Timișoara, Ed. Universității de Vest, 2026) al cărui coordonator și autor al introducerii a fost Gelu Sabău. Cititorul își poate face astfel o părere asupra ideilor care au fost discutate acolo, precum și asupra perspectivelor temei în cauză.

Mai întâi trebuie, însă, să facem o precizare. Deși nu sunt, ca să zic așa, „convergente”, mie mi s-a părut că majoritatea textelor au pornit de la doi vectori principali de abordare a tematicii în discuție: un vector hegelian, și altul kojevian, acesta din urmă stimulat – după cum declară coordonatorul volumului – de traducerea în limba română a celebrilor prelegeri ale lui Kojève care fusese publicată cu numai câțiva ani înainte de ținerea conferinței la Editura Tact de la Cluj-Napoca. De altfel, la o simplă tentativă de indexare a conținutului cărții se poate constata că numele lui Hegel și Kojève apar de 261, respectiv de 307 ori, cu mult mai mult decât e invocat părintele „sfârșitului istoriei” din epoca noastră, Francis Fukuyama (90 de apariții). De ce ar fi relevant Hegel pentru o asemenea tematică nu mai trebuie să justificăm, știut fiind că pentru filozoful german istoria era „Rațiunea în mișcare” pe drumul libertății umanității – drum care ar fi urmat să-și găsească împlinirea în statul modern din vremea sa, pe care Hegel, ca un bun profesor de filozofie angajat la stat, îl vedea întruchipându-se în Prusia contemporană lui. Cred că e interesant, însă, să spunem câteva vorbe despre acest Alexandre Kojève, mai puțin cunoscut publicului din România. Kojève e celebru prin seminarul despre Hegel pe care l-a ținut în anii 1930 la Paris, frecventat în epocă de mulți intelectuali francezi de renume. Un amănunt interesant din istoria mea personală e că pe Kojève am avut privilegiul să-l studiez în anii 1990 la seminarele predate de d-na Mihaela Czobor-Lupp (astăzi profesoară la o facultate din SUA) pe vremea când „Filozofia” bucureșteană încă mai era găzduită în clădirea actualei Facultăți de Drept. D-na Czobor-Lupp ni-l preda în paralel cu lectura *Fenomenologiei spiritului*, fiindu-ne astfel mai ușor să înțelegem contrastul dintre Hegel și Kojève: dacă la Hegel erau predominante abstracțiunile de tot felul, Kojève era mult mai teluric, mult mai frust, filozofia lui preluând din Hegel tema dialecticii recunoașterii dintre stăpân și sclav, dezbrăcând-o de abstracțiuni și transformând-o aproape în întregime într-un proces concret, palpabil. Pentru Kojève tema „sfârșitului istoriei” nu mai era ca la Hegel ceva ce se întrupa într-o formă statală, ci într-o formă de ordine universală

De aceea, una dintre principalele tensiuni surprinse de acest volum este cea dintre realitatea de zi cu zi a unui „stat național” și impunerea, pe care unii o cred implacabilă, a unei ordini „supra-naționale” marcată de „sfârșitul istoriei”. Ana Petrache demonstrează în textul ei că ideea sfârșitului istoriei ca reconciliere universală își are originea în teologia creștină timpurie, remarcând oarecum ironic că „dacă Kojève ar fi știut un pic mai multă teologie probabil ar fi spus că statul universal înlocuiește Împărăția lui Dumnezeu” (p. 30). Vlad Mureșan arată că pentru Hegel tema „sfârșitului istoriei” nu e cătuși de puțin așa cum a prezentat-o Kojève, ca o reconciliere universală, cu atât mai puțin una a „păcii eterne” kantiene („statele sunt o *realitate* în timp ce supra-statul este o *idealitate*”) și scoate în evidență ceva ce mie mi s-a părut extrem de relevant: „Este de neînțeles cum liberalismul și socialismul, care se revendică de la tradiții emancipatoare, nu înțeleg că un stat mondial înseamnă îndepărtarea absolută [a] puterii de la poporul concret în mâinile unei *super-elite* transcendente popoarelor” (p. 98), ceea ce ar continua raportul dialectic stăpân-sclav, stăpânul urmând a fi conceptul statal, și sclavul, cetățeanul. Ovidiu Stanciu propune o explicație amănunțită a concepției kojeviene despre sfârșitul istoriei și rolul acesteia în ansamblul operei filozofului francez, în timp ce Victor Rizescu (cu care am fost coleg în anii 1990 și sigur își mai aduce aminte de seminarele d-nei Czobor-Lupp) vorbește despre „trei momente privilegiate în evoluția problemei naționale”: Hegel, Kojève și Fukuyama, acesta din urmă fiind văzut în mod clar ca un urmaș al lui Kojève. Rizescu e de părere, totuși, că naționalismul a supraviețuit în epoca noastră și că democrația liberală ar trebui să încorporeze multiculturalismul și corectitudinea politică „de formulă moderată” (p. 150) pentru a contracara cu succes tendințele extremiste, care se hrănesc tocmai din excesele acestor invenții ideologice contemporane. Preocupat de filozofia lui Georges Bataille, Arthur Suciul scoate în evidență discuția despre problema suveranității individului într-o lume post-istorică, în legătură cu conceptul kojevian de „satisfacție”, dar și cu „moartea lui Dumnezeu” predicată de Nietzsche. Discutând într-un alt registru, chiar un pic inedit – o lectură critică axată pe biopolitică/tehnocrație – cu referințe directe la ideologia de la Davos (K. Schwab și World Economic Forum) Dragoș Dragoman atrage atenția asupra pericolului unui „sfârșit al istoriei” contemporan marcat de inegalități de nedepășit și de instaurarea unui stat totalitar-tehnologic, „un Reich polițienesc *high-tech* de o mie de ani de inspirație maoistă” (p. 227). În încheiere, Gelu Sabău realizează o sinteză a diverselor paradigme de lectură care au modelat înțelegerea istoriei noastre naționale, începând cu pașoptiștii și terminând cu postcomunismul, remarcând că trecerea se face de la o teleologie a statului național la o paradigmă post-națională.

Lucrarea mai conține și alte studii semnate de Cristina Măriuca Grigore, Lorin Ghiman, Claudiu Gaiu, Ioan-Sebastian Crintea și Manuela Boatcă, dar spațiul nu ne permite să le abordăm pe toate. Textele se întregesc ca într-un puzzle, beneficiind de abordările și tematicile care se completează reciproc. La finalul lecturii rămâne o întrebare la care, firește, nu ni se răspunde, dar care devine mai acută ca oricând: până la urmă mai putem vorbi de sfârșitul istoriei, sau am intrat deja într-o epocă de sfârșit al sfârșitului istoriei?...

Povești de la marginea lumii

Critică și comunicare

Aproape întreaga istorie a filosofiei este anti-retorică, iar retorii, de la sofistii greci la cei romani și mai departe, au o imagine proastă. Filosofii au crezut mereu că retorica e doar vorbărie despre nimic sau, mai rău, un pericol și că misiunea lor este aceea de a găsi și exprima adevărul – fără a se gândi prea mult la faptul că adevărul e o luptă retorică. Doar modernii au acceptat că retorica, această filosofie aplicată, vine din chiar mijlocul luptei istorice. Istoricismul e, în general, favorabil retoricii, însă ori de câte ori dăm peste un obsedat de adevăr sau de falsificarea lui (*fake news*), ne întoarcem la anti-retorismul filosofic și la termeni ca apodictic, certitudine, cunoaștere pură, ființă pură, stăm drepti în fața adevărului și respingem hotărât experiențele noastre personale și pe acelea ale istoriei – tot ce ține de turbulențele vieții, de natura sa ironică, vagă, retorică.

Despre predarea PR-ului și a publicității în universități. În engleză există doi termeni: *advertising*, care înseamnă publicitate plătită, și *publicity*, care e un termen mai complicat, cu sensul general de promovare (de imagine) și include și PR-ul, dar poate desemna și ansamblul acțiunilor de promovare, inclusiv publicitatea. *Publicity* e mai degrabă un termen-cupolă pentru toate acțiunile de comunicare publică, nu degeaba l-a folosit Habermas în *Sfera publică și transformarea ei structurală*. Ca să simplific, această *publicity* are o parte bună și o parte rea. Partea bună e asigurarea comunicării sociale a instituțiilor, companiilor, ong-urilor, țărilor etc. Nu putem trăi fără asta. Partea rea e natura integrativă a acestui tip de comunicare, latura ei sticloasă și manipulatorie. Din acest motiv, predarea în universități trebuie să aibă în vedere două dimensiuni: pe de o parte, predarea cunoașterii profesionale, de pe urma căreia absolventul va mânca o pâine ca PR-ist sau publicitar – el trebuie să știe să scrie un comunicat de presă, să facă un brief etc.; pe de altă parte, predarea culturii și însuflarea unei abordări critice. *Publicity* e o zonă discursivă saturată de cultură. Ideea că un student trebuie să învețe doar elemente tehnice de comunicare este greșită. Nu are ce să facă în breaslă fără cultură. Comunicarea este o activitate culturală, presupune acumularea unui bagaj istoric relevant. Viitorul publicitar sau PR-ist trebuie să aibă o atitudine critică față de munca sa și față de procesul de comunicare în general, altfel devine un simplu pion în activitatea de manipulare, iar *publicity* se transformă în propagandă (ceea ce oricum este). Or, facultatea de comunicare nu e locul de formare a unor manipulatori de profesie, pionii ai *publicity* ca forță totală, ci de persoane cu abilități critice, lucide, capabile să înțeleagă comunicarea, nu doar s-o reproducă în termeni de inginerie socială. Facultatea de comunicare nu e școală de propagandiști, ci de ființe umane.

Ce este critica? Se predau tot mai des cursuri de gândire critică numai că prin gândire critică se înțelege de obicei să fii critic cu alții: critic *dintr-un anumit punct de vedere*. Gândirea critică actuală este o simplă gândire ideologică și, de aceea, *nu e* gândire critică. Sensul criticii este judecata. Înseamnă a gândi sprijinindu-te de argumente, a evita tot ceea ce este nefondat și, în primul rând, a evalua (critic) supozițiile proprii gândiri, a chestiona mereu aceste supoziții. A gândi critic înseamnă a deveni conștient de natura proiectivă, ideologică a limbajului și nu de a critica din perspectiva unei anumite ideologii. A gândi critic nu înseamnă a face *fact-checking*, ci a înțelege sistemul discursiv în interiorul căruia apare un fenomen numit *fake news*. Gândirea critică este o gândire care vede lucrurile în ansamblu și chestionează mereu propozițiile prime ale limbajului în care e formulat un discurs. Gândire critică înseamnă, nu în ultimul rând, a fi și avocatul diavolului. Gândirea critică nu se remarcă printr-o puternică stabilitate și prin vehemență (critică). Dimpotrivă, se remarcă prin mobilitate, subtilitate și sentimentul proprii precarități. Gândirea critică veritabilă nu are formule gata concepute. Nu există exerciții de gândire critică pe care să le rezolvi, ci gândirea critică este ea însăși un exercițiu permanent și o adaptare permanentă. A gândi critic înseamnă a gândi sistematic, a gândi istoric, a gândi suspicios (dar și corect, căci suspiciunea nu e un viciu), a vedea genealogia discursurilor și întregul lor actual. Deci critica e în altă parte decât în cursurile de gândire critică. De fapt, formula e pleonastică. Nu există *decât* gândire critică.

**Sensul criticii
este judecata.
Înseamnă a
gândi
sprijinindu-te
de argumente,
a evita tot ceea
ce este
nefondat și, în
primul rând, a
evalua (critic)
supozițiile
proprii
gândiri, a
chestiona
mereu aceste
supoziții. A
gândi critic
înseamnă a
deveni
conștient de
natura
proiectivă,
ideologică a
limbajului și
nu de a critica
din
perspectiva
unei anumite
ideologii.**

STATUL
NAȚIONAL
ȘI IDEEA
SFÂRȘITULUI
ISTORIEI

GELU SABĂU
(Coordonator)

ECT

litere

Dan Ciachir

Pavel Chihaia a imprimat un contur estetic demnității refuzului. Prețuindu-i întreaga proză și îndeosebi *Blocada*, pe care am numit-o „o carte cât o operă”, nu i-am ascuns admirația pentru Petru Dumitriu, care-l considerase singurul său emul. Mi-a spus că nu s-au întâlnit niciodată în străinătate după anul 1978, când și Pavel Chihaia s-a exilat.

amintiri

Întâlniri cu Pavel Chihaia

În mai 1995, la mijlocul sau spre sfârșitul lunii, a început a treia ediție a Târgului de Carte Bookfest, care avea loc în clădirea Teatrului Național. O editură mi-a cerut să prezint un volum tradus din Origen, ceea ce am și făcut, într-o sală unde nu erau decât șapte-opt persoane, între care Mihai Șora.

Seara, editura a dat o masă de 12 tacâmuri în grădina Casei Universitarilor, un adevărat parc întins pe trei străzi din centrul Bucureștiului. L-am regăsit acolo pe Mihai Șora, am făcut cunoștință cu un profesor ieșean, bonom și molcom, figură tipică de moldovean, pentru ca apoi să-i fiu prezentat lui Pavel Chihaia, septuagenar distins, înalt, suplu, cu un profil – obrazul smează, tâmpla bine tunsă – de fină și puternică personalitate... În 1970, când terminam liceul, mi-l arătase un scriitor pe strada Academiei, lângă Biserica Dintr-o Zi, prilej să aflu că era autorul faimosului roman *Blocada*, o carte-mit, tipărită în decembrie 1947 și topită două luni mai târziu. *Blocada* fusese reeditată în 1991, când am citit-o într-o stare de tensiune spirituală, uimit de prospețimea și de modernitatea ei.

Apărută inițial în Ajunul Crăciunului din 1947, *Blocada* purta semnătura unui scriitor de numai 25 de ani, pe deplin format, care își începea cariera ca un romancier francez sau american. Cartea a fost retrasă din librării din motive politice. Era ziarist inteligent a comparat recent destinul acestui roman cu abdicarea Regelui Mihai I.

Odată apărută *Blocada*, Pavel Chihaia devenea o prezență literară zdrobitoare în raport cu congenerii săi, parte din aceștia căutând un *modus vivendi* cu epoca Terorii din anii 1948-1953 și cu realismul socialist. Pavel Chihaia a ales să tacă și a făcut parte o

vreme dintr-o organizație militantă anticomunistă, care purta numele lui Mihai Eminescu, având șansa de a nu fi arestat. A continuat să scrie. Dovadă, romanul său de sertar *Hotarul de nisip*, datând din anii 1952-’53, care, întocmai ca *Blocada*, rezistă la recitare, deși a trecut o viață de om de la scrierea lui. Tema, ajunsă obsesie, este fuga din țara sovietizată, recurentă într-o atroce și strălucită năvală, *Fuga în paradis*, care a împlinit, la rându-i, 60 de ani de existență.

Titlurile pomenite nu reprezintă decât o parte din biografia lui Pavel Chihaia, care a evitat să revină în literatură chiar și în epoca de liberalizare și „dezgheț” din anii ’60 ai secolului trecut. A persistat în demnitatea refuzului și după ce se făcuse cunoscut ca istoric al culturii medievale românești. În cele cinci volume masive ilustrând acest domeniu, cititorul poate descoperi meditații despre *Rugăciunea inimii* sau despre un mare trăitor isihast, starețul Vasile de la Poiana Mărului. Sub acest aspect al mărturisirii ortodoxe, Pavel Chihaia se cuvine așezat lângă marii istorici Virgil Cândea și Florin Constantiniu.

Înainte de agapa la care l-am cunoscut, Pavel Chihaia publicase volumul *Treptele nedesăvârșirii*, conținând pagini de jurnal, note, reflecții, scrisori primite sau trimise în anii ’50 ai secolului trecut... Să nu ai bani de tramvai, nici lemne de încălzit, să fii constrâns la practicarea unor meserii precum caloriferist sau figurant teatral și să nu cedezi „acomodării” – iată expresia abnegației și a rectitudinii.

La începutul anilor 2000 l-am întâlnit de mai multe ori pe Pavel Chihaia în apartamentul din blocul de pe strada Băteștei 1-3 al vărului său, inginerul Nicolae Decu, unde trăgea și Nicolae Stroescu-Stănișoară

când venea de la München. Odată am petrecut două ore minunate, alături de arhitectul Cristian Moisesescu și de Barbu Cioculescu, sosit împreună cu soția și fiul. Așezat într-un fotoliu în încăperea de la etajul al nouălea, cu deschidere peste centrul orașului, Pavel Chihaia, de acum octogenar, se simțea în largul său: fără să caute lucrul acesta, el era, în mod firesc, „moderatorul” discuției. Îmi plăcea politețea sa organică, manifestată și de la distanță: trecut de 80 de ani, apoi de 85, ba chiar și de 90, continua să corespundeze cu prietenii, trimițându-le de Paști și de Crăciun felicitări alese cu gust și cu grijă. L-am auzit spunând: „Dacă aș mai avea 60 de ani, m-aș întoarce în țară”, cu tonul cu care alții spun: „Dacă aș mai avea 20 de ani...”.

Pavel Chihaia a imprimat un contur estetic demnității refuzului. Prețuindu-i întreaga proză și îndeosebi *Blocada*, pe care am numit-o „o carte cât o operă”, nu i-am ascuns admirația pentru Petru Dumitriu, care-l considerase singurul său emul. Mi-a spus că nu s-au întâlnit niciodată în străinătate după anul 1978, când și Pavel Chihaia s-a exilat. Am mai reținut că Petru Dumitriu scria mult, fără poticneli și fără să revizuiască textul. Însă mi-a rămas cu precădere în minte o mărturisire pe care autorul *Cronicii de familie* i-a făcut-o lui Pavel Chihaia în timpul unei plimbări prin Herăstrău, în 1945 sau 1946: „Sub regimul pe care să se instaureze nu vor exista decât două categorii de oameni: sclavi și stăpâni de sclavi. Iar eu nu vreau să fiu sclav”. Și n-a fost, însă prețul plătit a depășit așteptările. Spre deosebire de el, Pavel Chihaia nu a fost nici sclav, nici stăpân de sclavi, ci a rămas un om liber.

Un poem antitotalitar al Anei Blandiana

(urmare din p. 7)

„tramvaie câteodată” (transportul public era pe atunci un chin), „cozi la făină” (ca la toate alimentele), „sticle goale” (obsesia ceaușistă a reciclării), „discursuri” (ale lui Nicolae Ceaușescu), „benzină” (penurie, firește), „stegulețe” (la deplasările lui Nicolae Ceaușescu), „portrete cunoscute” (soții Nicolae și Elena Ceaușescu), „mere refuzate la export” (produse românești refuzate de occidentali și care reintroduse în comerțul socialist erau jinduite de români), „întâmpinări la aeroport” (ale „celui mai iubit fiu al poporului”), „cico” (băutura mizerabilă din comerțul socialist), „țigănci cu kenturi” (țigări străine vândute pe piața neagră), „serialul de sâmbătă seara” (singurul serial american dat la televiziunea de stat), „cafea cu înlocuitori” (celebrul „Nechezol”), „lupta popoarelor pentru pace” (marota lui Nicolae Ceaușescu), „producția la hectar” (raportările mincinoase ale unor așa-zise recorduri în agricultură), „aniversări” (ale cuplului prezidențial), „adunarea oamenilor muncii” (omniprezentă sintagmă în discursul epocii), „adidași” (niște copite mizerabile, „carnea” care se găsea în comerțul socialist), „băieții de pe Calea Victoriei” (securiștii, numiți în epocă și „băieții cu ochi albaștri”), „Cântarea României” (o altă marotă a lui Nicolae Ceaușescu, după Tezele din Iulie 1971, dusă la apogeu în anii ’80).

Unde ne uităm, în enumerarea lirică a Anei Blandiana, observăm – noi, cititorii din acea epocă – aproape numai elemente descriptive ale realității din „Epoca de Aur”, cuvinte și sintagme cu valoare caracterizantă pentru acea epocă. În lectura noastră, dispunând de același cod și aceeași codificare cu a autoarei poemului, suprapunerea între inventarul

poemului și realitatea inventariată a epocii totalitare este aproape perfectă.

Ici-colo, poeta amestecă unii termeni, cum spuneam, „neutri” sub raport ideologic precum „Cupa Campionilor Europeni” (referentul fiind echipele românești de fotbal care în acei ani începuseră să aibă performanțe în competițiile europene) ori „Gerovital” (faimosul produs geriatric al Anei Aslan), pentru a înșela vigilența Cenzurii.

Căci poemul *Totul* nu este nici pe departe despre echipele românești de fotbal în Cupa Campionilor Europeni ori despre produsele geriatrice ale Anei Aslan, ci despre realitatea malformată, bolnavă, a „Epocii de Aur”, caracterizată prin înșiruirea de elemente descriptive de mai sus.

Poemul nu este nici despre „frunze” și „pisici”, ci despre penuria înfiorătoare din anii ’80, despre cultul personalității lui Ceaușescu, despre minciuna generalizată și propaganda alterând discursurile despre realitate. Or, poemul *Totul* exact acest lucru îl face: un inventar și un reportaj netrăcut al realității cotidiene, o enumerare bine și curajos gândită de elemente cu valoare caracterizantă.

Cititorul de ieri le recunoaște cu ușurință și își amintește cu un frison de realitatea descrisă prin ele. Cititorul de azi le percepe diferit, fără a mai putea face trimiteri din propria experiență existențială către o anumită realitate, fiindcă el nu a trăit acea realitate și deci experiența directă, nemijlocită literar și artistic, îi lipsește.

Cititorul epocii de azi trebuie să aibă lecturi aprofundate – nu numai de literatură ficțională, ci și de cărți de istorie, de politologie, de sociologie, de documente, de jurnale și corespondență din acea epocă –

pentru a înțelege, din poemul Anei Blandiana, ceea ce lectorul epocii de ieri înțelege imediat, fără cel mai mic efort.

Textul este același, dar odată cu contextul, cu epoca și cu generația de lectori, s-a schimbat elementul cel mai important în această ecuație a receptării: codul poemului *Totul*. Codul în care a fost scris și citit poemul antitotalitar al Anei Blandiana nu mai este același cu cel în care se înscriu lectura și înțelegerea textului pentru cititorul tânăr de azi.

Antitotalitar, subversiv, descriptiv și demistificator prin succesiunea uimitoare de termeni ai poeziei scrise (și ai realității descrise prin ea), *Totul* de Ana Blandiana, din 1984, a devenit, în timp, un poem și mai complex decât era în faza în care a fost conceput și scris. Lectura referențială și realistă a cititorului epocii trecute, o lectură a unui poem la scara de 1 / 1 cu realitatea cotidiană a „Epocii de Aur”, se completează, în prezent, prin lecturi diferite.

Acestea noi mizează acum pe literaritatea, nu pe literalitatea textului; pe simbolistica lui; pe arta literară; pe ambiguități și posibilități semantice nepercepute ca atare de către lectorul „vechi”.

Poemul antitotalitar atât de transparent și de explicit pentru noi, ieri, devine astăzi un exemplu de poezie care și-a pierdut ori baremi și-a estompat mesajul anti-ceaușist, câștigând însă polisemantismul și echivocul misterios al literaturii ca artă a cuvântului.

Din volumul *Cinci scriitoare. Studii de literatură română*, în pregătire la Editura Cartea Românească

**Românul, al
cărui animal
totemic este
Miorița și al
cărui frate este
codrul, nu a
speculat totuși
prea mult
despre
influența
reciprocă a
animalelor,
plantelor și
oamenilor
care împart (și
transformă)
aceiași cadru
natural. De la
etnologie,
printr-o
ecologie a
minții (în
sensul lui
Gregory
Bateson), s-ar
ajunge astfel la
etologie (cu un
ochi la Konrad
Lorenz, dar
fără a uita de
etnobotanică,
etnopsihologie
etc.).**

nese

Idei și zile

● **Războaie simbolice.** Nu putem ști cât vor dura actualele războaie culturale intra-occidentale, care par tot mai mult să le împingă în planul doi pe celelalte (cu Islamul, Rusia, China etc.). Difuzate instantaneu în toată sfera publică digitală, războaiele culturale devin accelerat *războaie simbolice*. Într-o lume iconodulă, suprasaturată de imagini și cu tot mai puține cuvinte care nu sînt sloganuri, iconoclasmul este o ironie a istoriei, dar și o formă expeditivă de a schimba lumea. Am vorbit deunăzi de demolarea statuiilor și am menționat celele schimbări posibile ori în curs. Statuile sînt vandalizate, distruse ori evacuate în tot mai multe locuri din lume. Poate unele vor ajunge iar la lumină cîndva, cel puțin într-o formă reciclată (ca statuile de zei și împărați “expirați” de-a lungul istoriei, ca busturile lui Stalin transformate în busturi ale lui Ioan Slavici după stalinism), poate măcar materialul din care sînt făcute va fi reutilizat cumva. Dar un incident din orașul Hamilton din Noua Zeelandă sugerează urmări mai substanțiale. Acolo, statuia eroului (acum, antierou) eponim, căpitan de vas în perioada colonizării, a fost doborâtă oficial. Dar pînă cînd numele orașului poate rămîne același? Și, în aceeași logică, multe mai trebuie rebotezate și modificate pe lumea asta: străzile, clădirile publice (biblioteci, muzee, biserici, fundații, spitale, cluburi, stadioane etc.), navele, rîurile, fluviile și lacurile, mările și strîmtorile, munții și dealurile, văile, podișurile și cîmpiile (inclusiv pe Lună), aștrii, drapelele, ordinele și medalile, plantele și elementele chimice, felurile de mîncare, stilurile de mobilier, cronologia (Anno Domini? GMT?) etc. Vast șantier al unei noi *Brave New World*, ca și al unei noi memorii publice oficiale (subvertită ori măcar dublată de memorii secrete alternative, ca de atîtea ori în istorie și în ficțiuni ca *Fahrenheit 451*). Desigur, multe asemenea schimbări pot fi susținute cu argumente istorice, etice și morale valabile. Și o doză de *damnatio memoriae* este îndreptățită, adesea chiar obligatorie și urgentă. Dar războaiele simbolice actuale, în primul rînd fiindcă eufemizează, înlocuiesc, ascund sau cooptează (din ignoranță, interes, ipocrizie etc) confruntări și mai presante, care nu pot fi purtate deschis și pînă la capăt, au loc într-un prezent frenetic, nu într-un trecut continuu în mare parte uitat. Iar combatanții nu mai pot aștepta, fiindcă nu trecutul este adevărata miză, ci prezentul și, poate, viitorul. 12.06.2020

● **Acasă la Cioran.** Se împlinesc astăzi 25 de ani de la moartea lui Cioran. Parcă-l văd și-l aud, ca atunci cînd mergeam în vizită la el și, împreună cu Simone Boué, mă primea cald, ospitalier, autoironic, gata de lungi discuții aprinse pe toate subiectele, de la actualitatea din România la trecutul lui și viitorul meu, de la cărțile primite de el din diverse țări (pe multe le răsfoia, pe unele le citea și se bucura să le comenteze, după care le făcea cadou) la oamenii pe care-i întîlnise și la lecturile comune. Multe s-au scris și se vor mai scrie despre acest antierou, transformat de istorie și prudență din revoluționar al unei mistici/ontologii etnice seculare și apofatice în stoic, de neînțeles dacă nu-l înțelegi ca român interbelic antimodern care și-a universalizat (la suprafață) obsesiile și angoasele, ambițiile și idiosincraziile (de aceea, majoritatea interpretărilor care s-au dat operei lui sînt pur și simplu greșite). Pentru mine, combinația de geniu și generozitate rămîne amintirea cea mai pregnantă, însoțită de entuziasmul cu care, ajungînd inevitabil (întotdeauna, inițiativa era a lui) la „neantul valah”, treceam de la franceză (așa am vorbit de prima dată cînd l-am sunat) la exclamații vernaculare și înjurături (uneori metafizice, alteori afectuoase) în limba noastră maternă. În asemenea momente, Simone Boué, care mai pregătea vreo tratație (nu mi se admitea absolut niciun refuz sau frugalitate), ne striga din bucătărie: “Les frars, quand vous parlez français, je ne pige rien. Mais je comprends tout quand vous passez au roumain!” 20.06.2020

● **Sfîrșitul copilăriei mele** a venit pe 26 iunie 1970, cînd am aflat că prietenul meu cel mai bun, Viorel Pinzaru, se înecase la mare. Îl cunoscusem cu mai puțin de doi ani înainte, mergînd în clasa a V-a la Școala Generală nr. 1

din Onești (pe atunci, Municipiul Gheorghe Gheorghiu-Dej). Viorel era elevul perfect, gloria școlii, iubit de toată lumea, de la directoare la femeile de serviciu, de la profesori la colegi. Era un băiat frumos, prietenos, politicos, cald, bun coleg, zburdalnic și el la o adică, sportiv înzestrat etc. Eu, *the new kid on the block*, fusesem anunțat de mama (învățătoarea mea din clasele I-IV), profesorii se așteptau, nu fără un oarecare zîmbet, să-i fiu un fel de rival lui Viorel. Pe atunci, mediile se calculau fără rotunjire, deci fiecare notă conta. Eu eram scutit de Educație Fizică (fusesem bolnav de hepatită epidemică în clasa I), la Atelier mă plictiseam, la Muzică eram bun doar la teorie și solfegiu (mult peste nivelul vîrstei) dar de la Desen la Matematică, Franceză, Română pînă la Istorie, Geografie, Biologie, Caligrafie eram indiscutabil cel mai bun din serie. Am terminat cu Premiul I, am fost la serbare, mi-am luat diploma, coroניָה, cărțile și ceasul de mînă (cadou de la tanti Mărioara, o soră mai mică a mamei, care mă iubea ca pe copilul pe care nu l-a avut niciodată). Viorel, cu care mă împrietenisem din capul locului, luase Premiul al II-lea. Abia atunci am înțeles că așa ceva nu mai trebuia să se întîmple. În anul școlar următor, cu complicitatea profesorilor, ne-am calculat permanent notele astfel încît să obținem medii anuale egale pînă la sutime. A fost un joc palpitant pînă în ultimele zile, dar l-am cîștigat, am luat amîndoi Premiul I cu coroניָה, iar diriginta, D-na Rozalia Verde (clujeancă, absolventă de Istorie de la Cluj, pedagog desăvîrșit) ne-a îmbrățișat matern pe amîndoi pe scenă, în aplauzele asistenței. În cei doi ani școlari deveniserăm, iar noi aveam lecturile ca să ne gîndim autoironic la asta, un fel de Castor și Pollux moderni (desigur, fără bizarele complexități mitologice și simbolice ale Dioscurilor). Eram camarazi fraterni, rivalizam numai pentru atenția unor fete, dar nu ne angajasem într-o competiție mimetică (de fapt, nu semănăm și nici nu ne doream conștient să semănăm), nu aveam nimic din autismul veninos al tocilarilor (dincolo de jocul serios al mediei generale identice, notele nici nu ne interesau, ele erau inevitabil mari), ne angajam adesea în dispute acerbe pe marginea lecturilor și pasiunilor (comune sau nu). Nu eram tot timpul împreună, ne acceptam diferențele dincolo de cîte o remarcă ironică făcută de dragul poantei și de amorul artei, cu dreptul fiecăruia dintre noi de a fi în dezacord cu oricare altcineva. Făceam proiecte comune, de la scrierea unor romane (SF, istorice sau Western) la studiul fizicii atomice și al astronomiei, de la scoaterea unei reviste școlare de benzi desenate la învățarea de limbi străine și construcția de navomodele, rachetomodele ș.a.m.d. Pe 26 iunie 1970 am înțeles instantaneu, printre lacrimi, că acele lumi posibile dispăruseră odată cu prietenul meu, că trebuia să merg înainte de unul singur. Această revelație mi s-a întărit pe 29 iunie 1970, în timpul unei lungi procesiuni de înmormîntare în care eu, îmbrăcat pionier și cu brasardă neagră, mergeam înaintea dricului, după preoți, singur, purtînd o perniță cu insignele lui Viorel (durerea familiei lăsase loc unor ciudate inovații funerare), privit de toată lumea de pe margine. Eram și eu, fără voie, adîncit în propriile gînduri și plîngînd, o parte a ritualului. Poate de aceea, o colegă de școală cu un an mai mare m-a luat în brațe la revenirea de la cimitir și m-a sărutat. Pe 15 septembrie am revenit la școală după o tabără de artă fotografică la Păușa (atunci l-am văzut și pe soldatul lipovean Filip, gol pînă la brîu, prinzînd o viperă în ruinele castrului Arutela) și prima mea excursie în Transilvania (chiar la începutul vacanței fusesem la Năvodari; cele două tabere gratuite erau compensația pentru o excursie la Paris cîștigată la un concurs național de desen și niciodată aprobată, deși desenele mele au ajuns la Musée de l’Homme). Locul lui Viorel în bancă era gol. Pînă azi, însă, l-am simțit mereu lîngă mine, m-am gîndit adesea la el și la ce-ar fi putut deveni, la părinții lui (care au mai avut după cîțiva ani o fiică; nu i-am putut revedea decît de la distanță, în special pentru a nu-i face să sufere). Mi-am făcut apoi alți prieteni, iar și iar, pe unii i-am pierdut prematur, de alții m-a despărțit viața, pe cei mai mulți i-am păstrat. Și, într-un fel, am încercat să duc mai

departe, alături de noii prieteni, inclusiv cei făcuți la maturitate și bătrînețe, mai ales în străinătate, ceva din spiritul acestei prime prietenii între egali, în care am trăit pentru prima oară sentimentul afinităților electice și entuziasmul viselor împărtășite ori reciproc încurajate, libertatea de a fi eu însumi și certitudinea de a putea conta pe celălalt. 26.06.2020

● **Ecologia etnică.** Românul, al cărui animal totemic este Miorița și al cărui frate este codrul, nu a speculat totuși prea mult despre influența reciprocă a animalelor, plantelor și oamenilor care împart (și transformă) același cadru natural. De la *etnologie*, printr-o *ecologie* a minții (în sensul lui Gregory Bateson), s-ar ajunge astfel la *etologie* (cu un ochi la Konrad Lorenz, dar fără a uita de etnobotanică, etnopsihologie etc.). În termenii teoriei mele despre ontologia etnică, din asemenea discuții (purtate serios, critic, erudit, comparativ – și nu expediate ca autolatritie ori bășcălie) ar putea rezulta o *ecologie etnică*. Ecologismul nazist a fost cel mai radical proiect de a (re)pune de acord mitologia istorică națională, ontologia etnică, istoria națională propriu-zisă și cadrul lor natural. Mai precis: cadrul lor natural așa cum era el transfigurat și reconstruit cultural, fiindcă era desigur vorba de o natură fantasmatică în care natura și cultura, cele două construcții metafizice polare ale tradiției greco-latine revizuite de Europa Luminiilor, fuzionau. (Am vorbit despre asta anul trecut, la conferința Utopian Studies Society Europe de la Prato, spre stupoarea majorității participanților, care habar nu aveau că ecologia nu era automat de stînga.) 26.07.2020

● **Millenari(an)ism and Millennialism (Chiliasm) for the Millennials.** Toate formele de viitor post-apocaliptic (creștine sau nu, seculare sau nu, utopice sau distopice, tehnologice sau ecologiste, umane sau postumane, terestre sau cosmice etc.) sînt rescrise în perioada actuală *ad usum delphini*. Titlul paragrafului, sintetic, asta spune. Dar de fapt nu mai e vorba de a educa temeinic și inteligent un viitor principe (așa cum Ludovic al XVI-lea își forma moștenitorul cu ediții ale clasicilor greco-latini din care se eliminau pasajele considerate nepotrivite pentru copii și adolescenți – folosesc noțiunile contemporane, fiindcă vîrstele omului sînt definite diferit în epoci și culturi diferite), deci un viitor adult care urma să completeze/corecteze progresiv elipsele, sensurile și semnificațiile marilor texte. Pentru *millennials* (cei născuți între 1981 și 1996) și, mergînd din rău în mai rău, pentru următoarele “generații” (jumătăți de generații, mai bine zis, fiindcă istoricii socotesc trei generații pe secol), adică pentru toți cei tot mai infantilizați de societatea postmodernă de consum, oameni al căror azimut existențial este condiția eternă de *adulescent* (combinație mutantă de adult și adolescent), literatura, filmele, toată cultura, imaginarul social, istoria sînt rescrise pentru a forma un *Young Adult* etern. Acesta nu se va maturiza niciodată în sensul propriu al termenului, nu va reveni la textele originale pe care le-a cunoscut în varianta expurgată (și, mai nou, răstălmăcită tezist, confuz și prezentist, așa cum se povestește cultura înaltă la Hollywood – nici marile mituri ale omenirii nu mai pot fi recunoscute), nu va cunoaște valorile, semnificațiile și sensurile altor culturi (care au precedat cultura populară politic corectă ori coexistă *tant bien que mal* cu ea). Actualii “tineri adulți” vor îmbătrîni imaturi și atemporali, narcisici și autiști, iar progresele biomedicale și tehnologice vor perpetua modelul lor uman, mai apropiat de lumea jocurilor electronice decît de ceea ce au propus și încercat să edifice de milenii marile culturi ale lumii reale, mergînd de la religie și metafizică pînă la SF-ul anilor 1970. Excepții, inevitabil, vor mai apărea. Le plîng de milă, fiindcă vor trăi (unii deja trăiesc) într-o societate globală care nu le lasă decît șansa de a deveni vedete efemere de *freak show*. 29.07.2020

(Extrase din manuscrisul *Idei și zile au mai apărut în Trivium, Observator cultural și, începînd din iulie 2023, Argeș.*)

Dan Marius Cosma

**„Uită-te la tine
ce urâtă ești,
bastardo!
Semeni cu
hunii din
partea lui
taică-tău!”
Apoi, când a
mai crescut, a
trecut la
maică-sa. Era
mai mult
plecată la
școală, la oraș,
dar de fiecare
dată când
venea acasă,
se lăsa cu
ceartă între
ele. Altfel, era
deșteaptă și
învăța bine.
Amândouă
fetele învățau
bine. Marta
era bună la
matematică,
nu degeaba a
ajuns
contabilă.
Savetei îi
plăcea mai
mult să
citească
romane.**

proză

Ovidiu terminase de cercetat arhiva parohială și primise de la părintelui Serafim lista cu realizările acestuia ca paroh la Zbuciumi. Mai rămase să discute cu paracliserul. Îl întâlnise de câteva ori pe stradă, dar, prins cu alte *interviuri*, cum glumea el, nu stătuseră de vorbă. Într-o zi, îl observă pe Dumitru ieșind din curtea bisericii. Își aminti brusc de eroii satului și alergă spre el. La rugămintea lui, paracliserul acceptă să se întoarcă pentru câteva minute în sfântul lăcaș.

Tânărul nu mai călcase pe la biserică din gimnaziu. Maică-sa nu era bisericooasă, nu fusese nici taică-său, cât trăise. În clasele a cincea și a șasea, la îndemnul mătușii Agata, citise aproape toată *Biblia*. În liceu însă abia dacă-și mai amintea rugăciunile învățate în copilărie. Acum, doar *Tatăl nostru* îl mai știa cap-coadă, dar îl spunea rar.

- N-am mai intrat de mult aici, zise el, nu fără oarecare regret, în timp ce Dumitru descuia ușa.

- Toți greșim, în felul nostru, spuse bătrânul cu simplitate. Dacă ne rugăm, poate ne mai iartă Dumnezeu din păcate.

Ovidiu păși în biserică, sfios și tăcut. Pictura murală și iconostasul i se părură neschimbate. Dar nu-l mai impresionară ca-n copilărie. Privindu-le, nu se mai înfioră ca atunci. Dimpotrivă, era mâhnit să vadă în jurul său atâtea lucruri noi și prea sclipitoare. Renunță să mai facă fotografii și se întoarse în pronaos. Eroii erau trecuți, pe două coloane, într-un tablou mare, aflat deasupra scaunului de spovedanie. Vru să-i spună bătrânului că era același scaun pe care se așezase și el de câteva ori, ultima oară la paisprezece ani. Dar se rușină deodată și nu zise nimic. Își scoase caietul și notă cu răbdare numele eroilor, cinstiți în fiecare an, de Ispas, după cum îi explică Dumitru. Apoi îl întrebă pe paracliser despre îndatoririle sale.

- Treabă mai multă am când moare cineva, zise bătrânul așezându-se într-o strană. Stai și tu colea, îl îndemnă pe Ovidiu. Apoi continuă încet, străduindu-se să folosească un limbaj elevat: La înmormântări, clopotele bat la cinci dimineata, la opt, la zece și la douăsprezece. După-masă nu bat, chiar dacă omul a decedat în acest interval de timp. În seara următoare, se face priveghiul, iar a treia zi, cu începere pe la ora unu, are loc înmormântarea. Cu o jumătate de oră înainte de începerea slujbei de înmormântare, trag clopotul cel mare, semn că lumea se poate aduna la casa răposatului. După terminarea slujbei, trag clopotele până la coborârea sicriului în mormânt, cu pauze cam din zece în zece minute. Cortegiul se oprește în dreptul crucilor, la intersecții și înaintea gospodăriei celui trecut la Domnul, timp în care se rostesc rugăciuni și anumiți psalmi. Știi doar cum a fost la înmormântarea lui taică-tău... Ai scris? Scrie, nu te grăbi.

Ovidiu murmură, scriind ultimele cuvinte:

- „...timp în care se rostesc rugăciuni și anumiți psalmi”. Gata.

- L-am cunoscut bine pe Radu, Dumnezeu să-l ierte și să-l odihnească, zise bătrânul. Bun veterinar. Numai că, vezi tu, meseria asta-i tare păcătoasă. Plină de ispite din partea oamenilor pe care-i ajută. Am cunoscut-o bine și pe Marta, femeia de la care au cumpărat părinții tăi casă. Trebuie neapărat să pomenești și despre casa de la numărul 136. Nu pentru că locuiești în ea, ci pentru că acolo a fost cândva centrul satului.

- Centrul satului? se miră Ovidiu. M-ați făcut curios, povestiți-mi!

- O ajutoram pe Marta la una, alta prin gospodărie, spuse Dumitru. Dar n-am întrebat-o niciodată despre trecutul familiei. Acum îți spun ce știe tot satul. Asta nu-i musai să scrii.

- Bine, nu scriu, zise tânărul, și închise caietul și-l puse deoparte.

- Au fost timpuri grele, măi băiete, oftă Dumitru, parcă împovărat. Măriuca, mama celor două surori – că Marta mai are o soră, Saveta –, provenea dintr-o familie tare necăjită. Părinții ei munceau de dimineată până seara și tot săraci erau. Și plini de datorii, mai cu seamă la evreei din sat. Când nu puteau plăti cu bani, munceau pentru evrei ca să-și achite datoriile. Muncea și Măriuca, se înțelege, împreună cu ceilalți din casă. Și așa a prins ea, în timp, ură pentru străinii cu bani. E drept, a mai zăpăcit-o și Legionaru, unul din sat, cu care s-a măritat pe urmă. În toamna lui '40, când au intrat ungurii în sat, Legionaru a fugit în Regat. Măriuca a rămas să-și crească fetița de numai un an, pe Saveta, în casa părinților ei. N-a mai știut nimic de bărbatu-său.

Casa cu brazi (fragment)

Despre unii umbla vorba că ar fi fost împușcați la Rebeliune, despre alții se zicea că au scăpat și au fost trimiși pe front, de-au ajuns apoi până la Cotul Donului. Dar despre Legionaru nu se știa nimic. Măriuca îl considera mort. Tânără și frumoasă, cum era, și-a zis că ar fi păcat să trăiască de una singură. Și i-a făcut ochi dulci unui ofițer ungur, încartiruit în sat. Nu mai conta că era străin, ba și cotropitor. Ofițerului i-a plăcut de ea și cei doi au început să trăiască împreună. Apoi, prin mai 1944, ungurii i-au dus pe toți evreei din sat într-un ghetou și de-acolo, mai departe, direct la Auschwitz. Nu s-a mai întors acasă nici măcar unul. În casele evreilor s-au mutat familii de români, cele mai arătoase au fost luate de unguri. În casa comerciantului Herșco s-a instalat ofițerul cu ibovnicia lui și cu fetița ei. Unii ziceau că mai stăteau acolo și alții din familia Măriucăi. Nu știu. Oricum, casa era mare, aveau loc destui... Bun. Măriuca a rămas gravidă din nou. Era cu burta la gură când, în octombrie '44, horthyști cu nemții au luat-o la fugă, urmăriți de-ai noștri și de ruși. Femeile și fetele au stat ascunse câteva zile. La puțin timp după plecarea rușilor, Măriuca s-a pomenit în casă cu bărbatu-său. Era însoțit de câțiva camarazi din *Sumanele negre*. Femeia a început să plângă spunându-i că a fost batjocorită de unguri. A blestemat Legionaru și a înjurat de toți sfinții. În aceeași zi, a plecat mai departe, am auzit pe urmă despre răzbunări sângeroase în care unguri vinovați de crime împotriva românilor au sfârșit în același fel ca victimele lor. Apoi chiar n-am mai auzit de el, nu știam dacă mai trăiește ori s-a prăpădit pe undeva. După război, casele evreilor au fost naționalizate. În casa comerciantului era oficiul poștal și un magazin. La incendiul din '49, când au fost mistuite multe gospodării de la noi, casa a scăpat numai cu acoperișul distrus. Au sărit oamenii și-au stins focul la timp. A fost refăcută, dar mai simplu, fără mansardă, cum era înainte. Au trecut anii. Măriuca s-a încurcat cu unul dintre activiștii veniți în sat cu colectivizarea. A avut un băiat cu tovarășul acela, dar pruncul a murit la scurt timp după naștere. După un an, omul s-a întors la familia lui. Ea a rămas în casă cu fetele, ibovnicul i-a rezolvat actele. Așa știu eu. În orice caz, casa era trecută pe numele ei, aici a rămas până când a murit, în 1996, dacă bine-mi amintesc. În ultimii ani de viață a trăit ținută la pat. A făcut un AVC și a rămas paralizată. Marta s-a întors de la oraș, s-o îngrijească. „Uite că te-au ajuns din urmă păcatele tineretii!”, i-a zis Saveta într-o zi. N-avea pic de milă pentru biata maică-sa aflată pe patul de suferință. Și atunci, Măriuca i-a zis că nu mai vrea s-o vadă înaintea ochilor. Să plece, să iasă din casa ei și din curtea ei, din care n-o să vadă nimic, niciodată. Mai erau niște femei de față, ne-au povestit pe urmă...

- Erau chiar atât de diferite cele două surori? întrebă Ovidiu, cu o voce neutră.

- Ca de la cer la pământ, zise Dumitru aruncând o privire spre bolta cu sfinți și stele. Nu-i vorba, erau făcute cu bărbați diferiți, dar... Aveau totuși ceva în comun: uneori, când una, când alta, vorbeau fără să le înțelegi ce spun. Popa nostru zicea că vorbesc în limbi. Nu se aveau bine, surorile nu veneau deloc la biserică. Saveta nu-și plătește nici acum dările. „Ce tot cerșești bani de la mine?”, îi zice părintelui Serafim. „Nu mă duc la biserică, nu plătesc! Ce-o să-mi faci? N-o să mă îngropi? N-o să tragă Mitru clopotele după mine? Puțin îmi pasă!” N-au fost niciodată credincioase. Deși Marta era pâinea lui Dumnezeu, nu alta! Ea era brunetă și plăpândă. Saveta era blondă și băiețoasă. O diavoliță împielită. Am fost colegi de clasă. Era rea de gură și una-două sărea la bătaie. Avea, ce-i drept, și motive. Proști cum eram, noi, copiii, râdeam de fete, ziceam că mama lor e curvă... Doamne iartă-mă, că suntem în sfânta biserică... Marta, săraca, începea să plângă și o lăsam în pace. Dar Saveta riposta, nu-i era teamă să se bată și tocmai de asta o hărăiau băieții. „Savetă, cu cine s-a mai culcat mă-ta?”, zicea careva. Mă rog, folosea termenul popular, nu se cade să-l pronunț aici... Și numai o vedeai că începe să izbească cu pumnii, înjurând ca la ușa cortului. Nu-i pica bine, îți dai seama! Tot ținându-se de poalele maică-sii, a văzut multe. A văzut-o cu ungurul acela, apoi cu activistul de partid, pe urmă cu un milițian detașat pentru o vreme în sat. Și au mai fost și alții. I-a auzit pe bunici certându-l pe Măriuca, reproșându-i că-i face de rușine în lume. Și a ținut minte. A strâns în ea, ani de zile, până să răbufnească. Mai întâi,

a luat-o la țință pe soră-sa. Obişnuia să-i zică, de față cu toată lumea: „Uită-te la tine ce urâtă ești, bastardo! Semenii cu hunii din partea lui taică-tău!” Apoi, când a mai crescut, a trecut la maică-sa. Era mai mult plecată la școală, la oraș, dar de fiecare dată când venea acasă, se lăsa cu ceartă între ele. Altfel, era deșteaptă și învăța bine. Amândouă fetele învățau bine. Marta era bună la matematica, nu degeaba a ajuns contabilă. Savetei îi plăcea mai mult să citească romane. Citea mult, deși se purta adesea ca una din mahala. „Pune mâna și citește, mă prostănacule”, îmi zicea, „să ajungi domn, nu clopotar, ca tată-tău!” A urmat institutul pedagogic, ani de zile a fost educatoare în sat. Ai prins-o și tu, pare-mi-se...

- Mie mi-a fost educatoare doamna Viorica. Saveta cred că se pensionase cu puțin înainte.

- Era foarte bună în meseria ei. Foarte exigentă cu copiii. Și cu bărbații. Din cauza asta nu s-a măritat niciodată. A rămas domnișoară bătrână, cum i-a prezis Marta odată. Erau la o nuntă, Saveta o făcuse iar pe Marta de ocară, și soră-sa i-a zis: „Saveto, bagă de seamă că ești rea și din cauza asta o să rămâi singură toată viața!” „Iar tu n-o să te bucuri niciodată de casa primită!”, a strigat cealaltă. Și exact așa s-a întâmplat. Saveta a strâns bani, și-a făcut casă, are tot confortul, dar e singură. Așa a fost tot timpul. Marta a divorțat după câțiva ani de căsnicie. Are un băiat, s-a stabilit la el, în Italia. După ce-a îngropat-o pe mamă-sa, n-a mai locuit în casa de aici. Doar o vizita câteodată. Apoi v-a vândut-o vouă. Cam asta a fost. Fiecare doarme cum își așterne, măi băiete! zise Dumitru și se ridică, oftând. Hai să mergem, c-am înghețat cu totul.

- Avea dreptate părintele Serafim, zise Ovidiu, vârându-și caietul în rucsac. Până la urmă, oamenii sunt la fel peste tot. Și buni, și răi, și...

- Așa o fi, încuviință Dumitru. Dar într-o monografie prezinți doar aspectele pozitive. Nu? se încrunță când tânărul își strânse buzele, nemulțumit.

- Cred că trebuie prezentat totul, cu bune și cu rele, zise Ovidiu. Chipul i se învioră brusc, plin de interes. Uite, își aminti el, am găsit în arhivele primăriei informațiile astea despre cum a decurs colectivizarea la Zbuciumi... Scoase caietul cu *Arhiva primăriei* și răsfoi grăbit câteva pagini. Iată câteva exemple: *25 aprilie 1956. Manifestare dușmanului de clasă în campania de însămânțări nu sau observant în rândurile cetățenilor săraci și mijlocași, totuși unii chiaburi răi voitori nu au însămânțat la timp până când au fost sesizați de către noi, cum este chiaburul Panait Augustin și Panait Vasile care de abia în urma sesizărilor făcute și în urma măsurilor luate au început să însămânțeze... Sau: 17 mai 1956. În satul Zbuciumi se manifestă dușmănoși acei cetățeni cari le-au căzut suprafețele în perimetrul comasat cu toate că s-a dus muncă de lămurire cu dâșii pentru a se înscrie în tovărășie, totuși s-au dovedit fâțiș că sunt dușmani ai socialismului cum este tov. Goia Augustin din satul Zbuciumi care se manifestă nici de va muri de foame și tot odată au intrat în perimetrul comasat și au început să are și chiar au însămânțat după ce terenul a fost comasat. La fel deputatul Bocicai Mihai, care au fost arătați mai sus nu s-au înscris în întovărășire find membru de partid încearcă să-și bată joc de femeile și de familiile alor întovărășiți cum s-au exprimat între soțiile țărănilor întovărășiți ai tov. Tămăian Augustin și Filip Petru întrebându-le în bătaie de joc în public că cum le mai merge de când s-au înscris în întovărășire, deci această manifestare a tov. Bocicai Mihai nu este justă și împiedică mult în ce privește la desvoltare și întărire întovărășilor agricole din satul nostru. Și mai sunt câteva note informative, trimise organelor ierarhice superioare. Toate scrise în felul ăsta rudimentar, cel mai probabil de niște agramați...*

- Bine că-s școliți cei de azi! făcu Dumitru, posomorît, și porni spre ieșire. Faci cum vrei. Eu ți-am spus ce-am avut de spus.

- Rămân dator.

- Să treci pe la Saveta. O să-ți povestească multe. Și la Traian, pălincaroșu', ar trebui să mergi. Și la croitor, la Nuțu, dacă n-ai fost...

- Încă n-am întâlnit-o de când sunt acasă.

- Pe Saveta?

- Da. Abia dacă mai știu unde locuiește.

- Lasă, că-ți explic eu, zise paracliserul și încuie ușa bisericii.

Ortodoxia românească într-o Europă post-creștină

Teodor Baconschi, diplomat de carieră, fost ambasador al României la Vatican, Lisabona, Paris și Ministru de Externe între decembrie 2010 și ianuarie 2012, este și în virtutea meseriei un om al dialogului, purtat atât la nivel instituțional, cât și informal, față către față, în scris sau pe rețelele sociale. Vocația sa dialogală este sporită de calitatea de scriitor și de bogata cultură teologică sau de antropologie religioasă și istorie comparată a religiilor, ca să mă refer doar la specializările sale.

În recent apăruta carte de maturitate târzie, cum sugerează și titlul, *Tâmples argintii. Gânduri din ultima vreme* (Ed. Spandugino, București, 2026), multiplele sale formații, precum și experiența de viață converg în conturarea unei perspective liberale, perfect adecvată democrației, asupra locului și rolului religiei în România de azi, țară majoritar ortodoxă, dar și într-o Europă intens secularizată. Nu este vorba de un liberalism de partid, ci de stabilirea unor punți între valori fundamentale ale democrației, precum: deschiderea spre alteritate, toleranța, dialogul, politețea, urbanitatea și spiritul creștin în general, iar cel ortodox în particular. O sarcină care se impune ca necesară și urgentă într-o lume încă democratică, dar pândită de pericolul proliferării mișcărilor populiste și bântuită de nostalgii autoritarist-totalitare.

Cartea este alcătuită din recenzii, cronici și eseuri grupate în patru părți, ale căror titluri sugerează o deplasare dinspre un orizont livresc (*Cărți de voie, Autori de seamă*) către problemele concrete ale vieții religioase, locale și occidentale, cu reverberații sociale și politice, uneori alarmante (*Glose despre starea creștină, Cum a revenit smînteala filetismului*). Toate mărturisesc convingerile creștin-ortodoxe ale autorului, iubirea reală, în ciuda criticilor aduse, pentru Biserica Ortodoxă Română din care face parte și accentuează atât explicit, prin mesaj, cât și implicit, prin calitatea scriiturii, asupra rolului fundamental al cuvântului în accederea, adâncirea și transmiterea misterului credinței creștine. Cărțile sunt considerate materia primă a educației și a celei creștine cu atât mai mult, întrucât creștinismul este religia Cuvântului întrupat, și principalul „instrument” al dobândirii discernământului într-o lume în care adevărații maeștrii spirituali sunt rari. Or, fără discernământ, adică fără capacitatea de a deosebi în orice situație binele de rău, riscăm să ne rătăcim și să pierdem contactul cu realitatea, devenind pradă ușoară ideologiilor mai mult sau mai puțin antidemocratice.

Conform lui Teodor Baconschi, datoria fiecărui creștin este să înțeleagă și să valorifice spre mântuire „timpul ce i s-a dat”, nu să se folosească de credință ca de o modalitate de evadare într-un trecut idealizat sau într-un viitor utopic. Credința creștină este realistă, adică ancorată și implicată în prezentul istoric și în viața individuală și colectivă, cu bunele și relele lor, cărora creștinul, mai ales dacă este și un intelectual, trebuie să încerce să le descifreze tâlcul, făcându-l cunoscut și semenilor săi. În termenii autorului, menirea intelectualului creștin este de „a media între cult și cultură”, dar nu doar abstract, ci și în condițiile determinate ale locului și timpului său. Cu toate că este un spirit european, sau poate tocmai de aceea, Teodor Baconschi pledează pentru conectarea la propriile tradiții religioase, culturale, parohiale chiar. Problema este ca această înrădăcinare să nu fie o închidere, ci, folosind cuvintele filosofului Constantin Noica, o „închidere ce se deschide”. Astfel, intelectualii pot aduce în viața Bisericii o abordare lipsită de complexe față de creațiile modernității și

postmodernității, nu întotdeauna ostile credinței, ci ascunzând adesea o căutare disperată a lui Dumnezeu în confruntarea cu consecințele păcatului original. Un exemplu îl oferă chiar autorul în primele două părți, mai ales, prin cronici care ar fi putut figura ca prefete la cărțile despre care scrie sau prin comparații subtile între autori de marcă, precum Cehov și Camus sau Gogol și Caragiale. Deschiderea sa merge până la a-i îndemna pe tinerii creștini să nu refuze să citească operele unor atei ca Nietzsche sau Cioran, căci acestea le pot întări credința tocmai punând-o la încercare și obligându-i să o apere. Dimensiunea pedagogică, într-un sens nedidactic, bineînțeles – deși Teodor Baconschi a predat un curs strălucit de *Antropologie religioasă* la Facultatea de Filosofie din București, la care am asistat în anii '90 ai secolului trecut – este ilustrată pregnant în eseul *27 de ani pe stil vechi*, o încercare de a-l face pe fiul său de 27 de ani să înțeleagă spiritul și atmosfera epocii comuniste în care s-a format și a trăit până la 27 de ani tatăl. În al doilea rând, deși mai degrabă în primul, intelectualii cu formație teologică și/sau filosofică au datoria de a desluși și de a exprima într-un limbaj adaptat contemporaneității marile adevăruri conținute în textele Tradiției creștine, patristice îndeosebi. Tradiția creștină nu poate rămâne vie și roditoare decât prin redescoperire creatoare, altminteri reducându-se la un depozit muzeal, nefrecventat decât de câțiva specialiști. În al treilea rând, un intelectual nu trebuie să renunțe la a-și exercita funcția critică față de anumite derapaje de la mesajul Evangheliilor, completat cu scrierile Tradiției. Acesta, fiind universal în timp și în spațiu, are drept consecință obligatorie deschiderea spre celălalt din aceeași confesiune cu tine, a clericilor față de laici, de pildă, sau din alte confesiuni și religii, opunându-se așadar închiderii filetiste în privilegierea autosuficiență a neamului tău, considerat în spirit vechi testamentar ca fiind ales. Filetismul, o ispită ce cuprinde multe straturi ale ortodoxiei românești, de la ierarhi, preoți până la călugări și mireni, nu poate conduce decât la un naționalism drapat religios, cu nimic mai bun, consideră autorul, decât cele atee, nazist și comunist.

Cele trei funcții (evident că mai pot fi și altele) pe care au a le îndeplini intelectualii îmbisericiți, de tâlcuire în limbaj actual a mesajelor Tradiției creștine, de raportare destinsă la lumea contemporană, inclusiv la noile tehnologii și de critică a unor „tradiții” ce țin până la urmă de idolatrie au drept țință principală stabilirea unui dialog autentic, din care nu trebuie să lipsească virtutea de a asculta și de a învăța unii de la alții, cu cei de alte confesiuni creștine, catolicii și (neo)protestanții. Convingerea explicit exprimată a lui Teodor Baconschi este că doar în felul acesta, promovând spiritul ecumenic, s-ar putea rezista mai bine în fața procesului secularizării și al decreștinării Europei, care „nu mai înseamnă mare lucru dacă i se amputează memoria spirituală iudeo-creștină”.

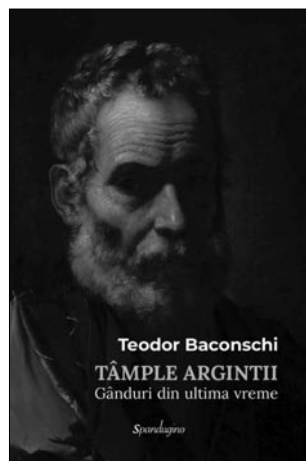
I s-ar putea reproșa lui Teodor Baconschi de către anumiți creștini ortodocși mai rigoriști, fără însă neapărat a fi filetiști, faptul că asociind prea strâns credința creștină valorilor civilizației europene, fie și ale democrației liberale, riscă să o subordoneze acestora, deturnând deci credința de la scopurile ei transcendente, cunoașterea și unirea cu Dumnezeu, spre scopuri pământești, oricât de nobile. Credința s-ar reduce astfel la un mijloc pentru realizarea unei vieți confortabile în această lume. În acest sens s-ar putea citi și niște propuneri de

aggiornamento, precum schimbarea datei Paștelui astfel încât să fie sărbătorit împreună cu catolicii și protestanții. Nu mă pot pronunța pe aceste teme, căci n-am nici cultura teologică și nici competențele rezultate dintr-o intensă viață duhovnicească, dar mi se pare evident că argumentele sale merită luate în considerare. În ce mă privește, sunt de părere că credința avută în vedere de autor este, conform distincției lui Pascal – gânditor căruia îi este consacrat un text omagial la împlinirea a 400 de ani de la naștere, în 2023 – una dobândită pe calea rațiunii, nu a inimii. Aceasta din urmă, cred eu, sălășluiește încă în inimile multor oameni, mai simpli sau mai puțin simpli, de la țară sau de la oraș, nefiind prea afectată de derapaje ideologice și hrănindu-se mai puțin cu considerații

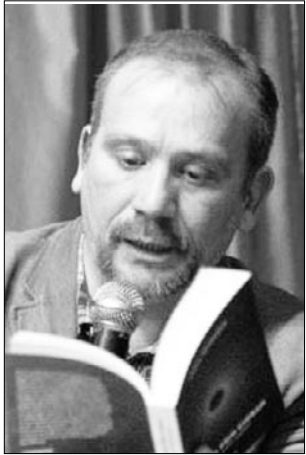

intelectuale și mai mult prin participarea la Sfânta Liturghie în biserici în general pline sau în ținerea datinilor și a marilor sărbători creștin-ortodoxe. Este ceea ce autorul însuși mărturisește că a trăit la un parastas organizat la biserica din satul argeșean unde locuiește de ceva vreme. De altfel, judecățile sale bine cumpănite, foarte echilibrate, subîntinse de iubire și respect pentru credința ortodoxă și tradițiile bisericești nu vizează aspecte dogmatice sau liturgice, ci atrag atenția asupra unor posibile sau reale anomalii ale ethosului creștin confruntat cu modernitatea târzie, ale căror victime sunt în general creștinii – cei mai vulnerabili fiind tinerii – din zona medie, nu marii înduhovniciți sau marii învățați întrale teologiei, de care cred că România nu duce nici astăzi lipsă.

Pe lângă argumentele care nu sfidează niciodată bunul-simț, considerațiile lui Teodor Baconschi își sporesc puterea de convingere datorită stilului sintetic – într-un paragraf el poate caracteriza în esență o întreagă epocă – de o impresionantă bogăție lexicală, mai puțin calofil decât în scrierile de tinerețe, și de o mare precizie în formularea unor judecăți de natură morală, mai ales. Demersul său, nu numai din această carte, oferă un răspuns optimist la problema relațiilor adesea tensionate dintre ortodoxie și tendințele lumii actuale, dominate de valorile unui Occidentul post-creștin, cum a fost caracterizat. De la Teodor Baconschi putem învăța să ne asumăm lumea în care trăim fără a abandona (sau rușina de) credința și tradițiile în care ne-am născut și format. Poți, cu alte cuvinte, să fii un om al zilelor noastre fără să fii neapărat „progresist”, respingând cu argumente convingătoare, altele decât cele pseudo-tradiționaliste, ideologiile așa-numitului „marxism cultural” sau „corectitudinii politice”.

Horia Vicențiu Pătrașcu

Cercul vicios (și sacru) al binelui

Înainte de a desemna construcția care-i poartă astăzi numele, *templum* desemna un spațiu al cerului sau al pământului delimitat ritual de augur, în interiorul căruia erau observate și interpretate semnele ivite. Legătura dintre actul de „tăiere”, de în-cadrare și construirea unei incinte sacre ține, de asemenea, de un comportament ancestral, arhaic al ființei umane. Pare că, încă de la început, indeterminatul a produs repulsie, cu toată concesiă, destul de stranie pentru timpul său, pe care i-a făcut-o Anaximandru din Milet și cu toată aparenta familiaritate recentă a omului modern, mijlocită de noii fizicieni, cu ideea de infinit.

Este și astăzi de înțeles un asemenea comportament: în condițiile în care nu am avea absolut niciun criteriu de discriminare, de alegere între o direcție și alta, într-o situație în care însăși noțiunea de direcție s-ar evapora, să zicem într-un deșert sau într-o pădure sălbatică, este aproape sigur că, dacă nu am fi anihilați de spaimă, am supraviețui numai prin reactivarea acestui „instinct” aberant de „orientare”. Alegând, așa-zicând, „la întâmplare”, „aleator” un anumit loc, o anumită direcție, un anumit sens de urmat și încredințându-ne lui. Spațialitatea ființei umane este conferită de actul de *a locui*. Pentru a locui este nevoie, de la bun început, să desființezi, printr-un act inaugural, indiferența zdrobitoare a vastității abisale a universului înconjurător și să stabilești un loc – în care să te așezi ori înspre care să te îndrepti. Cercul se înfățișează, ca și în alte acte fundamentale ale omului, cu neasemuita-i putere autoîntemeietoare: nu se poate stabili un loc în absența consacrării lui (Eliade), dar consacrarea depinde de prealabila lui stabilire, de pre-stabilirea lui. Pare să existe, prin definiție, un *spirit al locului*, un geniu care-l stăpânește și care ți se revelează de îndată ce l-ai desprins, printr-un act de voință absolut suveran și absolut contingent, de „restul” uniformizant și deopotrivă amorf. Trebuie înțeles însă că cercul ne urmărește în continuare: „restul”, „uniformitatea” și „amorful” nu ar exista fără acest act inițiator în sens absolut. Locul nu este „decupat” dintr-un orizont preexistent – ci prin însăși stabilirea locului – ia naștere dihotomia în care de acum înainte va trăi ființa umană: sacru-profan, ordine-haos, bine-rău. De asemenea, semnificația cuvântului „întâmplător” sau „aleator” este prinsă și ea într-o anumită circularitate: actul în-*tâmplător* prin care am *ales* ceva *devine* unul „întâmplător” abia odată cu alegerea făcută și numai în raport cu ea, odată instaurată o ordine în care noțiunile de „întâmplător” și de „necesar” capătă sens. Privind retrospectiv, orice alegere este fatalmente atinsă de un hazard absolut pentru că diferitele ei „rațiuni” sunt judecate în funcție de criteriile pe care însuși actul alegerii le înființează.

Dar ce înseamnă a alege și ce înseamnă întâmplare? Etimologic, ambele cuvinte trimit la ideea unui act instaurator. A alege vine din latinescul *allēgere*. A alege înseamnă originar a selecta, a desprinde ceva dintr-o mulțime, a separa o posibilitate de celelalte. Potrivit unei ipoteze etimologice seducătoare, deși controversate, verbul „a se întâmpla” ar proveni dintr-un latin popular **(in)templare*, derivat din *templum*. Dacă acceptăm fie și numai ca sugestie această ipoteză, atunci întâmplător este, la origine, ceea ce se petrece într-un spațiu de-limitat – și prin aceasta sacru, adică profund semnificativ și cu adevărat real, în *templum*. Cu alte cuvinte, orice alegere este, în sensul ei originar, profund în-tâmplătoare, adică deopotrivă profund semnificativă și absolut aleatorie! Aleatoriul – de la latinescul *alea*, jocul de zaruri și, prin extensie, hazardul sau riscul – poartă el însuși o încărcătură spirituală importantă din moment ce aruncarea zarurilor este unul dintre cele mai vechi simboluri ale deciziei. Cu mult înainte să desemneze rezultatul unei vieți ordonate și calculate, echilibrate și înțelepte, fericirea a însemnat rezultatul conjuncturii, al norocului, al șansei – postulate ca fiind aghiofore!

Când credem că sensul definirii și al raționării este dat de prezența unor reguli clare de definire și a unor criterii ferme de judecată este bine să ne amintim de acest sens originar al delimitării

(*definitio*): acela de revelator al unei sacralități pe care însuși actul delimitării o face posibilă. Regăsim în primele acte serioase ale gândirii filosofice această alăturare dintre definiție, judecată și prezența sacralului (Parmenide, Pitagora). Legile, inclusiv și mai ales legile gândirii, au, la începuturile lor, un caracter sacru. Ca atare, ele nu au un alt fundament în afara lor înșile, așa cum ne-o arată existența postulatelor, axiomelor și a principiilor logice. Ele sunt *sacre* nu pentru că sunt *raționale*, după cum nu sunt nici raționale pentru că sunt sacre, ci sunt sacre și raționale pentru că *sunt*, pentru că *stau* la temelia oricărui act de judecată, fiind astfel autosuficiente.

Se pot spune aceleași lucruri și în privința binelui? Căci nu este binele rezultanta, epifenomenul facerii, alegerii, instituirii, delimitării, înființării unui anumit domeniu sau loc, tocmai aceasta făcându-l atât de insondabil, atât de indefinibil și atât de... suprem? „Și a văzut Dumnezeu că este bine.” – propoziția cheie a Genezei, unde proclamarea binelui făcut este ulterioară facerii înseși, ne arată că binele ține în mod fundamental de alcătuire, de așezare laolaltă, de con-figurare și com-punere. Imposibilitatea unei științe morale unice atrage atenția asupra acestui act primordial și incomensurabil de fundare a fiecărei morale în parte: criteriile de judecată specifice uneia, perfect consistente în interiorul ei, devin incompatibile până la ridicol atunci când au pretenția de a evalua îndreptățirea altor sisteme morale. Această situație a fost suficient de bine explicată și... speculată de Nietzsche care încearcă totuși să găsească un numitor comun, dincolo de bine și de rău, al tuturor moralelor, de factură antrop-onto-logică, în voința de putere. De altminteri, morala – așa cum i-o spune și numele (*mos*, *moris*, obicei, datină; plural *mores*) – nu întreține cu binele decât un raport secundar, originară fiind în cazul ei instituirea, configurarea, delimitarea, definirea, alegerea, legea. Este natural ca, în absența oricărui reper, să ne orientăm așa cum am descris la începutul acestui text: prin stabilirea *aleatorie* – unde aleatoriului îi este încredințat un sens divin, sacru – a unor principii, adică prin configurarea unui domeniu, prin delimitarea unui loc, deci, prin instituirea spațialității proprii omului: locuirea. Este moral, potrivit, bine ceea ce este consistent cu acest sistem deja creat – în virtutea faptului de a fi fost creat. Este imoral, nepotrivit, inadecvat, rău – tot ceea ce nu se încadrează în sistemul respectiv, tot ceea ce e strident și contrar, literalmente tot ceea ce este *nelalocul* lui, tot ceea ce reprezintă o fisură a sistemului și amenință să-l fractureze. De aici apare și cea tentativă – atât de familiară nouă – de a crede că există o *logică* inherentă moralei, în care principiile și regulile derivă *more geometrico* unele din altele conform unei rațiuni universale, identificată cu Binele absolut. În realitate, impresia de raționalitate morală este dată de conformarea regulilor și normelor la un cadru deja stabilit, de înscrierea lor în *templum*-ul delimitat printr-o instituire conjuncturală. Legile cu care Moise coboară de pe munte sunt *bune* pentru că sunt *date*, poruncite, postulate, în virtutea faptului că înființează o lume care ține, care se leagă, se articulează prin ele. De fapt, a crede că legile sunt bune în sine pare să fie o iluzie retrospectivă: doar faptele, conforme sau neconforme lor, sunt bune sau rele. Prin extensie, se poate afirma că legile sunt „bune” în măsura în care asigură existența lumii pe care o propun, ceea ce implică o anumită consistență și armonie, o „bună” îmbinare a lor, o minimă sistematicitate. Însă și acesta este doar un mod de a le evalua *post factum* (*petitio principii*) pentru că se presupune că existența lumii (comunității) întemeiate de ele este bună. Pe aceste temeiuri se poate constitui și o etică canibală, o etică sclavagistă (a și existat), o etică a genocidului. Este întristător să vezi de câte ori este invocat argumentul persistenței unei anumite comunități în sensul legitimării practicilor, moralei sau religiei acelei comunități. Acest sofism este extrem de prezent pentru că e tangent cu un principiu al gândirii, principiul rațiunii suficiente: orice există are un temei, o rațiune pentru care există; deci longevitatea unei

entități demonstrează prezența unei rațiuni de a fi mult mai puternice în raport cu entitățile mai puțin viabile sau efemere. Viabilitatea unei entități o legitimează moral – într-un perfect cerc vicios.

Este, așadar, arbitrarul un temei al relativismului și lipsei sensului? Aici trebuie să distingem între două semnificații ale arbitrarului, întâmplătorului și aleatoriului – cea asupra căreia am insistat, unde în-tâmplarea, alegerea contingentă a unui loc reprezenta o manifestare a sacralului și căpăta prin pura ei survenire o valență transcendentă, și uzul modern al termenului unde denotă conjunctura haotică și lipsită de sens ori voința aflată sub domnia bunului plac. Însă cine știe dacă nu cumva investirea modernă a arbitrarului ca fiind ceva cu adevărat *bun*, măcar în sensul toleranței pe care ne face să o nutrim față de celelalte sisteme de valori, la limită față de toate sistemele morale, nu poartă încă o legătură ascunsă cu acel comportament arhaic, descris mai sus, în care aleatoriul, hazardul, întâmplătorul (zborul unor păsări în spațiu – *templum* – delimitat de auguri, un vis, zarurile, o apariție oarecare, o piatră cu o formă mai ciudată) beneficiau de o încredere absolută în puterea lor de a întemeia o ordine... sacră. Să fie, din acest punct de vedere, relativismul postmodern manifestarea unui comportament cripto-religios?

Revenind: există oare o posibilă ieșire din cercul vicios – și sacru – al binelui? Un anumit sens al familiei lexicale „bine – bun – bunătare” poate deschide o asemenea posibilitate. Este vorba despre acel sens care e redat de cuvinte precum *îngăduitor*, *blând* sau *blajin*. Când nu vizăm un sens moral tare și când nu avem în vedere o capacitate, abilitate sau competență („este un foarte bun matematician, medic, profesor”), caracterizăm un om ca fiind bun sau dovedind bunătare atunci când iese, firesc, din spațiul binelui strict normativ – riguros, sacru și, vai!, de atâtea ori pedepsitor și vitregitor – în acela al înțelegerii cuprinzătoare și al prezenței mângâietoare. Vor fi fost, în vremurile îndepărtate în care o *bună* educație era asociată cu duritatea și coerciția fizică, și dascăli plini de *bunătare*, îngăduitori și blânzi care se impuneau tocmai prin această autoritate a indulgenței, printr-o tărie a gingășiei și delicateții sufletești, printr-o răbdare „de fier”. Suntem tentați să împărțim lumea în oameni drepti și oameni corupți (ne obligă binele, morala, etica), uitând că există oameni care, în întâlnirea lor cu alți oameni și tocmai pentru ca o asemenea întâlnire să fie posibilă, suspendă aplicarea neînduplecată a propriilor principii și a regulilor comunității din care fac parte – nu pentru a obține beneficii imorale, nu din lașitate sau interes, ci pentru a face loc alterității, pentru a se deschide către celălalt, pentru a-l lăsa să fie. O asemenea atitudine, a cărei larghețe și generozitate excedează criteriile și principiile morale, introduce o alternativă la dihotomia bine-rău, corect-greșit, alternativă exprimată lingvistic prin semnificația morală a cuvântului „mare”. Un „suflet mare” este un suflet care pare să interiorizeze ceea ce Karl Jaspers considera că este principiul metafizic al lumii înseși: Cuprinzătorul. Așa cum lumea poate conține în-de-sine ființe și lucruri atât de variate, elemente opuse până la contradicție, fără să le reducă la un numitor comun, un suflet mare strălucește, asemenea soarelui evanghelic, și peste cei buni și peste cei răi, și peste cei drepti, și peste cei nedrepti (Matei, 5:45)

O atare bunătare, o asemenea măreție sufletească constituie, din câte îmi dau seama, o experiență umană cu adevărat universală, independentă de orice morală particulară și care traversează toate comunitățile, toate moravurile și obiceiurile lumii, impunându-și, când și când, legea sa de dincolo de lege. Sunt convins că un Alioșa Karamazov sau un prinț Mișkin au existat și continuă să existe, dintotdeauna și în orice colț al lumii, din epoca de piatră până azi, din jungla amazoniană până în Japonia, într-o comunitate creștină ca și într-una canibală...

(O versiune a acestui text a apărut în numărul 6/2026 al revistei *Anthropos*)

am un prieten
dezvoltator de
software

are un câine
robot foarte
simpatic
pe care îl
cheamă pixel

și firma lui
care îi este
stăpân se
numește
tot așa

l-a lăsat la
mine pentru
câteva zile
a trebuit să
plece într-o
delegație
sau la o
întâlnire de
afaceri

sau
amândouă

poeti argeseni

s-au deschis cerurile
și s-a luminat afară

amza

nimic nu este mai frumos aici
pe autostradă sunt anunțate
accidente grave de mașini

tu stai liniștit și cere
tot așa
fum mult și vise pierdute

a fost o ploaie groaznică
mulți copaci căzuți
multe victime

curți și parcuri inundate
pe tine nu te interesează asta

case cu ziduri măcinate
și sinistrați
pe tine nu te interesează asta

aștepti să îți primești banii
de la o lună la alta
vârsta nu mai contează pentru tine

ești în ploaie
amza

ieși pe afară cu câinele
să se plimbe și să alerge

ai uitat să iei pungile cu tine
dar pe tine nu te interesează asta
amza

aleile nu mai există
linia de tramvai nu mai există
toate sunt una

doar lătratul nervos al câinelui
mai spune că ești și tu pe acolo

sub un grand cherokee negru
o pisică neagră tânără
vă urmărește din priviri

dar pe tine
desigur
nu te interesează
asta.

aud un aspirator
parcă geme și are convulsii
uneori se aude răgușit prin pereți
alteori se aude
în același timp cu zgomotul tramvaiului

în față am un cireș amar
fructele lui sunt mai mari decât acelea
din care mama îmi făcea altădată dulceață

aceasta pare o amintire foarte îndepărtată
oricum

cel din fața ferestrei
a devenit un pericol
este pe jumătate uscat

jumătatea dinspre stradă

acolo păcatul este din ce în ce mai mare
și
mie îmi este teamă
o teamă din ce în ce mai mare

una justificată

poate să se întâmple ce s-a întâmplat
acum vreo șapte ani
când nucul din spate nu a mai rezistat
la un vânt puternic și s-a prăbușit

și ar fi păcat
de mașinile parcate

sub

el.

și azi e vineri.
m-aș duce să beau o bere cu sandu
și să aflu ce noutăți editoriale
au mai apărut

pe ce loc e liverpool (pentru mine)
și pe ce loc e united (pentru el)

ce transferuri s-au mai făcut
sau care e spiritul la londra

și dacă terminăm repede
înseamnă că avem timp
și de-ale noastre

cum merg traducerile lui
sau
pe unde am mai citit eu

cine e al mai al hăluia azi pe piață
sau cine a mai murit.

dar înainte de asta
o să trec pe la lidl
să iau niște lavete
din piei de oaie aduse din scoția

chiar dacă au un miros puternic
ovin
sunt foarte bune
sunt moi și nu lasă urme

nici pe ecranul telefonului
nici al laptopului
nici al tabletei
pe care văd
de cele mai multe ori

clipurile de la
bowery poetry club.

am un prieten
dezvoltator de software

are un câine robot foarte simpatic
pe care îl cheamă pixel

și firma lui care îi este stăpân se numește
tot așa

l-a lăsat la mine pentru câteva zile
a trebuit să plece într-o delegație
sau la o întâlnire de afaceri

sau amândouă

câinelui nu îi trebuie apă sau hrană
nici curățenie
dar are nevoie să vorbească
cineva cu el

așa își dezvoltă limbajul
îl îmbogățește și îl dezvoltă progresiv
așa învață singur
și de aceea are nevoie să stea cineva
cu el

așa că am ieșit în parc

s-a dus glonț la câinele de carne
al unei doamne
unul frumos din specia setter

e posibil
am văzut cu ochii mei asta
într-o reclamă

nu știu ce l-a atras
și nici ce și cum au discutat
dar a zăbovit mai mult
de cincisprezece minute

doamna
între timp
mi-a spus câteva rețete de gătit
și una pentru câinele ei

din obișnuință cred
mie nu mi-ar fi trebuit

apoi pixel a revenit lângă mine
s-a gudurat nițel
după un obicei străin lui

iar eu m-am gândit să îi recit ceva util
din arghezi
o poezie pe care o știam eu
de când eram mic.

m-a sunat mecanicul

cam târziu
dar știi cum sunt mecanicii

să îmi spună că mâine pe la unu
mi-a făcut programarea
pentru plăcuțele de frână de pe spate

dar m-am uitat vizavi

și am văzut
salvarea
la tine la scară

în tot blocul
doar la tine erau
luminile aprinse.

o știam de multă vreme
fusesse o hală prăpădită și părăsită
doar șobolanii o mai foloseau

au venit vreo douăsprezece persoane
în câteva mașini
au coborât și au stat de vorbă
vreo 12 minute

eu am intrat alături
la un departament care schimba
numerele de la mașini
(și alte asemenea chestii conexe)

un taxi condus de un bătrânel
mi-a șters fața
și mi-a strâmbat numărul de la mașină

atât a durat să depun documentele
12 minute
apoi m-am întors și ei
terminaseră de vorbit

eu trebuia să aștept să le fabrice
erau foarte eficienți și rapizi
(totul era cu programare)

apoi au descărcat dintr-un tir
firme luminoase
pereți falși
mult mobilier

mese și scaune
un bar lung de vreo 7 metri
veselă de toate felurile
lămpi și lampadare

„hai să terminăm aici repede
apoi mergem la încărcat”

au scos afară
la intrare
un covor roșu
și câteva măsuțe mai mici cu scaune

câteva automate de făcut cafea
lăzi cu răcoritoare

apoi le-au montat

— ARGES —		
	și după aceea	una în spate
	s-au pus pe așteptat mie mi-era o pofta teribilă de o cafea un espresso scurt dublu și o sticlută cu apă de jumătate de litru așa că m-am dus și le-am comandat	când trece mașina de gunoi nu prea are loc să treacă la colțul blocului
parcul din spate era plin de păsări ciripeau și zburau de pe o creangă pe alta strigând povești nespuse	cred că erau foarte surprinși se uitau cam chiorâș la mine iar eu nici măcar nu mă așteptam să nu le primesc	de fiecare dată șoferul trebuie să facă manevre ghidat de colegii lui
	și în timp ce simțeam aroma incredibilă a apărut un bărbat	îmi dau seama că este greu am și eu pe pervaz mai multe glastre cu flori
	și-a comandat și a primit o cafea și el	pe cea mai îndepărtată îmi este greu să o ud de fiecare dată
	sorbeam amândoi cu nesaț ca pe o scenă pe care urma să se citească poezie spoken words	tocmai pentru că trebuie să trag perdeaua până la capăt
mâncau semințele împrăștiate peste tot	am terminat m-am dus să iau noul număr se împlinise sorocul	de fiecare dată așa că rămâne mai mereu neudată
	când m-am întors cei doisprezece deja strângeau ce descărcaseră puțin mai devreme	ecranul îți fragmentează nu mintea ci memoria
	am plecat cam în același timp.	este totuși o plantă rezistentă care împodobește de obicei
parcă se pregăteau de iernat.	*** este o dimineață clară fără nor și fără întunerici	deșertul
	vecinul meu are două mașini pe care la ține parcate una în față	la ora mesei după ce termin și trebuie să beau apă
		îmi amintesc și de ea dar treburile zilnice mă fac să uit și atunci
		abia seara
		în zilele călduroase
		uneori când sunt reclamele de seară la televizor și sunt într-o pauză de citire
		mă ridic și îi pun restul de apă
		din
		pahar.
		*** pe o bancă în stația de autobuz un domn în vârstă cu o chelie adâncă dar neformată încă total
		care se ținea destul de bine
		vorbește cu o doamnă de vreo cincizeci de ani cu părul strâns vopsit blond și crescut pe dedesubt negru
		„am prostată și multe altele mă chinuie” îi spune domnul
		parcul din spate era plin de păsări ciripeau și zburau de pe o creangă pe alta strigând povești nespuse
		mâncau semințele împrăștiate peste tot
		parcă se pregăteau de
		iernat.

Florentin Sorescu

poeti argeșeni

Domnul profesor mă iubește cu inima. El a văzut în mine ceea ce nimeni altul nu a putut să vadă.

Când am ajuns aici eram lipită într-un fel în care nu mă puteam desface. Domnul Profesor m-a privit foarte mult ca să înțeleagă cine sunt. Eu nu puteam scoate altceva decât niște sunete ciudate. Și nici de plăns nu puteam să plâng.

În foc este foarte rău pentru că te arde. Chiar și lacrimile ți se tolesc pe față și se transformă în sare.

Aș fi vrut să pot vorbi cu dumnealui ca să-i spun că sunt înăuntrul meu, nu cumva să creadă că sunt doar o bucată de carne și să mă dea la câini. Asta s-a întâmplat la început de tot, când încă nu învățasem să recunosc oamenii după bătăile inimii.

Copiii care ard în foc nu pot să vorbească pentru că li s-a lipit limba.

Acum pot face mai multe lucruri fără să mă doară. Odată chiar au deschis puțin fereastra și aerul de-afară nu m-a mai usturat.

Eu sunt Sofica. Tot ce îmi amintesc e o flacăra mare. Mă ghemuiesc disperată ca să mă feresc. Încerc să mă îndes cu toată puterea înlăuntrul meu dar nu pot să încap, o parte din mine tot rămâne afară. Focul începe să mă ardă într-un mod ciudat de parcă ți s-ar face frig.

Când am fost adusă aici singurul lucru care mă liniștea era atunci când făceam pipi și simțeam cum se umezesc așternuturile. Atunci

când faci pipi focul nu mai ajunge la tine. În plus, ceilalți își pot da seama că înlăuntrul tău e cineva care face pipi prin tine.

La spital toți au grijă de mine. Aici am învățat să scriu și să mă spăl pe dinți. Totuși, aș vrea să mă întorc acasă. Oare mă va mai recunoaște cineva? Sunt curioasă dac-o să le placă noua mea față.

„Sofica, mi-a zis Domnul Profesor într-o zi, înlăuntrul tău te-am văzut pe tine, dar am mai văzut ceva. Acolo e un fluture care abia așteaptă să te desfaci, căci tu ai devenit coconul lui de mătase. Știi tu ce este ăla un cocon?”. Și în acel moment mi-a explicat cum iese fluturele din găoace. Și mi-a mai spus că pe lumea asta există niște ființe foarte rare și prețioase care sunt oamenii-fluturi. Adică acei oameni care a trebuit să sufere atât de rău tocmai pentru a le putea crește niște aripi mari și frumoase. Și de aceea sunt ei aduși în spital ca să fie bandajați precum este fluturele înainte de a ieși din găoace. Iar acei oameni sunt arșii.

Dar eu vreau să mă duc la școală, nu să mă fac fluture! Să-nvăț și eu lucruri frumoase ca ceilalți copii. Aveam 7 ani când am fost adusă aici, iar acum am 13. Vă dați seama? Și n-am ieșit niciodată din spital, niciodată.

Când e în tura de noapte doamna Ramona vine și îmi citește povești. În acele momente uit că sunt aici și mi se pare că ies cu totul din mine. De aceea atunci când se termină o rog să mi le citească din nou. Uneori mă ia în cabinetul ei și mă lasă să mă uit la filme.

Mi-ar fi plăcut să mă fac actriță. Să fiu și eu Sofia Loren. Actrițele pot să mănânce câte prăjituri vor. Și nici nu sunt certate când nu se spală pe dinți. Pe ele le iubește toată lumea, apar chiar și la televizor. Și nimeni n-are curaj să le facă injecții, nimeni.

„De ce plângi, Sofica, m-a întrebat Domnul Profesor într-o zi, te doare cumva ceva?”

„Nu, Domnul Profesor, nu mă doare nimic!”

„Atunci de ce plângi? Tu ești o fetiță vitează, nu te-am văzut niciodată așa!”

„Pentru că nu am să mai ies niciodată de-aici.”

„Ei, cum așa? mi-a spus dumnealui zâmbind. Sigur o să pleci”

„Da, dar când voi fi bătrână. ”

„Nicidecum, Sofica, cine ți-a băgat asta în cap?”

Și-n acel moment am izbucnit în hohote și i-am zis: „Eu n-o să fiu niciodată pionier, Domnule Profesor, niciodată! De aceea sunt supărată și plâng, că nu sunt și eu ca ceilalți copii”.

Atunci Domnul Profesor m-a mângăiat pe cap și mi-a zis că, indiferent ce-aș face, tot copil sunt. Și că soția lui tot timpul se interesează de mine de parcă aș fi copilul ei și o să fie tare supărată dacă o să-i spună că m-a găsit plângând. Dumneaei îmi trimite mereu păpuși ca să am grijă de ele și să le țin de urât întrucât și-a dat seama cumva că la ei acasă se simt puținel cam singure. Acum rezerva mea arată ca un salon de păpuși.

Săptămâna trecută s-a internat la noi un domn căruia i-au crescut niște pene ciudate pe mâini. De aceea l-au pus singur într-o rezervă

ca să nu se mai sperie ceilalți de el. Și eu stau singurică într-o rezervă, dar de mine nu mai fuge nimeni. Mi-am făcut chiar și o prietenă, Sonia. I se spune omul-pasăre, dar Sonia zice că mai degrabă aduce cu-n copac. Ea fuge de câte ori îl vede și zice că e un om rău și tocmai de aceea a fost blestemat. Sonia vede toate lucrurile altfel. Mie mi se pare că este un om bun, chiar dacă degetele lui aduc cu niște gheare de pasăre. Doar oamenii buni pot fi atât de triști. El și cu mine suntem cei mai tari din spital, ba întrucâtva m-a și depășit. Și trebuie să recunosc că-l invidiez puțin. Domnul Profesor mi-a spus că-i va face mâinile la loc așa cum erau, ca să-și poată conduce tractorul, dar eu nu-l cred nici un pic. Cine poate fi într-atât de nebun încât să vrea să conducă un tractor în loc să se transforme în pasăre?

Domnul Profesor mi-a spus că el mă iubește și așa, chiar dacă nu sunt actriță. Dar el le iubește pe toate fetele din spital, am văzut eu. Și nu e deloc adevărat că pe Sonia o iubește cel mai mult. De Sonia îi este doar milă și atât. N-o să se însoare niciodată cu ea, nici dacă o să rămână singur. Poate doar cu mine o să se se căsătorească un pic.

Trebuie să fac mișcare în fiecare zi, ca să nu-mi întepenească mâna. Așa m-au învățat. Când mi-a desprins-o de piept nu mai aveam deloc degete. Și nu prea știam ce să fac cu ea. Mai bine ar fi fost să-mi facă o aripă. Cu ea aș fi știut sigur ce să fac. Chiar nu pricep de ce Domnul Profesor vrea să ne facă la loc așa cum eram. Pentru cei mai mulți dintre noi asta e lucrul cel mai rău.

L-am întrebat pe Domnul Profesor cum se numește chestia aia care te face să-ți crească pene, dar sună foarte complicat. Așa că l-am rugat frumos să-mi scrie pe-o foaie: Epidermodysplasia Verruciformis. Acum mă rog în fiecare seară la Doamne-Doamne să-mi dea și mie o fuciformă de-asta, dar mă tot încurc. Sper ca din cauza asta Doamne-Doamne să nu-mi dea din greșeală altceva. Ar fi totuși s-o învăț pe de rost, nu carecumva să mă trezesc c-un tractor.

Sonia mi-a zis să mă hotăresc ce vreau până la urmă să mă fac: pasăre sau pionier? I-am răspuns și eu ca domnii doctori atunci când sunt întrebați ceva: „Deocamdată nu mă pronunț”.

Poate că totuși e mai bine așa cum sunt. Și chiar mă bucur într-un fel. Ba chiar pot spune că am avut o grămadă de realizări de când am venit.

Acum pot să țin cana de lapte fără să se verse prea mult.

Să duc lingura la gură.

Să citesc, să scriu, să mă scarpin.

Să mă șterg singură la fund.

Să-mi ridic capul.

Și poate odată și odată voi scăpa chiar și de pijamalele astea. Că mi-ar sta și mie bine într-o rochiță, nu? Una adevărată, care să-mi ajungă puțin peste genunchi. Uite, picioarele mele sunt chiar frumoase, nu au ars niciun pic. Ca în cântecul acela pe care îmi plăcea atât de mult să-l ascult când eram mică de tot: *Și ce fa-tă fru-mu-șică/ are ma-ma!”*

Când am fost adusă aici, nu numai mâinile îmi erau lipite de piept, ci și capul. C-am vrut să mă strâng ghemotoc și m-am lipit toată de mine. Aproape că nici nu mai știam cine sunt. Îmi era frică și atât. De aceea căutam să mă strâng în mine pe cât cu putință ca atunci când eram în foc. Și nu înțelegeam de ce trebuie să fiu desfăcută. Apoi am început să mă obișnuiesc cu mine, deși de fiecare dată când mă trezeam după anestezie nu mai eram eu. Iar cea mai mare teamă a mea era să mă privesc în oglindă. Dar gata cu prostiile, acum chiar o să mă culc. Că s-a făcut târzior și mâine iar mă bagă acolo. Uf! Așa ar trebui, dar cine poate dormi? Când sunt înainte de operație îmi trec prin cap tot felul de gânduri.

Eu și cu Sonia ne-am făcut surori de cruce.

Am jurat că n-o să ieșim una fără cealaltă din spital.

Am hotărât câți copii va avea fiecare.

Ne-am jurat credință veșnică și că nu o să ne îndrăgostim niciodată de același băiat.

Și nici n-o să ne mai prefacem că ne doare burta ca să-l facem pe Domnul Profesor să stea mai mult cu una decât cu cealaltă.

Celelalte fete vor trebui să înțeleagă că noi suntem șefele pentru că suntem cele mai vechi din spital. Prin asta i-am dat de înțeles că eu sunt șefa.

Chiar mă gândesc să-l rog pe Domnul Profesor să ne opereze împreună și nici n-o să accept deloc niciun refuz. Măcar atâta merit și eu după cât i-am fost de devotată.

Nu înțeleg de ce mama n-a mai venit de atâta timp. Poate pentru că a uitat că sunt aici sau nu mai vrea deloc să mă ia? De fiecare dată când vine îmi aduce plăcinte cu prune, iar acum mă gândesc doar la plăcintele ei. Oare Laica mă mai ține minte sau o să mă latre ca pe un străin?

Odată Sonia m-a întrebat care ar fi cadoul cel mai frumos pe care l-am primit de Crăciun. Eu n-am prea primit cadouri, așa că nu am știut ce să-i răspund. Apoi mai m-am gândit puțin și i-am răspuns: „Pe Domnul Profesor”. „Cum așa? s-a mirat ea. Domnul Profesor nu este de jucărie”. „Pentru că Domnul Profesor repară oamenii. Chiar el este Moș Crăciun, iar noi suntem niște jucării stricate pe care încearcă să le facă la loc din bucăți”.

După ultima operație am făcut puroi la pleoape. Când faci puroi și se întunecă vederea și trebuie să te curețe de microbi. Doamna Ramona zice că nu e adevărat. Ea m-a certat pentru că îmi găuresc mereu pansamentele de la ochi ca să mă uit pe-acolo, dar eu nu cred că de-aia m-am infectat. Eu cred că puroiul vine de fapt de la lacrimi atunci când sunt prea multe și ți se udă pansamentele. Chiar și Domnul Profesor s-a supărat pe mine și m-a certat. Acum plâng pe ascuns, ca să nu se infecteze iar.

Atunci când ești bandajat la ochi vezi chiar mai multe decât atunci când stai cu ei deschiși. Bunăoară, eu i-am văzut pe toți prietenii mei pe care nu i-am mai văzut de când am ajuns aici. Cred că de-aia m-am și infectat așa de rău, dar Doamnei Ramona nu i-am mai spus. Ea nu înțelege nimic din lucrurile astea.

Ieri a fost cea mai fericită zi din viața mea.

Domnul Profesor m-a chemat să-mi schimbe bandajele, dar nu unde o face de obicei, ci în sala aceea mare unde vin studenții să se holbeze la noi ca să ia notițe. Mie nu-mi prea place când mă duc acolo, că toți se uită la mine de parcă aș fi o găză prinsă în insectar. Doar că de data asta toată lumea a început să aplaude de cum am intrat. Asta m-a speriat foarte tare și am dat să ies repede pe ușă, dar doamna Ramona m-a strâns tare de mână și nu m-a lăsat. Și-atunci a început să se audă în difuzoare imnul nostru național.

„Sofica, mi-a spus Domnul Profesor, a venit ziua cea mare. Ziua în care îți vom pune cravata roșie la gât și va trebui să depui jurământul de credință pentru patrie. Ești pregătită pentru asta?”

Nu prea eram eu pregătită, dar n-a contat. Brusc, toți s-au ridicat în picioare și s-au aliniat în fața sălii, inclusiv Domnul Profesor. Ba a venit chiar și soția dumnealui ținând în mâini un steag cât toate zilele. Apoi Domnul Profesor m-a pus să jur cu mâna dreaptă pe acel steag că eu, Sofica, voi fi o fiică de nădejde a patriei noastre. Atât de emoționată am fost, încât aproape era să mă scap pe mine, dar m-am ținut tare ca un pionier adevărat. Trăiască țara noastră de-a pururi, Republica Socialistă România în frunte cu Domnul Profesor și Tovarășul ei General!

Acum mama sigur o să fie mândră de mine și-o să vină să mă viziteze mai des. Poate o să-mi facă și un cadou frumos. La ultima vizită am rugat-o să-mi aducă niște ruj de buze ca să mă dau și eu cu el. Așa nici tăieturile de la gură n-o să se mai vadă atât de tare.

Sonia este o trădătoare!

De dimineată a venit la mine și mi-a spus că se externează. Era foarte fericită, dar a și plâns. Amândouă am plâns. Doar că ea pleacă, iar eu rămân. Și m-am supărat tare pe ea. Atât de tare încât i-am spus să iasă din cameră și n-am mai vrut s-o primesc înapoi, cu toate că s-a rugat mult de tot. Ba chiar m-am proptit cu spatele în ușă ca să nu poată intra. Apoi mi-am pus cravata de gât, m-am suit în vârful patului și-am început să mă legăn până am adormit. Când m-am trezit, Sonia deja plecase.

Și totuși, parcă-i mai bine să fii pasăre. Musai să fac exerciții ca să pot da mai iute din mâini. Dar trebuie să fiu cu băgare de seamă, nu cumva să mă înalț prea brusc și să mă izbesc cu capul de tavan, c-o să să m-aleg c-un cucui cât toate zilele de mare. Ca și porumbelul acela mic și prostuț care s-a izbit ieri de geamul meu. Așa pățesc cei care nu cască bine ochii când învață să zboare...

Epidermodysplasia Verruciformis.

Epidermodysplasia Verruciformis.

Epidermodysplasia Verruciformis.

Așa să m-ajute Dumnezeu!

Ca să fiu cinstită, am făcut-o de oaie. De fapt trebuia să fiu operată acum trei zile, dar am mințit că m-am stricat la stomac și fac diaree, iar Domnul Profesor a trebuit să anuleze operația. Când faci caca moale, nu te mai poți opera. Dar am cam încurcat-o, că apoi mi-au dat să mănânc numai ceapă și morcovi fierți. Asta chiar că a fost prea de tot! Până la urmă le-am spus adevărul și, gata, s-a hotărât, mâine mă duc la operație. Nu mai e cale de întors. Și poate Doamne-Doamne îmi face o mică o surpriză, cine știe? Că și eu m-am purtat frumos cu El, nu i-am purtat pică niciun pic. Treaba e că acum chiar a-nceput să mă doară burta...

După masa de seară Domnul Profesor a venit în vizită. S-a așezat lângă mine, m-a mângâiat ușor pe cap și mi-a spus: „Sofica, în curând vei pleca și tu. Asta va fi ultima ta operație.” Apoi a scos un caiet cu fotografii și a început să mi le arate. „Uite, așa arătai tu când ai venit aici. Mai întâi ți-am desfăcut capul de la piept, apoi a trebuit să facem gura să se închidă ca să poți zâmbi și tu. Au urmat mâinile, întâi cea stângă, după care cea dreaptă. Apoi a trebuit să punem și degetelele. În total 23 de operații.” Iar la sfârșit de tot mi-a arătat una după alta niște planșe în care se vedea cum iese un fluture din găoace. Și da, trebuie să recunosc, mi s-a tăiat respirația! Într-atât încât n-am putut să-i spun cât de mult îl iubesc.

Când te urci pe masa de operație ești complet goală. Deasupra sunt niște lumini atât de puternice încât te orbesc. Și-ți fac o injecție care să te adoarmă. Doar că înainte să adormi, începi să visezi. Iar înainte să visezi ți se face teamă că ar putea începe să te taie cât ești încă trează și-o să te doară. Și-i rogi frumos să mai întârzie puțin până e lucru sigur-sigur c-ai adormit.

Nu știu ce visează ceilalți. Dar eu o văd de fiecare dată pe Laica cum se uită la mine cu ochii aceia ai ei imenși. Draga, buna mea cățelușă pe cât de mare, pe-atât de sperioasă. Ea m-a însoțit în visele mele orișunde am fost.

Apoi începi să plutești ușor și simți cum lumina aceea orbitoare se învârte și-ncepe să se înfășoare în jurul tău de parc-ar fi din mătase.

Oare de data asta ce-o să văd atunci când voi deschide ochii?

** Se dedică Domnului Profesor Ioan Lascăr și Soficăi cea din mătase*

Atunci când ești bandajat la ochi vezi chiar mai multe decât atunci când stai cu ei deschiși. Bunăoară, eu i-am văzut pe toți prietenii mei pe care nu i-am mai văzut de când am ajuns aici. Cred că de-aia m-am și infectat așa de rău, dar Doamnei Ramona nu i-am mai spus. Ea nu înțelege nimic din lucrurile astea.

poeti argeșeni

Sorin Durdun

**Mi-am
îmbrățișat
trupul în
oglină și-am
răs. Și nimeni
nu era trist la
tainica cină.**

**Azi, mâine și
așa mai
departe**

xxx
Îngerii erau atât de ciufuliți,
Încât cocoșii au cântat de trei ori în noapte.
Beam bere cu prietenii mei trimbulinzi,
amintindu-ne de nopțile petrecute prin gări în
așteptarea ultimelor ninsori.
Și așa pășim dintr-o dată într-o retorică
amintire.
Urmele neșterse ale trecutelor vise
împânzesc caldarâmul.
Întoarcem capul și ne privim față în față fără
a ne recunoaște, ca lupi înfometați într-o vastă
preerie.
Și nu este nimeni să se mire și nu este
nimeni care să ne strige pe numele de botez.
Doar clinchetul paharelor goale la banchetul
surzilor animă râvnitul ospăț.
În curând va sosi timpul când vom trage
perdelele peste privirile noastre.
Și vom fi atât de singuri, încât ne vom auzi
pașii scârțâind pe podelele mai vechi decât
lumea.

xxx
Mi-am îmbrățișat trupul în oglindă și-am
răs. Sufletul a înviat din luminile și umbrele
căzute pe podeaua lucioasă ca la începutul
peregrinărilor cu îngerii muți. Era încă vremea
când poeții măsurau cuvintele cu clandestine
vise.
Nimic semnificativ prin tumultul zilei.
Uitate sunt amănuntele războiului tinereților.
Doar cămașa de forță a mai slăbit puțin.
V-aș striga pe nume ca la o sfântă liturghie,
dar mi-e teamă ca nu cumva cuvintele să
rănească tăcerea văzduhul.

Mi-am îmbrățișat trupul în oglindă și-am
răs. Și nimeni nu era trist la tainica cină.

Azi, mâine și așa mai departe.
1. Sunt câteva zile din an în care zugrăvesc
cuvintele
Culorile se perindă prin pupilele dilatate ale
unui daltonist
Și rămân cu visul în alb negru pe care îl așez
într-o altă încăpere.
Nu știu dacă este noapte ori zi, știu doar că
ceașca de cafea tot aceea va fi
Mâine va trece supliciul și cu un alt tonus
Voi deschide fereastra, iar lumina, ascuțită
ca o lamă de brici, îmi va tăia din nou fața.

2. Ce mai faceți voi poezilor, ce daruri mai
ascundeți prin cârpilete buzunare
Am văzut cum vă creșteu aripi de ceară,
stând acolo pe acoperișul lumii
A sosit vremea căderii în gol, de la etajele
blocurilor vă privesc melancolici,
Cu ochii aproape închiși, viitoarele generații.
Și fumul cu miros de rășină al toamnei, lasă
urme adânci pe canonice fețe.

3. A sosit ora așteptării la marginea străzii
pe care nu o mai recunoști
Cândva totul îți era cunoscut până în cele
mai mici detalii
Știai cu precizie ora când madam Sofica își
plimba câinele,
Ceva rar pe vremea aceea. La mezaninul
clădirii inconjurată de petunii
Locuia fata cu ochi verzi și păr cărămiziu

Îmi zâmbea de fiecare dată când îi treceam
pe sub balcon
Atelierul lui Mișu, cizmarul din colț, unde
am deprins meseria băutului
Și poetul acela care recita în fiecare seară la
cârciuma din colț.
Toate au dispărut în onirice povești, pe care
nu le mai ascultă nimeni.

4. Timpul acesta îți macină nervii până la
lacrimi.
Amintirile sunt ușa prin care nu poți
pătrunde.
Și sentimentul că viața ta este doar un
(pre)text
pe care nici tu nu-l poți descifra
Te face să pătrunzi mai adânc în tainele
visului.

5. Aș putea să scriu un poem
Despre libelule, gândaci de colorado sau
albine sălbatice,
Dar cred că toate acestea nu au niciun
interes pentru tine.
De fapt nici cafeaua fără zahăr nu te mai
atrage.
Seara coboară melancolică peste luminile
palide ale bulevardului
Și dacă mi-ai spune să rămân, aș intra în
primul magazin să-mi cumpăr țigări.

6. E albă batista și sângele roșu.
am să-ți scriu în palmă
această frumoasă poezie de dragoste.

Alexandru Mărchidan

Se seamănă lumină nouă
se seamănă lumină nouă.
plec în urma îngerului
și încerc să-i învăț mersul,
dar hainele mele
sunt de pământ
și pământul îmi este stângaci –
dansul său e cumva
aplecat într-o parte
ca o pasăre rănită
ce se sprijină uneori în cioc.
plec în urma îngerului
ca atunci în copilărie
când urmele pașilor tatei în nămeți
păreau prăpăstii de netrecut.

Identități convergente
Tu
ești
cea mai frumoasă fereastră
prin care mă privesc.

**Jertfa
lui Constantin Brâncoveanu**

și erau în ziua aceea
un timp vechi și un timp nou,
față către față,
nimic risipind
nimic amestecând.
dar ziua a început să se plece spre seară
și-n zale de cenușă
cineva a venit
la omul acela
să-i dea un veșmânt de durere,
să facă un târg
cum se fac uneori pe aici:
iată,
altul să fii,
chip străin
de inima ta încrustată cu rugi,
de Acela cu rănilor Lui.
ziua a început să se plece spre noapte,
iar omul cu statura clădită în ceară
s-a ridicat ca un paznic de soare
și-a ars cu lumină nestinsă
trecând pe rând
ca un foc
sângeri
din fiu în fiu
din fiu în fiu...

**Iar Petru plângea de câte ori
auzea cocoșul cântând**

luminile și norii –
pe-ascuns – treceau
înaintea dimineților sale.
a fost vineri și apoi duminică.
pe acest om niciodată credința
nu l-a pierdut,
chiar dacă atunci, în urletul mării,
apele au încercat să-i muște din trup.
nu a fugit nici după ziua aceea
în pustiul pustiei;
cutremurat, a căzut și a plâns.
au trecut zile și luni și mulțime de ani,
iar Petru încă plângea
de câte ori auzea cocoșul cântând.
și nu doar o dată i s-a dat
să audă-ntrebarea,
și nu doar o dată
s-a făcut pe sine răspuns:
Simone, fiul lui Ionă,
Mă iubești tu mai mult decât aceștia?
Da, Doamne, Tu știi că Te iubesc.

Com-pătimire

Sfinte
Îngere
Păzitor,
ce pază fără pic de pace
ți s-a mai dat și ție
pe umărul unui așa de îndărătnic muritor!
tu-nchizi ușile morții,
el fuga le deschide;
când plângi, el cântă îmbătat de lume;
tu stai în fața lui să nu se piardă,
el parcă vânează genune.
o știi și te-ntristezi, dar ce să-i faci
nebulului care se crede înțelept și bun,
biet muritorul ăsta rătăcit prin vise
(la tot ce-i ceri să facă,
găsește el să pună un alt nume).
of, Sfinte Înger Păzitor,
ce pază fără pic de pace
ți s-a mai dat cu mine!

Identitate (I)

mă numesc
abia
după

rugăciunea
de
dimineată.

Identitate (II)

ceas
de rugăciune
ca și când
în tine
ai purta
un clopot.

Ecouri

ce înseamnă puțină moarte
pentru câmpia înflorită?
o mână de timp
peste țara-fără-de-vreme?
pârâuri tulburi
pentru pașnicul adânc?
ce înseamnă o pulbere de spaime
în nesfârșirea Saharei?
Aproape totul, aproape nimic.
Între ele, cu sufletul adesea strivit
adesea zburând, omul caută
marginea solidă pe care să meargă.
peste podul îngust de o palmă,
singura balustradă este prăjina
de echilibru –
de un capăt ține omul,
de un capăt ține Dumnezeu.

Micropastel de primăvară

sunt ninși acum copacii
de florile lor calde –
a trebuit să fie iar trezită
din precucernica memorie a sevei
dulceața învierilor trecute.

Crisalide

să te privești în fiecare dimineată
ca pentru ultima dată,
să vezi lumina ascunsă-n durere,
viața în toate plecările,
pacea înainte de jertfă.
zilnic să refaci călătoria
în care n-ai pus toți talanții,
să dărâmi eșafoduri înălțate
din cuvinte și gesturi,
zilnic să devii bucurie
a Învierii.

Modernitatea unui roman

Noul roman **Caii de porțelan ai colonelului Varga**, Editura Eikon, 2026, semnat de Cristian Meleșteu este alcătuit din patru secvențe esențiale: secvența petrecută de personajul principal într-un sanatoriu (personaj realizat, în spiritul *prozei autentice*, la persoana întâi, spre a induce impresia de „document de existență”); secvența experienței trăite de el în canalele orașului; secvența muncii într-o mină și, ultima, în care eroul (ziarist/scriitor în devenire) participă la mineriada din 90 și, alături de fosta chelneriță Mary, ajunge, după revoluție, să ducă o viață de lux, să-și publice cărțile etc. În fiecare secvență, încă tânărul ziarist/scriitor (care intenționa să scrie „o carte care să crape sticla prin care oamenii se uită la lume”), are câte o iubită, care îi colorează existența trăită la limita de jos a normalității: bătrâna asistentă-șefă (la sanatoriu, dar și himerica S., o cântăreață care cânta pe stadioane pline!), Aritina pe care a cunoscut-o într-un tren, Marilyn (care seamăna cu Marilyn Monroe), Ciciolina (în „orașul subteran”) și văduva Mary care ținea o bodegă unde mâncau și beau minerii (adesea, pe datorie) - și care, la o adică, se mulțumea și cu „plata în natură”.

La sanatoriu – unde pacienții aveau probleme ținând de raportul cu propria identitate – personajul („Cel Fără Nume”, cum apărea în caietul datornicilor ținut de Mary) „se bucură” de tovărășia celor care trăiau permanent într-o lume fictivă: Generalul cu pieptul plin de decorații (se credea Generalul Eremia Teofil Grigorescu și vedea peste tot inamici pe care trebuia să-i biruiască prin luptă), altul se credea Alexandru cel Mare, Corneluș, fost parașutist „care murise încercând să sară la punct fix, cu o parașută încropită dintr-un cearșaf”, Chimistul, („clanța lui e lunguiață ca un semn de exclamare. Și e plină de formule ce sclipesc în întuneric. Mereu egale, mereu cu rezultat exact la final. Nu intru. Apoi, da. Fără să știu dacă intrarea e în el sau în mine” p. 13), „Icarus”, administratorul Anghel, bătrânul „istoric” Iosif Flaviu, care nota totul, cu creion chimic, într-un caiet soios, doctorul Baniciu – ajuns și el pacient – și care golea perna de fulgi strigând să vină odată iarna, iar când pleca undeva „și-o băga sub pulover și devenea Fecioara Maria, purtându-L în pânțele pe fiul lui Dumnezeu”. Și tot Baniciu își boteza „colegii”, crezându-se Sfântul Ioan Botezătorul...

Cea dintâi secvență se derulează sub semnul unor ingenioase viziuni fanteziste, chiar bizare, într-un portativ urmuzian, și care stârnesc curiozitatea cititorului atât prin baroca îndrăzneală în ceea ce privește imaginarul, cât și prin poleiala lor *lirică* susținută de tâlcul ce se lasă dedus și care oscilează, precum între doi poli (corelativi): între tragic și comic. Iată ce a trăit personajul principal înainte de a se interna: „Apoi m-am îmbolnăvit: înghițisem doi sâmburi de măslină și, pe dinăuntru, au început să-mi crească arbori – unul pe partea stângă, altul în dreapta, puțin înclinat spre ombilic. La început, o balonare cu gust de pământ. Mai târziu, au atins creierul, și gândurile au început să rădă singure, ca și cum ramurile își spuneau bancuri între ele” p. 16).

Autorul, care a asimilat, într-o sinteză originală, diverse înrâuriri „procedurale”, construiește ingenioase viziuni suprarrealiste, aflate la confluența realului cu imaginarul, utilizând, la fel ca poeții onirici, „metodologia” visului. Ambele secvențe, și aceea a perioadei trăite ca *cerșetor* și cea a experienței ca *miner* sunt antologice, prin acuitatea observației și prin suplețea și ritmul alert al scriiturii. O scriitură de o precizie remarcabilă. Chiar și obișnuitele expresii specifice discursului epic – „a răspuns el”, „s-a întrebat el”, „s-a mirat el”... – sunt evitate, întotdeauna, cu dexteritate. Dialogurile (scurte și „la obiect”), portretele – schițate din câteva linii – și fuga de plictisitoare/inutile analize psihologice sunt

elemente constitutive „de bază” ale tehnicii romanești a lui Cristian Meleșteu.

Câte o semnificativă *formulare* într-un *registru oniric*, cu valențe, adesea, lirice („cuvintele aveau nevoie de un chip. Mi l-au luat. Și, apoi, iar a venit lumina, strângându-ne pe toți laolaltă, ca pe niște cai în ham. Secunde lungi, cu urechi de iepuri de câmp. Gândurile își lasă dinții de sticlă pe fișet și se ridică în aripi. Fâlfâie. Îmi zdrelesc fruntea de perete. M-am născut în unghiul prăbușirii. Totul fâlfâie – realitatea, oglinzile, ceasul. Nemăsurat. Amețitor” - p. 25), câte o *amintire din copilărie* (gâsca Getuța, tăierea porcului la Crăciun, „priceperea” tatălui – mai ales, în vis! – la pescuit) sau *inserturile biblice* („Marea ne-a lăsat azi năvoadele goale. Eu, Petru, Toma, Iacov și Ioan primiv tăcuți valurile albe și fără viață. Pe țarm, un bărbat. „aruncați plasa în dreapta bărcii”. Am prins atât de mult, încât nu puteam trage plasa în barcă. Ioan și-a dat seama imediat: ”Este Domnul!”- p. 69) gestionate cu abilitate de bijutier în ceea ce privește adecvarea semantică, în diversele contexte, a menirii lor *parabolice*, pun în lumină, în codul procedurii numit *ekphrasis*, anumite stări sufletești ale personajului sau anumite situații din categoria acelor care au statutul (autenticist) de „document de existență”. În absența unei astfel de mize, toate pasajele onirice, care „fracturează” fluxul narativ, nu ar avea decât semnificația unui interesant joc menit să ilustreze, în limitele unei pure gratuități, disponibilitățile anamorfotice ale unui prozator care cedează, din când în când, sub semnul unui scop programatic, locul unui poet din stirpea celor iconoclaști.

Romanul debutează cu descrierea unei invazii de melci, a căror simbolistică glisează, surprinzător, spre ilustrarea *trăirii actului de creație* asumat de personajul principal al romanului (ce va deveni scriitor!) ca presiune a „modelului exterior” asupra „intimității sale psihice autentice” (personale): „îmi acopăr ochii cu palmele, dar fiecare deget e un ocean – și prin toate vedeam melcii cum ancurează cochiliile-n pământ, cum sapă uși scrâșnind prin osul întărit. Și apoi i-am văzut pe ei cum vin încolonați și iau în stăpânire casă cu casă” (pp. 5-6). Citatul acesta poate să fie receptat și din unghiul implicitei *arte poetice* (a autorului) descrisă prin intermediul *ekphrasis-ului*. Respectivul procedeu este dependent de comunicarea unor senzații și trăiri cu ajutorul unor imagini, al unor sunete (melodii) etc. Cuvântul *ekphrasis* (ori *ecphrasis*), care provine din greacă, vizează descrierea verbală „a ceva” prin apelul la ofertele preluate din alte domenii: pictură, muzică, sculptură, fotografie, teatru, mitologie, natură...). Acest străvechi procedeu a fost reactivat în proza modernă. Eroinele camilpetresciene, de pildă, au trăsături de Madonă (Ela) sau de Venus a lui Rubens (Emilia). În *Patul lui Procust*, Emilia devine subiectul unor descrieri ce duc sexualitatea către latura vulgară, fiind comparată cu o celebră dansatoare portretizată de Toulouse-Lautrec sau prin asociere cu pictura lui Picasso: „*Și Emilia are pentru pictură, ea care seamănă cu modelele voinice ale moderniștilor fără să știe, disprețul unui bucătar pentru prăjituri. Cred chiar că am venit la ea și mai viu, nu știu cum, și dintr-un soi de curiozitate provocată de faptul excitant că seamănă cu nudurile pline, făloase ale unor pictori pe care un coleg/.../mi le arăta la expozițiile de scandal ale pictorilor noi. Mă gândesc la Picasso*”/.../.

La M. Blecher, coabitarea literaturii cu muzica dobândește o funcție cathartică. Predominant este, în proza sa, simbolul *gramofonului*. În prefața romanului *Întâmplări în irealitatea imediată*, Lucian Pricop radiografiază, analizând întâlnirea personajului-narator cu propria fotografie, semnificațiile asocierii ekphrastice a literaturii cu fotografia.

Cristian Meleșteu își construiește personajul (a cărui existență se desfășoară, până la un punct, trecând, în *voia hazardului*, din eșec în eșec) din perspectiva tehnicii *dezintegrării* personajelor literare. Chiar în ipostaza de om care trăiește „pe picior mare” la care ajunge în cele din urmă, personajul pare a nu se bucura prea mult, de parcă noua identitate nu i se potrivește, cum se poate deduce din următorul monolog din finalul romanului: „Eu eram sortit să mă așez doar pe scaune șchioape, care-mi fugeau mereu de sub șezut. Și, când am văzut ceva cum se strecoară printre picioarele gelatinoase, n-am mai știut dacă este animal, femeie sau doar o altă coală pe care cineva mă va pune iar să scriu” (p.181).

În sinuosul drum al său, de la o etapă a vieții la alta, personajul lui Cristian Meleșteu trăiește, deopotrivă, între realitatea spre care tânjește, *sceptic*, și realitatea pe care trebuie s-o îndure, cu o resemnare ce reflectă împăcarea cu damnațiunea „ce i s-a dat”, marcat de neconținutul sentiment că „două femei și-au unit uterul și mă poartă de la una la alta. Și mie, în loc să-mi găsesc drumul, îmi vine în minte povestea unui om născut fără mâini, care a învățat să scrie cu pixul strâns între dinți. A scris cea mai frumoasă scrisoare din lume, doar pentru a o rupe în bucăți și a o arunca în vânt. Vântul, poștașul cerului, a dus scrisoarea la destinație” (p. 15).

În romanul modern, dezintegrarea personajelor le oferă autorilor posibilitatea de a le analiza în funcție de o mulțime de detalii care numai prin acest procedeu pot să fie observate minuțios („microscopic”). În consecință, fragmentul (detaliul, amănuntul) contribuie la nuanțarea, *din interior*, a întregului din care face parte. Cu alte cuvinte, „importantul, esențialul este revelat de secundar”. Respectiva metodă romanească ilustrează, sub multe aspecte congruente, moderna *teorie a fractalilor* propusă, în 1975, de matematicianul B. Mandelbrot, teorie care are la bază concepția că „viața este un sistem foarte complex de fractali ale căror combinații sunt de tip brownian, hazardate și discontinue”. În opinia personajului creat de Cristian Meleșteu, un personaj a cărui viață este echivalentă cu „un sistem foarte complex de fractali ale căror combinații sunt de tip brownian, hazardate și discontinue”, *existența*, în înțelesul larg al termenului, ar trebui să beneficieze de ordinea din interiorul unui *stup*, așa cum este stipulat în *Manifestul stupului: O chemare la ordine și puritate*: „În stup nu există „eu”, ci o singură respirație. Regina nu comandă: este ordinea în carne. Dezordinea e boală; tratamentul: uniformizarea la matcă. Libertatea personală e iluzie: libertatea = supunere totală, cu fața la fagure” (p.17).

În cazul lui *Ion*, spre aduce în context un exemplu clasic privind procedeu dezintegrării personajului, dezintegrarea morală și umană, așa cum demonstrează într-un studiu, Gabriela Didin Stroe, este generată „de scindarea sa între obsesia pământului și setea de împlinire erotică prin Florica, cele două tentații simultane, cea a iubirii și cea a pământului, aflându-se într-o relație de tip oximoronic”.

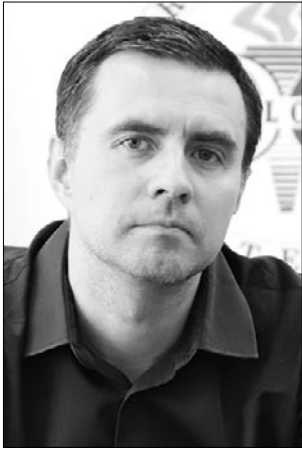
Referitor la fantezistul titlu al romanului (**Caii de porțelan ai colonelului Varga**) ni se pare că următorul citat, care contează prin înțelesul din partea freatică a sa, este, întru totul, lămuritor: „Nu m-am oprit din ordine, deși aș fi putut alerga ore în șir printre oameni, ca un cal de porțelan ce-a găsit picioare de lut și a fugit din vitrină, deși aș fi putut să strig la mulțimile aranjate în formă de litere pe stadioane și să le ciugulesc bucățile de fericire” (p.17).

Cristian Meleșteu este unul dintre cei mai interesanți prozatori (încă tineri) de astăzi.

Autorul, care a asimilat, într-o sinteză originală, diverse înrâuriri „procedurale”, construiește ingenioase viziuni suprarrealiste, aflate la confluența realului cu imaginarul, utilizând, la fel ca poeții onirici, „metodologia” visului.

Despre timpul estetic

Problema timpului pare să aparțină în primul rând fizicii și metafizicii. Și totuși, există și alte zone ale culturii care ne pot dezvălui laturi nebănuite ale conceptului de timp. Reflecția în marginea creației și receptării operelor de artă, mai ales în estetica germană, pune timpul în centrul efortului de a înțelege natura frumosului. Nu numai că timpul ocupă o poziție centrală în cadrul esteticii, dar el scoate la iveală latențe incapabile de a fi scoase la lumină de analiza conceptuală sau de construcția metafizică. Timpul estetic vizează totalitatea ființei umane, care înglobează și dimensiunea afectivității, nu numai straturile abstracte ale subiectivității formale. Este ceea ce putem observa în sistemul kantian. *Critica rațiunii pure* analizează timpul ca formă a intuiției, interpretat ca o structură pură universală care face posibile succesiunea și

simultaneitatea, punând astfel bazele pentru teoria generală a mișcării. Mai exact, conceptul de timp dezvoltat în filosofia teoretică a lui Kant descrie modalitatea în care conștiința pură transformă dimensiunea cea mai bazală a timpului, aceea de a trece, adică faptul de a fi unu-după-altul (*Nacheinander*) al momentelor într-o succesiune ordonată și măsurabilă.¹ De obicei, analizele dedicate noțiunii timpului în filosofia transcendentală se opresc aici, însă trecerea conștiinței din

starea teoretică în cea estetică aduce cu sine și o schimbare a raportării la temporalitate. *Critica facultății de judecare* descrie o altă formă a timpului, una proprie nu atitudinii teoretice, ci contemplării estetice. Astfel, subiectul suferă o transfigurare dată de „oprirea” mecanismului obișnuit al conștiinței temporale și de intrarea minții într-o atitudine pasivă, care permite stării interioare să „se reproducă pe sine”² în timp ce privește frumosul. Spre deosebire de conștiința teoretică a *Criticii rațiunii pure*, care trebuie să acționeze în mod activ asupra impresiilor ce-i vin din afară pentru a le aduna laolaltă și a le măsura, conștiința estetică asistă pasiv la explozia de sens ce caracterizează fenomenul frumosului. Ea nu mai trebuie să „facă” nimic fiindcă frumosul are proprietatea vitală de a se spori pe sine în fiecare moment, de a da naștere unor noi sensuri cu fiecare clipă ce trece. Timpul estetic este unul pasiv, contemplativ, un timp al zăbovirii în fața unui fenomen inepuizabil. Meditația kantiană privitoare la natura temporală a conștiinței estetice nu a venit însă de nicăieri.

Primul filosof modern care folosește în mod explicit timpul ca factor explicativ al conștiinței estetice este preromanticul Franz Hemsterhuis, ale cărui *Scrisori despre sculptură* nu numai că au inaugurat o epocă

în care sculptura a stat în centrul reflecției filosofice, dar a și pus bazele înțelegerii romantice a artei. Filosoful olandez oferă o definiție temporală a frumosului artistic: un număr maxim de idei sesizate într-o cantitate minimă de timp sau, cu alte cuvinte, o succesivitate transformată în simultaneitate.³ În aceeași direcție merge și Moses Mendelssohn, cel care va extinde unele idei ale *Esteticii* lui Baumgarten cu scopul de a obține o sistematizare a tuturor artelor cu ajutorul unui singur principiu. Spre deosebire de Hemsterhuis, care analiza conștiința privitorului din punct de vedere temporal, Mendelssohn consideră că timpul poate fi folosit în calitate de criteriu pe baza căruia artele pot fi împărțite în mod riguros. El distinge între artele care aranjează reprezentările succesiv și cele în care reprezentările sunt juxtapuse într-o simultaneitate superioară care atinge maxima perfecțiune sensibilă. Romanticismul și idealismul vor continua căutarea esenței artei în temporalitate definind arta ca pe o prezență a eternului în temporal. Opera de artă este văzută ca o formă de a sensibiliza eternitatea, de a o face materială și perceptibilă. Schelling este cel care introduce în mod explicit ideea unui timp specific momentului estetic. Marea artă apare atunci când creatorul intuiește pe chipul unui om acel unic moment în care esența sa adâncă iese la suprafață. Sculptura prinde momentul infinit de scurt în care prezentul și eternitatea, Divinul și umanul, coincid.

Estetica lui Lessing oferă formularea clasică a ceea ce înseamnă temporalitatea estetică. Pe urmele lui Mendelssohn, dramaturgul german se folosește de timp și spațiu pentru a distinge diferitele forme de artă: „rămâne stabilit că durata este domeniul poeziei, după cum spațiul este domeniul picturii.”⁴ Mai exact, arte figurative precum sculptura sau pictura sunt în mod esențial spațiale, fiindcă transformă timpul în spațiu, „împietrind” un moment, pe când poezia parcurge drumul invers, transformând obiectele spațiale în cuvinte care se succed temporal. Distincția dintre arte temporale și arte spațiale s-a clasicizat, ba chiar am putea spune că s-a anchilozat, fiind preluată și perpetuată fără a ține cont de toate nuanțele teoriei lui Lessing. Unii dintre marii artiști-teoreticieni ai începutului de secol XX chiar declară în mod manifest că principalul lor scop este de a anula și depăși distincția prea rigidă introdusă de gânditorul german. Artistul Paul Klee chiar își descrie proiectul teoretic ca pe un fel de *Anti-Laocoon* bazat pe ideea că și spațiul e un concept temporal, iar artele spațiale au și ele timpul lor, chiar dacă operează în principal cu elemente spațiale. La începutul secolului XX, Lessing devine simbolul unei înțelegeri infecunde a artei, de aici nenumăratele încercări de a redefini ideea de timp în raport cu artele plastice. Totuși, criticile ce i se aduc scriitorului german nu ating esența teoriei sale. Sculptura și pictura sunt și ele arte temporale, dar ale unui alt timp. Mai precis, critica pe care Klee și alți artiști i-o aduc lui Lessing se referă la o distincție rigidă între artele spațiale și cele temporale, care nu există în scrierea gânditorului german. O observație introdusă de Lessing vine să aducă o nuanță care modifică întru totul sensul distincției: „totuși, corpurile nu există numai în spațiu, ci și în timp”⁵. Cu alte cuvinte, artele spațiale precum sculptura sau pictura sunt și ele temporale în felul lor. Lucrul este evident, din moment ce toate elementele unei opere de artă figurativă se întemeiază în proprietatea

temporală a *simultaneității*. Lessing știe foarte bine că spațiul e temporal, fiindcă nu poate fi gândit în lipsa ideii de simultaneitate. Sigur, aceasta este o observație banală, dar ea poate deveni semnificativă dacă o vom reinterpretă pornind de la arta plastică. Lessing va identifica două feluri de simultaneitate în sculptură și pictură. Mai întâi, ordonarea simultană a elementelor în spațiu (culori, forme), apoi simultaneitatea dimensiunilor temporale în conștiința estetică a privitorului.

Există deci o simultaneitate reală, dată de coexistența diferitelor segmente ale unei opere (în cazul unei sculpturi: mâinile, capul, corpul etc.) și una temporală, care trimite către felul în care prezentul, trecutul și viitorul se întrepătrund în interiorul imaginației. *O operă de artă plastică reușită trebuie să surprindă tocmai acel moment care poate declanșa o simultaneitate temporală în imaginația privitorului*. În cazul grupului statuar Laocoon, simultaneitatea este dată de faptul că prezentul (suspînul lui Laocoon) împinge conștiința înspre viitorul în care preotul troian va zbiera. O conștiință care îl privește pe Laocoon se vede nevoită să preia forma artistică percepută și s-o deruleze în propria sa imaginație. În cuvintele lui Lessing, Laocoon suspînă doar pentru a putea urla în imaginația noastră. Masivitatea de piatră a sculpturii e transformată într-o mișcare a imaginației. Acesta este timpul estetic.

Vedem deci nu numai că noțiunea de timp este importantă pentru înțelegerea creației și a receptării artelor figurative, dar și că arta ne poate trimite spre noi sensuri ale ideii de temporalitate. Nu numai sensurile artei se largesc, dar și cele ale temporalității. Estetica aruncă o nouă lumină asupra conceptelor de clipă, succesiune, simultaneitate, așezându-le într-un alt cadru interpretativ. Are loc, cu alte cuvinte, o schimbare a raportării subiectului la timp. Conștiința estetică, dornică de a zăbovi în fața frumosului, trăiește în alt timp decât conștiința teoretizantă al cărei țel este de a cunoaște structura pură a timpului. Căci una este *succesiunea timpului în natură* și alta *succesiunea notelor unei simfonii*, una este *juxtapunerea unor obiecte în spațiu*, alta este *ordinea elementelor unei picturi*. În starea estetică, mintea e mult mai pasivă decât în atitudinea epistemică. În cea din urmă, subiectul trebuie să aplice metode pentru a constrânge natura să-i confirme sau să-i infirme ipoteza. Conștiința estetică se lasă cu bucurie invadată de sensurile ce emană din operă și vrea să se oprească pentru a le recepta. Această zăbovire afirmă trecerea timpului într-un fel aparte. Abia acum timpul devine ceva creator, el fiind acel mediu prin care opera își transferă sensurile în conștiința noastră.

¹ Immanuel Kant, *Critica rațiunii pure*, în *Opere*, ed. îngrijită de I.Pârnu, trad. Nicolae Bagdasar și Elena Moisuc, Academia Română & MNLR, București, 2017, pp. 81-111

² Immanuel Kant, *Critica facultății de judecare* în *Opere*, ed. îngrijită de Ilie Pârnu, trad. Alexandru Surdu și Vasile Dem. Zamfirescu, Academia Română, Muzeul Național al Literaturii Române, București, 2017 pp. 1124-1131.

³ Franz Hemsterhuis, *Lettre sur la sculpture*, Amsterdam, 1769.

⁴ G.E. Lessing, *Laocoon, sau despre limitele picturii și ale poeziei*, în *Opere*, Vol I, Editura de Stat pentru

⁵ Literatură și Artă, București, 1958, trad. de Lucian Blaga p.233

⁶ *Ibidem* p.219

Agenții

Țipătul unei păsări necunoscute în oțetarii de pe marginea râului care taie orașul tău diametral, de la nord la sud. Și s-a pornit toamna asta de-nceput de septembrie numai bună de agent dublu, cu haina ei care poate fi purtată și pe dos și pe față, un papuc cu tocul în față, pildă tomnatică de coincidentia oppositorum. Când am ajuns la lizieră, bariera era lăsată, opinticii râdeau de noi, cântând, acompaniați de lamele lor ca de un acordeon, cântece din folclorul jodeln, fungic, deocheate, în metrică barbiliană, de parcă pentru ei veniserăm. Am încercat o combinație din nu-știu-câte frunze, flori, fructe și licori să găsim formula de trecere în sufletul pădurarului, să ne lase dincolo, în partea de pădure unde mai era încă vară. Când pierdusem orice speranță, filologul din mine i-a spus pădurarului că l-ar putea învăța ceva despre cântecul opinticilor. Cu o voce târăgănată, și cu privirea tulbure care trecea peste noi, bătând undeva în zare, spre munții unde străvedea deja zăpada, mi-a spus că nu e nevoie, atâta lucru pricepe și el, dar nu cântă nimic, doar un meci, e școala altfel la ciuperci, între elevii opintici și cei hribi, galeria opinticilor strigă opinticii hai cu noi/și cu hribii la gunoi. Vă văd oameni serioși, a mai zis el, lăsați opinticii, și apoi de ce nu vă place toamna? Mai ales acum, când niciodată toamna nu fu mai frumosă. Lupus in fabula. Lup în blană de oaie, poet în haine de pădurar. Agent dublu și el. Poate și vânător. Salvator salvandus.

Fericiți aceia care, precum smochinele, zice omul realist-cinic, nu vorbesc în metafore atunci când se smochinesc. Metafora, acest agent de schimb, care bagă bățul cuvintelor prin gard să vadă cât de ascuțiți sunt dinții câinelui realității. La pomul încărcat cu metafore mergem cu sacul, ne urcăm în el și de acolo ni se pare că în livada vecină este un măr mai răsărit. Ne-aducem aminte ce am știut înainte, în copilăria umanității, și încercăm să sărim, peste gard, direct în mărlul vecinului. Un crac al pantalonilor ni se agăț de un ciot. Atárnăm o vreme cu capul în jos. Din buzunare ne curg pixurile ieftine, creioanele boante și hârtiuțe despercheate. Abia atunci recunoaștem că n-am făcut altceva decât o comparație, că n-am mușcat din alt măr, ci numai din cel al invidiei.

Rugăciunea, agentul de afânare transcendentă la dospitul aluatului pentru prescuri. Nu poți să începi, până nu dai foc în piața din mintea ta ironiei, acestui bețișor cu miros acrișor de la batista unde erau înfășurate ciocănașele de prun, din care a fost cioplit, ale vreunui strămoș de-al tău, virtuos al țambalului în vreun shtetl galizian. Din partea neaoșă, dinspre lungul șir de strămoși ciobani, ironia ta e o combinație de brumă căzută devreme, suduc chiar de pe bonda nouă și o prefăcută luxație la piciorul unuia din cei trei iepuri fugăriți prin miriștea înaltă de un câine care oricum avea jujeu la gât, ca să-i scape pe ceilalți doi. Ironia, drum bătătorit, plin cu gropi ocazionale, dar cât te poți uita, ironic, în gura unei prăpastii, fără să te-apuce disperarea, crezând că ea are politețea să nu se uite la tine și să nu pățești ce a pățit Thales, când a răs muiera tracă de el că dă prin gropi privind la stele. Dacă reușești să pui hotărât o punte peste, ai trecut de la estetic la etic, cum ar fi zis nefericitul Søren. Dar ești încă pe drum, la-nceput de-a coasta, nu ai curajul să sari din piatră în piatră.

Popândăii, cu curiozitatea lor de agenți agricoli, au dispărut din șesuri, răpuși de ierbicid. În copilărie, când eram trimis după apă la izvoarele din gura șesului, scoteau capul din galerii și parcă mă spionau nu care cumva să mă abat pe la cazemate să caut vreo pușcă sau vreo bandulieră cu cartușe. Ori mă păzeau, mai știi, să nu găsesc vreo mină neexplodată, erau câțiva din sat care rămăseseră fără mâini din cauza lor, căutau carcasele pentru tăvi de copt. Popândăii făceau asta simțind, poate, că nici mie nu-mi plac șoimii, pe care oricum îi

confundam cu ulii care ne furau puii ieșiți din curte, când îi vedeam în înaltul cerului aruncam și eu cu piatra, vreo cinci metri în aer, așa la intimidare. Vara trecută, când l-am întrebat pe un cioban, care păștea pe vremuri oile în șes, ce s-a întâmplat cu popândăii după ce-au arat fânețele pe jumătate, a crezut că râd de el, de actualitate era autostrada care tăia șesul în două, descoperiseră și un cimitir vechi, dacic, pe acolo. Se uita la mine cum s-ar fi uitat un taximetrist dacă l-aș fi întrebat ce se întâmplă iarna, când îngheață lacul din centrul orașului, cu rațele care înotau pe el.

Vântul, cu alura lui topârceană, agentul de voiaj, part-time, al anotimpurilor. Sclavi ai speranței, în fiecare primăvară, ne lăsam în briza vântului din sud, fără să mai calculăm coeficientul de refracție a iluziilor. Toamna, simțeam bateria de sub coastele fericirii descărcată și ne dădeam seama că nicio moară nu mai are pânzele întregi.

Labișul, agent cinegetic. Ieri, două căprioare zburdau în salturi în spațiul lăsat liber de o turmă de oi și un lan de porumb pe jumătate dat cu batoza, sâmbăta târziu. Căprioarele pesemne se gândeau, cu gândul lor labiș, artemidian, nu ecologic: Dacă omul acesta este cu oile, nu este vânător. Cine are animalele lui la ce i-ar mai trebui cele din turma Domnului? Când eram mic, urcând pe Scabăr înspre izvor, în râpa din dreptul școlii, amestecată cu praf și resturi de carbune, am găsit o culegere de poezii, fără coperti. Le-a citit soră-mea și-a hotărât ca la premiere să nu mai spun o poezie de partidul. Cum *Moarte căprioarei* era luată de colega ei de clasă, fata poștăriței, care o recita în fiecare an și nu se auzea nici musca în căminul cultural, găsise ea două și eu trebuia să aleg, după ce le voi fi memorat pe amândouă. Una era de Nina Cassian, mai țin minte prima strofă: Să fii tânăr înseamnă să crești/ Ne-ncetat spre mai mult și mai bine,/ Ne-ncetat să pornească din tine/Către lume, deschise ferești. Cealaltă, nu știi din cine era, vorbea despre un miliard de oameni care fumează, planeta să fie trează, o macină remușcările, ar vrea să se oprească, îi rămân pe drum producătorii, ce vor face ei cu brichetele, ce vor face cu țigările... Soră-mea, care avea să ajungă o fumătoare înrăită, ar fi vrut-o pe asta, era mai „de efect”, cum zicea ea. Parcă-i vedea pe toți fumătorii din sală cum își ascund în buzunare degetele îngălbenite de nicotină. Până pe scenă nu mă hotărâsem. După ce diriginta mi-a pus coronița pe cap, eu, premiantul I de la a șasea, m-am hotărât și i-am dat drumul: Partidul e-n toate/E-n cele ce sunt... Mă uit la soră-mea, ochii îi scăpărau de ciudă, două brichete aprinse, am recitat ca un automat mai departe. Când am revenit în sală, premianta la clasa a opta, fata poștăriței, ajunsese la: Vai, cum aș vrea să nu mai vii, să nu mai vii./Frumoasă jertfă a pădurii mele! Dacă nu aș fi zis mai sus că vreau să-mi strunesc ironia, dar arătați-mi calul care nu scoate struneaua din gură când vede lucerna crudă, aici aș fi adăugat că nevasta milițianului și cea a pădurarului, de la aceste versuri până la final, au ținut-o numai în plâns. Cea a pădurarului își ștergea discret mâinile sub reverele de la deux-pieces-ul său verde-stins.

Antichitatea greco-latină, credeai tu în studenție, în drum spre literele de pe Horea, sala 130, unde un profesor cu alura unuia irlandez de la un colegiu iezuit, în sacou de velur maro cu cotiere de piele scria, imperturbabil, *magna cura et cum laude*, terminații de ablativ pe o tablă de lemn cu vopseaua scorojită, agentul de noblete al culturii moderne, *clavis sophiae* a ei. Dacă ai plecat din matca de aur, nu trebuie să te și întorci din când în când acolo, oricare ar fi metalul, Litiu, Cobolt sau Tantal, care dă numele vremurilor tale? Paradigma omului odiseic este franjurată astăzi, dispersată, ca sămânța mucegaiului, în era simultaneității. Nici n-ar termina Ulise gândul să-i ducă acasă Penelopei un bulb din planta moly, pharmakon

esthlon, care ar păzi-o să nu i se transforme brățărilor ei de aur în alamă, de la vreun deochi, și Penelopei i s-ar deschide instant easy-box-ul în Itaca și ar presăra deja pulbere din buruiana magică pe toate tingirile, pe plugul ruginit al lui Ulise, pe care i l-ar da fierarului să-l prefacă în 12 topoare cu urechiușe și din ce mai rămâne ar face trepidul lui Nolan și niscaiva statuiete cu un cavalier.

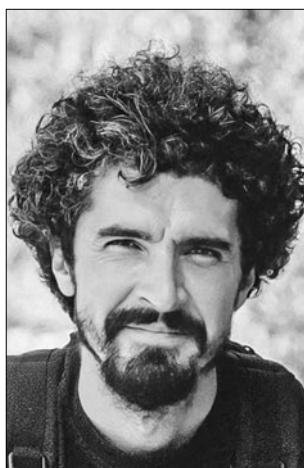
Pleoapele, agenți metafizici. Când faci metafizică, atunci când cobori pleoapele sau te holbezi? Dacă mă uit bine la portretele lui Descartes și Spinoza, amândoi au niște ochi holbați, la Descartes aș înțelege, stirpe de galez. Parcă priveau amândoi la retorte și curcubite în care fierbeau, gata-gata să dea în foc, rețete numai de ei știute. În cețurile ridicate de pe Tamisa, Newton vitupera împotriva metafizicii, dar își privea, putem zări un surăs subtil care îi atârna de colțul gurii, cu ochii îngustați creuzetul de pe trepidul încins, de parcă acesta ar fi rămas demult în urma gândurilor lui.

Profetul, agentul de recrutare al viitorului înainte de termen. Vrei și tu, dar nu știi cum, să citești printre rânduri partea magică din 1001 nopti, care este în bibliografia obligatorie a examenului de proroc, cea care te-ar învăța, printre altele, cum să citești în tăietura unui trunchi de copac, de câte ori vor paște prin preajmă vacile slabe. Da, tu ești acela care pe muchia anului 2000, ai scris un eseu lung și „cu toate stângăciile tinereții”, despre timpul profeților, despre timpul care, ca un copil, se joacă, mutând pietrele din loc în loc. Începai cu versurile lui Nichita Stănescu „Ieși din cort, prietene, să stăm față în față, privindu-ne, să tăcem împreună, mereu întrebându-ne în sine celălalt dacă e, și cum pe sine însuși se simte. Joc de-a rostogolul, cu pietrele, de undeva stărnite, spre altundeva” și terminai în morala lui Levinas, cu responsabilitatea absolută și dezinteresată pentru chipul aproapelui. Luna trecută, treceai în grabă, cu treabă cum s-ar spune, prin dreptul celui mai fițos hotel de pe Calea Victoriei, mestecând în minte frazele lui Bălăceanu-Stolnici, de deasupra moaștelor lui Constantin Brâncoveanului de la Sfântul Gheorghe, din atestatul de autenticitate. În fața hotelului, poliția se băgase să despartă un grup de evrei care se încăieraseră, mai mult verbal, cu un grup de arabi. De la o femeie, se pare că s-au luat, de-a mirarea, ai zice că sunt greci. „Acum însă dă femeia omului aceleia înapoi, căci este proroc și se va ruga pentru tine și vei trăi.” (Geneza. 20.7). „V'atah hashev eshet ha'ish ki navi hu, v'yitpaleil ba'adcha v'chye.” & Fal-’ana rudd-imra’ata-r-rajuli fa-’innahu nabi-yyun, fa-yusalliya li-ajlika fa-tahya. Navi, în ebraică și nabi în arabă, strămoșul lor comun, profet. Același stejar, din Mamvri și Umbra lui arhetipală. Pe muntele Moria a fost dus Isaac, nu Ismael, zic unii. Întreabă-i pe ceilalți, răspund că a fost invers. De berbec, al cui o fi fost, nu întreabă nimeni. Salvator sacrificatus.

Timpul, agentul de pariuri al eternității. De Anul Nou, agentul acesta se cam umflă în pene și riscă mult. Ratarea. Uitarea. Pe 31 decembrie notai: dacă vrei să ai spor la scris, nu te uita, aidoma lui Orfeu, înapoi. Câți alții, mai sulfuroși decât tine, nu s-au întrebat rimat: Orfeu oi fi eu? Ai răbdare și fii atent, zici la socoteala din capul anului, numerotează-ți de-acum gândurile sistematic, după numerele de pe spate al zilelor. Când treceai, în vară, prin iarba înaltă cu pantalonii suflecați, timpul te-a-nsemnat pe gambe cu urme de laptele câinelui. Poate ai fost norocosul, alesul, și n-ai știut, erai atent la altceva, la zvăcnetele pe care ți le trimitea migrena de la ora cinci, zvăcnete ca niște solzi de clean, împrăștiate pe masa de tablă din piața de pește, pe care se mai zărea o urmă de sânge. Îți vorbeai, la întâmplare, cum îți vorbești și-acum, din stilou, la persoana a doua, trimiteai câte un cuvânt ca o albină cercetaș să dea de drumul rătăcit dincolo de pod, până nu va înțărca soarele orele hrănite cu lapte mineral încins.

Fericiți aceia care, precum smochinele, zice omul realist-cinic, nu vorbesc în metafore atunci când se smochinesc. Metafora, acest agent de schimb, care bagă bățul cuvintelor prin gard să vadă cât de ascuțiți sunt dinții câinelui realității. La pomul încărcat cu metafore mergem cu sacul, ne urcăm în el și de acolo ni se pare că în livada vecină este un măr mai răsărit.

proză

Mașina despre care scrie Kingsnorth este un spectru totalitar plăsmuit din Știință, Sine, Sex și Ecran și întrupat în idolii vremurilor numiți piață, capitalism, stat, putere, media și, dată fiind această poziție, e într-un fel este regretabil că un volum atât de ambițios, de polifonic și de redutabil precum cel de față, nu a ajuns în catalogul uneia dintre editurile ortodoxe consacrate...

cronici

Care este teologia Mașinii?

PAUL KINGSNORTH, *Împotriva Mașinii. Despre dezumanizarea omenirii*, editura ACT și Politon, 2026, traducere de Andrei Neaga

Motto: „*Ne definim acum prin ceea ce nu suntem. Iar ceea ce nu suntem este tot ceea ce eram cândva*”-

Paul Kingsnorth (1)

„...În trecut, omul a fost primul loc. În viitor, Sistemul va fi pe primul loc.”

Frederick Taylor (2)

Pentru o parte din ortodoxia românească, numele lui Paul Kingsnorth e cunoscut prin traseul său spiritual spectaculos: un scriitor-gânditor britanic renumit, convertit la ortodoxie în cadrul B.O.R. după ce a trecut prin numeroase religii (inclusiv buddhism) și practici newage (inclusiv wicca) (3). O altă latură a biografiei sale este aceea de fost activist de mediu suficient de pur și dur pentru a se lega, pe la începutul anilor '90, de un pod pentru împiedicarea construcției unei autostrăzi din UK care urma să spintece un deal, ocazie cu care a fost și arestat. După aproape două decenii de activism, lucrurile s-au mai limpezit, viziunea extremistă s-a evaporat și autorul a scris un întreg volum în care a criticat ecologismul modern care a trădat mișcarea autentică de protejare a naturii (4).

Pornind de la această din urmă fațetă ale autorului, putem parafraza recenta formulare stângace a președintelui în funcție de la ITO 2026 (5): există un „ecologism sănătos” – adică un ecologism care nu este ancorat în dorința (cum altfel decât sălbatică) de a salva planeta lipsind-o de oameni, care are o cu totul altă filosofie politică decât cea a capacului agățat cu disperare de gâtul sticlei de plastic, care nu face parte din obscure suprastructuri suprastatale și din imense lanțuri trofic-financiare. Un ecologism care nu se grăbește, la figurat, „să țină cu ursul” (mai ales când, la propriu, ursul ucide, rănește ori tulbură oameni și comunități). Un ecologism care nu jubilează la imaginea altminteri deprimantă a dealurilor smălțuite cu panouri fotovoltaice, care nu are îndrăzneala de a numi „curate” mașinile electrice, care nu acuză vacile că sunt marile poluatoare (6) ale planetei (7) (urmate îndeaproape de găinile (9) crescute la sol), care nu salivează în fața unei hălci de carne artificială produse la imprimantă. Pentru care imaginea ecologică ideală nu este orașul de 15 minute, electrificat, sanitizat, digitalizat, psihologizat, monitorizat și trotinetizat. Din motivele de mai sus și nu numai, multe dintre tezele viabile ale ecologismului sănătos au fost ignorate în bloc de către cei ce se consideră de dreapta (indiferent ce ar mai însemna „dreapta” în vremurile noastre (10)): comparat cu politicile agresive și stupide ale ecologismului oficial (11), modelul de progresie turbocapitalist a părut o opțiune mai rațională, sau măcar mai confortabilă și cu rezultate imediate.

Simplu spus, Paul Kingsnorth se înscrie într-o suită selectă de gânditori ecologiști tradiționali (fermieri ca Wendell Berry, economiști ca E. F. Schumacher, teologi ca Philip Sherrard etc) care refuză franc mariajul ideologic ilegal în între tehnologia superavansată și ecologie (12). De ce ilegal? Deoarece prima nu are nimic cea de-a doua: nu cunoaște nici modestia, nici grija față de om, nici limitele.

Ar fi o iluzie să ne închipuim că Paul Kingsnorth ar putea renunța atât de ușor la instinctul său reacționar. Acum, însă, el sare în apărarea unui „teritoriu” cu mult mai vast, cu o miză enormă. Suntem printre ruinele bombardate ale culturii creștine, spune el,

într-un război cultural al lumii vechi cu o lume pe cale de apariție. Nu o variație ori o ajustare fină a lumii vechi, ci demantelarea ei sistematică pentru instituirea „unei culturi fără ordine sacră” (p. 28): „un paradis al emisferei stângi, plin de linii drepte și parcuri din beton, acolo unde pe vremuri se afla târgul de cereale. Viitorul înseamnă STEM și chatboți și parcometre fără numerar și creștere economică și exploatarea minieră a asteroidelor la nesfârșit și pe vecie” (p. 13),

O „schimbare uriașă se naște” (p. 16), iar Kingsnorth nu se mulțumește doar să o cartografieze economic, istoric, politic și ideologic, ci sapă cu abnegație până la epicentrul acestei „Mari Dezrădăcinări” - epicentru care este, trebuie să fie, fundamental spiritual. Ca un om care a privit multă vreme copacii, știe că ceea ce se vede cu ochiul liber e doar o parte din realitate, că acelea din adânc mișcă pe acelea de la suprafață și că acelea nevăzute determină pe cele văzute. Kingsnorth își asumă astfel dublul rol de martor și de hermeneut al Mașinii care provoacă această schimbare, fiind ea însăși schimbarea.

În aceeași măsură în care volumul nu e o carte de ecologie, nu e nici carte de critică a tehnologiei. A pune semnul egal între tehnologia de azi și conceptul de Mașină înaintat de Kingsnorth este, probabil, cel mai la îndemână mod de a rata întâlnirea cu gândirea autorului. Motivul este modul „pilot automat” al ideii de neutralitate a tehnicii pe care (încă) nu știm (că trebuie) să-l „dezactivăm”.

Câtă vreme am scris despre atât de răspândita și negândita idee de neutralitate a tehnologiei (13), am făcut-o cu senzația că este un zid, o obstrucție, o zăbală a minții care trebuie lepădată pentru a-i pricepe forța stihială (și, implicit, necesitatea de o struni cu mijloace adecvate). Kingsnorth o vede ca pe ceva și mai adânc, ca pe un mit – „mitul tehnologiei neutre, o subcategorie a mitului progresului” (p. 344). Efectul difuziei acestor mituri în cultură este devastator, deoarece cuceresc inclusiv pe oamenii care ar trebui să le identifice și să avertizeze pe ceilalți că în măruntaiele marelui dar tehnologic pe care ni l-a făcut modernitatea se află soldați înarmați până în dinți: „mulți lideri spirituali și gânditori sunt la fel de prinși în sistemul de propagandă al Mașinii ca oricine altcineva”. Ambele mituri sunt, afirmă răspicat Kingsnorth, incompatibile cu „credința adevărată”, ceea ce înseamnă că, pentru a înțelege Mașina și a apăra ce mai e de apărut, bunele intenții nu sunt de ajuns. Și nici impresia că o putem stăpâni dacă afirmăm cu seninătate troiană că „e doar un instrument cu buton de on/off”. (14)

În genere, reducerea ecranelor la statutul de simple instrumente, ca simple depozite de **conținut** informațional, le „neutralizează” – adică le ignoră deopotrivă originile meta-tehnice și modul impetuos în care se disipă, ca **forme**, ca linii directe ale culturii în care trăim. Or, această eroare declanșează un lanț de consecințe nefaste – mai întâi, permite iluzia că, de vreme ce singura formă de prezență în cultură a acestor tehnici este de natură materială, ea poate fi cuantificată doar de către experți. Iar mai departe, pe această iluzie se construiește iluzia și mai masivă că în zilele noastre mai există soluții, iar acelea sunt doar cele oficiale / structurale / științifice - astfel cimentând autoritatea exclusivă a „specialiștilor” și, simultan, scutindu-ne de efortul de a mai gândi în ansamblu și a mai acționa *personal* și *local* – efort care, prin

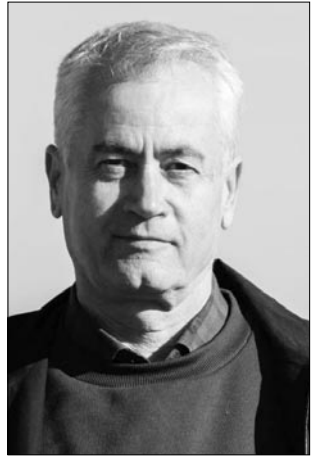
contrast cu discursul normativ al experților și cu politicile aferente, pare ridicol, dacă nu chiar anarhic ori de-a binelea paranoic.

Pentru cititorii prinși în această capcană epistemică¹

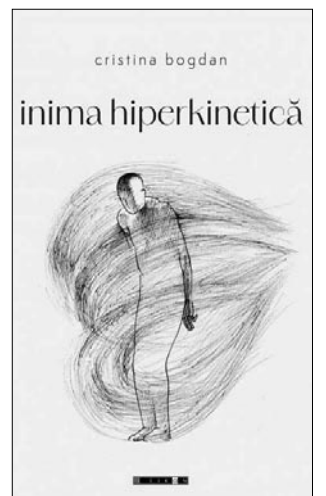
, lucrarea lui Kingsnorth nu ar părea decât un manifest anti-tehnologie, deși autorul clarifică preventiv că Mașina **nu** este sinonimă cu tehnologia și că a ne concentra doar pe critica de specialitate a efectelor „instrumentelor tehnice” înseamnă a rata ținta: „Mașina nu este pur și simplu suma totală a diverselor tehnologii individuale pe care am reușit să le adunăm cu abilitate (...). De fapt, astfel de „tehnici” (...) sunt produsul Mașinii, nu esența ei. Mașina este (...) o tendință din noi înșine, materializată prin putere și circumstanțe, care se coagulează într-o uriașă aglomerare de putere, control și ambiție” (p. 67). Sau o descriere mai amplă:

„Încă din anii 1990 – sau poate chiar din anii 1850 – procesul de globalizare a fost un război împotriva tuturor lucrurilor „închise”; împotriva limitelor și granițelor de orice fel, culturale sau ecologice; împotriva tradițiilor istorice, economiilor locale, sindicatelor, planurilor economice naționale, națiunilor înseși, culturilor tribale, religiilor... împotriva oricărui lucru care interferează cu calea expansiunii comerciale și cu cultura asociată a liberalismului individualist. A fi deschis este bine, a fi închis este rău. De ce? Pentru că lucrurile închise nu pot fi recoltate, exploatate și transformate după chipul noii lumi pe care Mașina o construiește. Lucrurile „deschise”, pe de altă parte, ei bine, ele sunt pradă ușoară” (p. 159)

Mașina despre care scrie Kingsnorth este un spectru totalitar plăsmuit din Știință, Sine, Sex și Ecran și întrupat în idolii vremurilor numiți piață, capitalism, stat, putere, media și, dată fiind această poziție, e într-un fel este regretabil că un volum atât de ambițios, de polifonic și de redutabil precum cel de față nu a ajuns în catalogul uneia dintre editurile ortodoxe consacrate (13). Ar fi adus poate o necesară și riguroasă contrabalansare a avântului modernist care suflă din ce în ce mai intens pe unele laturi ale Bisericii căreia autorul îi aparține (acea Biserică ce l-a atras inițial tocmai prin splendida ei reticență la modernizare) (14). O lămurire a acestor viziuni divergente s-ar fi putut petrece încă de acum trei ani, în cadrul Simpozionului Internațional „Dumitru Stăniloae”, când Kingsnorth a fost invitat, dar nu pentru a vorbi despre Mașină, ci despre parcursul său spiritual (cum spuneam, spectaculos). Printr-o întâmplare ironică, în cadrul aceluiași eveniment, eminentul părinte Adrian Sorin Mihalache afirma că „Tehnica nu introduce nimic nou în antropologia creștină ortodoxă.”(15); iar, suprainronic, la discursul lui Kingsnorth a fost prezent și iminentul părinte Radu Preda, care, dacă îmi amintesc bine, în ediția precedentă a Simpozionului, susținea cu vervă că „digitalul este genuin eclezial”. În contrast cu aceste perspective anxioase, Kingsnorth are îndrăzneala să scrie că „ceea ce se întâmplă în spatele ecranelor noastre este mai mult decât o simplă chestiune tehnologică. Funcționează la nivel de nous; și ne schimbă la același nivel” (p. 346) și pune întrebarea fundamentală: „Care este teologia Mașinii?” (p. 308) În vremuri în care nu ni se mai pare deloc deviant să existe preoți (uneori, călugări) care postează pe rețele cu frenezia de agenție de știri, în care o parte din ortodoxia românească se intersectează cu ritmurile

Cu o naturalețe deloc simulată, rezumative, uneori încifrate, misterioase, pline de o duioșie care (și) onorează sau cultivă paradoxul drept dar necesar cititorului, poemele Cristinei Bogdan aduc omagiu după chipul și asemănarea celor pe care îi închipuie...

O ÎNCERCARE DE A STABILIZA TIMPUL

CRISTINA BOGDAN,
Inima hiperkinetică,
Editura Eikon, 2025, 251 p.

Știut este că acesta poate curge mai repede sau mai încet; o afirmă atât Teoria relativității, cât și, în practică, măsurători prin care s-a observat accelerarea vitezei de rotație a Pământului, mai nou a lui Marte – iar asta înseamnă că timpul astronomic trece mai repede – nedecelabil totuși, la prima vedere, pentru om. Cu totul altfel stau lucrurile în cazul percepției psihologice, orele și zilele se corelează mereu cu starea noastră emoțională, vârsta, activitățile în care suntem prinși, este banală observația că timpul pare să se scurgă mai repede pe măsură ce îmbătrânim.

Dar cum se raportează ceea ce creează oamenii, haideți să spunem doar din punct de vedere artistic, la timp?... O reacție profund originală la acest continuum care există în noi, dar ne și conține pe toți, oferă Cristina Bogdan (n.1976, București) în cartea sa de, în sfârșit, debut: *Inima hiperkinetică* (cu desene de Constantin Cioc, Editura Eikon, 2025).

Găsim aici 51 de poeme, 47 dintre acestea fiind dedicate explicit unor personalități care i-au marcat devenirea, formarea ca om de cultură, altele 3 bunicului matern, tatălui, soțului – de fapt o constelație masculină (familială & familiară) poetei, care duce imaginativ la Nebuloasa Inimii (IC 1805) din constelația Casiopeea, totodată spre o pseudolucrare de antropologie culturală, un anume studiu. Ce le aduce însă laolaltă într-un print literar, unitatea de timp dragă multora? Evident scrisul, care ajungând în gest, prin dragoste, se face poezie: „.../să scrii/ e ca și cum/ ar ploua în tine/ cu tăcerile celorlalți/ le strângi pe toate/ într-un ciubăr/ în care te scufunzi/ noaptea/ pe lună plină/ ca să te trezești/ în apele/ unui singur cuvânt...” (*Ca și cum*, text dedicat lui Rainer Maria Rilke); tăceri, mai ales pentru că în această carte, dedicată de poetă mamei, puține dintre cele 50 de nume însoțitoare ale textelor aparțin unor vii.

„Nu suntem liberi față de natura din noi” spune Sorin Lavric și trebuie să-i dăm dreptate amintindu-ne de Teoria afinității chimice (tendința anumitor substanțe de a se combina cu unele, mai mult decât cu altele, funcție de natura lor, temperatură și concentrație, *nt. mea*), indicând și *Afinitățile elective*, numele romanului lui Goethe, care a popularizat-o imens; așadar înțelegem pe deplin dedicația de la poezia ce deschide cartea (*Nu te naști femeie, ci devii*): „orașelor invizibile – cu nume masculine – din inima mea”. Prin această închinare se intră așadar într-o zonă afină *cristinei-de-hârtie*, univers generat de fluxul conștiinței unei intelectuale unde sunt induse arhetipuri, care explicitează simboluri, realizează conexiuni cu idei & rostiri celebre; și imediat descoperim că viața trăită până acum de ea, care înseamnă desigur experiențe, informații și imagini acumulate & asociate s-a transformat într-un atelier unde produce o autoimpusă pareidolie (para = în loc de, anormală + eidolon = imagine, *nt. mea*); de aici forma

adresativă a poemelor – dialog cu sens unic – către cei întâlniți prin timp, de aici notațiile existențiale, original-declarative: „înainte de a fi cine suntem/ ne exersăm viața/ fiind cine ni s-a povestit/ că am fost/... /există mereu un înapoi/ care-l pregătește pe acest înainte/ ca o viață trăită/ în așteptarea lumii/ ce va să fie/ sau să vie/...” (*anamneză*, text dedicat lui Andrei Makine).

Desigur, ar exista și varianta simplă, cea reflexivă, de oglindire a eului autoarei în cel al biografiei & creației unei personalități, dar pare schematică, oarecum lacunară. Scrie poeta: „*Tot ce vedem ascunde altceva,*/ chiar și aceste tablouri/ în care *Eu și Tu*/ stăm față în față,/ la distanță de decenii,/de secole sau de milenii/ ca-ntr-o cochilie de melc/ în care se aude cum vuieste/ marea/ dragoste./ Iubirile inventate,/ frumoase fără corp/ și, totuși, devorate până la os,/ sunt mai puțin vinovate?/...” (*Nu te naști femeie, ci devii*)

Cu o naturalețe deloc simulată, rezumative, uneori încifrate, misterioase, pline de o duioșie care (și) onorează sau cultivă paradoxul drept dar necesar cititorului, poemele Cristinei Bogdan aduc omagiu după chipul și asemănarea celor pe care îi închipuie: „toate se termină în coadă de pește/ dar unde încep toate?/ în capul peștelui sau în mintea celui/ ce visează să nu mai fie vis?/...” (*în coadă de pește*, text dedicat lui Jalāl ad-Din Muhammad Rūmi și lui Shams-i Tabrizi); aproape îmi vine să spun că ar putea fi atașate, la final, biografiilor de pe Wikipedia, fiind ele o categorie aparte de pasteluri.

Avem în *Inima hiperkinetică* o poezie determinată de curajul rostirii, puternică, pe care o simți liberă – își dă voie să spună ce vrea, cum vrea, cât de mult vrea, induce lectorului curiozitate pentru aproapele deosebit; nu există o frontieră între real (biografie & opera celui căruia îi este dedicat textul) și imaginar (interpretarea, narațiunea poetică în care expresivitatea ocupă un loc central), doar știința autoarei de a se expune și a-i expune pe cei ce și-au făcut loc în inima sa. Meritorie, în plus, străduința de a forța astfel un subtil transfer cultural, care, spre deosebire de cel genetic, ajunge la individ doar cu implicare profundă, efort intelectual din partea acestuia! Nu demult, Adrian Alui Gheorghe a încercat același lucru prin romanul *Povestea elefantului care trăia într-o nucă*, posibil ca mulți alți scriitori să simtă în aceste vremuri, instinctiv, nevoia (re)generării interesului pentru cultură. Citez, în ideea de a augmenta impulsul: „E momentul acela al zilei/.../ când dragostea se desface din tine/ și-ncepe să se plimbe nestingherită/ prin toți cei ce-și dorm somnul/ cu mâinile încrucisate pe piept/ ciupindu-i a viață./...” (*o îmbrățișare de ceară*, text dedicat lui Serghei Parajdanov).

Poetă a gândului-imagine de la care pornește întodeauna scrisul său, Cristina Bogdan reușește ceva oarecum indicibil: să demonstreze că genul creatorului este până la urmă doar un construct artistic – din acelea prin care se stabilizează timpul.

Radio Zu, în care iconostasul poate deveni oricând decor pentru o filmare pioasă cu reach masiv, în care se poate scrie negru pe alb de către preoți și profesori universitari de teologie că „*tehnologia îi permite Bisericii să înainteze*”(16), că „*noile tehnologii sunt neutre în plan spiritual*” (17) sau că I.A. poate fi compatibilizată cu rugăciunea ortodoxă (18), volumul lui Kingsnorth este unul cât se poate de necesar, deoarece pleacă de la cu totul alte premise teoretice, merge pe cu totul alte căi și ajunge la cu totul alte concluzii decât apologetica ortodoxă dominantă.

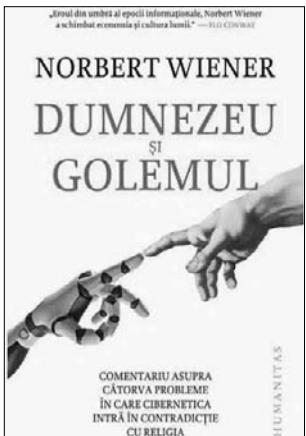
În aceste condiții, a pune o întrebare atât de răspicată precum „*Care este teologia Mașinii?*” pare un gest teribil de radical, iar discursul progresist (întra sau extra-eclenzial) are, printre altele, ca strategie de combatere a opoziției reale, asimilarea *radicalilor* cu *extremiștii*. Cartea lui Kingsnorth demonstrează că echivalarea celor două categorii este disfuncțională. Da, Kingsnorth este un radical. Adică, în sensul cel mai propriu al cuvântului, un *om al rădăcinilor*. Radicalii *știu* că sunt marginali și *știu* că o schimbare structurală e imposibilă pentru că majoritatea oamenilor care nu se închină de-a dreptul la Mașină aleg să coabiteze cât mai confortabil cu ea. Spre deosebire de extremiști, radicalii sunt oameni fără prea mari speranțe politice și lipsiți de ambiții de acest tip - și e greu de înțeles la prima vedere cât de tonică și de optimistă poate să fie lipsa speranței în ameliorările lumești. Și, nu în ultimul rând, spre deosebire de extremiști, radicalii trăiesc în realitate – acolo unde există limite și semeni, unde e loc pentru grijă și modestie - iar asta îi ferește de fantezii sociale, utopii politice și năluciri masificate:

„*Când oamenii mă întreabă unde mă situez, le spun că în prezent sunt de partea unei tradiții mai vechi (...). Este o tradiție care își stabilește poziția nu în funcție de poziționări ideologice, ci în funcție de poziționarea concretă: pe Pământ, sub cer, înconjurat de oameni care știu de unde răsare soarele dimineața, de unde vin și cine sunt. Aceasta rezistă forței totalizante a Mașinii dintr-o perspectivă ce își are rădăcina în (...) oameni, loc, rugăciune și trecut*”. (p. 224)

Paul Kingsnorth, acest radical rodnic.

NOTE:

- 1) Împotriva Mașinii, p. 200
- 2) În Jeremy Millar, Rejectionment, în Speed – Visions of an Accelerated Age, The Photograph's Gallery, 1998, P. 93
- 3) “Ceremonia de deschidere și conferința inaugurală - Simpozion Staniloae 2023”- https://www.youtube.com/watch?v=SB9qIPpdt_s&t=5529s
- 4) Mai putem salva lumea? Confesiunile unui ecologist convertit la ortodoxie, editura Școala Ardeleană, 2023, traducere de Vasile Andreica
- 5)
- 6) <https://g4food.ro/ragaielile-celor- peste-un-miliard-de-vaci-de-pe-planeta-sunt-o-sursa-majora-de-emisii-de-metan-un-startup-din-boston-sustinut-de-un-fond-al-lui-bill-gates-lucreaza-la-un-vaccin-pentru-a-rezolva-ac/>
- 7) <https://www.digi24.ro/stiri/externe/mapamond/animalele-crescute-la-fermele-ue-produc-mai-multe-emisii-decat-toate-masinile-si-furgonetele-la-un-loc-1372631>
- 8) <https://g4food.ro/studiu-ouale-ecologice-au-impact-climatic-mai-mare/>
- 9) O afirmă și Kingsnorth: „Facțiunile la care ne referim astăzi sub numele de «stânga și dreapta» sunt pur și simplu două variante diferite ale aceluiași meniu liberal” (p. 189), „Stânga și capitalismul corporatist funcționează acum ca un clește: una atacă cultura, deconstruind totul, de la istorie la «heteronormativitate» și identități naționale, cealaltă intervine pentru a monetiza fragmentele rezultate” (p. 223)
- 10) Propunerea paradoxală a acestui din urmă studiu, anume de a crește numărul de găini crescute în cuști în detrimentul celor crescute la sol, arată cât de profund anti-ecologic a ajuns ecologismul oficial.
- 11) Vezi, cel mai recent, în Revista Argeșul 1/2026 – „Oglinda, elefantul și ecranul. Despre neutralitatea tehnologiei”
- 12) „Tehnologia aproape că ne-a furat existența! Aceasta, în esență, poate fi cu adevărat un instrument extraordinar, însă condiția este ca ea să rămână în mâna omului, iar nu să cadă omul în mâna ei! Există, la nevoie, și butonul «off»!” scrie pr. Vasile Ioana într-o postare pe instagram, ținând în mână cartea lui Kingsnorth.
- 13) Ceea ce face ca îndrăzneala editorială a editurii Act și Politon să fie și mai remarcabilă.
- 14) <https://www.premierunbelievable.com /articles/has-christianity-lost-its-stickiness-paul-kingsnorth-and-bijan-omrani-debate-faiths-future/19917.article>
- 15)
- 16) Conf. Univ. Dr. Carmen Gabriela Lăzăreanu, Digitalizarea în învățământ și în spațiul creștin din România, în Digitalizarea vieții, volum colectiv, Doxologia, 2024, p. 225
- 17) Pr. Prof. Univ. Dr. Ioan C. Teșu, Viața spirituală în era digitală, ibid, p. 246
- 18) Pr. Lect. Univ. Dr. Liviu Vidican-Manci, Provocările Inteligenței Artificiale pentru o viață de rugăciune..., ibid, p. 305

Cibernetică versus religie

„Eroul din umbră al epocii informaționale”, Norbert Wiener, îl provoacă pe cititor în cartea sa numită „Dumnezeu și Golem”. Acest scurt volum ne proiectează într-un viitor distopic în care se vorbește foarte mult despre drama evoluției umane. Întrebările pe care Wiener le pune sunt mai actuale ca niciodată.

Este datorită savantului, dar și a preotului să accepte opinii interzise. Se presupune că Dumnezeu a făurit omul după chipul și asemănarea sa, iar propagarea speciei poate fi considerată o activitate în care o ființă vie produce o alta după chipul ei.

Deoarece L-am așezat pe Dumnezeu mai presus de om, iar omul este mai presus de materie presupunem că mașinăriile nu pot crea altele după propriul chip. Cele două părți ale prezentei cărți sunt complementare. Autorul eseului dorește să extrapoleze subiectul și să-l lege de învățare. Prin crearea mașinilor cu care se pot juca jocuri, inventatorul lor și-a atribuit rolul de creator, dar cu puteri mărginite.

În carte se face referire la mai multe tipuri de învățare. Cea care este realizată de individ și se desfășoară de-a lungul vieții personale, însă, mai există un tip de învățare, cea filogenetică, învățarea în cursul evoluției speciei. Una dintre aceste forme a fost descrisă de către Darwin în teoria selecției naturale.

Este important de știut că fundamentul selecției naturale constă în trei elemente: fenomenul eredității, urmașii nu sunt alcătuiți neapărat după propriul chip și tiparul complex al variației spontane.

Dacă omul reproduce omul după chipul și asemănarea sa, se poate pune problema ca un lucru similar să se întâmple în cazul mai puțin complicat al mașinăriilor, al sistemelor non-vii? Răspunsul autorului nostru este un „da”. Explicația ar fi

următoarea: trebuie întâi să fim conștienți că există imagini și imagini. Un mular reproductiv poate oferi imaginea unui pat de pușcă și poate fi folosit ca pat de pușcă, deoarece scopul îndeplinit este unul foarte simplu. În afara imaginilor picturale, avem și imagini operative. În continuare, cititorii primesc avertismentul de a nu continua cartea dacă nu sunt încă pregătiți să aibă o minte deschisă.

„Cititorule, ți s-a oferit avertismentul cuvenit și orice vei obiecta împotriva textului care urmează poate fi folosit împotriva ta!”

Există sisteme autoreproductive, dar filosofii și biochimistii au sesizat că orice analogie între viață și ceva lipsit de viață nu poate fi decât superficială.

Pe de o parte, mașinile sunt făcute din fier și din alamă, a căror structură fină nu are legătură cu funcționarea lor ca părți ale unei mașini. Pe materia vie și pe cealaltă le caracterizează moleculele.

Însuși Wiener susține că este o idee tulburătoare din punct de vedere emoțional a pune semnul egalității între zămislirea ființelor vii de către Dumnezeu și posibila reproducere a mașinilor. Dacă am putut depăși „ofensa” făcută de Darwin cum că ne tragem din maimuță, cu siguranță s-ar putea trece peste faptul că suntem comparați cu o mașină.

Dacă în urmă cu două sute de ani un mare învățat ar fi spus că vrea să inventeze o mașină care să joace jocuri și să se și reproducă, ar fi purtat semnul Inchiziției.

Una dintre marile probleme cu care se va confrunta lumea va fi relația om-mașină. La prima vedere, mașina are niște avantaje. Acțiunea este mai rapidă și mai uniformă. Cea mai inteligentă politică pare a fi următoarea: să dăm omului ce-i aparține și mașinii ce este al ei.

Fevronia Novac Apel către folosirea genului feminin în limba română. Impotriva sexismului lingvistic

Când am plecat din România să îmi caut o viață mai bună în 1993, limba română permitea să se vorbească despre femei la genul feminin și agreea pe atunci genul feminin când se referea la femei în funcții valorizate de societate. Existau pe vremea aceea scriitoare, autoare, poete, romaniere, avocate, directoare, poate chiar academiciene. În ziua de azi, limba română pare că interzice utilizarea femininului când e vorba de o femeie care deține orice profesiune mai mult sau mai puțin importantă. Doamna ambasador sau doamna ministru sună groaznic și incorect dar toată presa scrie așa. Când s-a produs această schimbare? Cine e la originea ei? Am verificat DEX-ul online și femininul există și e corect în toate aceste cazuri.

Oare Academia Română e la originea acestei schimbări dezastruoase? Am încercat să găsesc pe site-ul Academiei numărul femeilor membre că să îl compar cu numărul bărbaților membri ai acestei instituții. Se pare că Academia română are 20 de membre active femei din 79. Poate nu am numărat bine, însă nu cred că e prea departe de realitate cifra aceasta. Multe eforturi vor trebui făcute pentru a ajunge la paritate.

Impresia mea e că autoritățile române lucrează din greu să meargă împotriva valului progresului în privința drepturilor femeilor. Cu cât femeile în România reușesc să se emancipeze, cu atât mai mult sunt făcute invizibile. Violența statului împotriva femeilor este organică, epistemologică și lingvistică. Poți încă fii femeie de servici în România, dar dacă devii ambasadoare ești doamna ambasador. Statul român îți desenează barbă și mustați pe poza oficială de parcă nu suportă ca o femeie să aibă o reușită profesională.

Apelul meu e către femei și bărbați deopotrivă, mai ales către cele și cei ce scriu și vorbesc în presă: Folosiți femininul și luptați împotriva discriminării femeilor! Insistați să schimbați limbajul sexist din numele oficiale. Casa oamenilor de știință? Nu are femei?

Eliminarea femininului din limba română nu e inocentă. Aud deseori bărbați români vorbind și învărtind în gură expresii obscene care sunt un viol verbal și sună ca agresiuni sexuale de care vād că nu mai scapi nici când părăsești România.

Ce tristețe starea aceasta de lucruri tocmai când România pare mai prosperă și populația mai educată, cu femei și bărbați care călătoresc în lumea întreagă, cu multă curiozitate intelectuală.

Dacă autoritățile române nu rezolvă problema recentă a sexismului lingvistic, poate Uniunea Europeană să le oblige sau alte instanțe internaționale.

Femeile au obținut în general drepturi din motive economice, când era penurie de bărbați. Erau solicitate să înlocuiască bărbații în timpul războaielor, după care li se spunea că nu mai au dreptul la muncă plătită. A fost necesar să se revolte ca să își păstreze drepturile câștigate. Este o situație asemănătoare în România cred, unde multe femei au reușit să ajungă în funcții importante dar violența sexistă a societății românești se ambiționează a le suprima dreptul la existență prin obliterare lingvistică.

Românele și românii ar trebui să înceapă să folosească din nou femininul când se referă la femei, demonstrând că le respectă. Rândurile acestea sunt un apel către jurnaliste și jurnaliști și către toate cele și tot cei care comunică în presa românească.

Consecințele excluderii femeilor din gramatică pot fi grave, căci pot contribui la înflorirea machismului și a culturii violului la care asistăm în lumea întreagă, chiar și în țări unde curentele feministe au o istorie lungă de influență.

Victor Constantin Măruțoiu

ESTE FRUMOS CEEA CE EA SCRIE

Într-o lume atât de divizată de pandemii, războaie, angoase și stări contradictorii Poezia trebuie să fie și este vindecătoare. În această ordine de idei, noi putem contura un altfel de univers transformat prin și întru vers pentru a păstra linia hărăzită a unicului Cuvânt.

Se poate observa o nouă linie de scriere constructivă a unor autori care nu se lasă seduși de acest deconstructivism al postmodernismului actual. Întru aceștia se înscrie și poeta **Iosefina Schirger**, care, prin volumul său sugestiv intitulat *Iuresuri*, apărut la ePublishers în anul 2022, ne creionează o linie ludică a unei poetici aparte: „O poezie e o investiție de timp, interes, educație, abilități... Nu are legătură cu idei de noi ca realități. Atât de ncălcite, fragmentate, par poezii pentru oamenii mari, de dat pe spate. Cum - necum, acestea nu sunt vorbe, sunt fapte. Așa fug eu noapte de noapte...” (Complicații)

Este interesant cum autoarea știe să se joace cu versurile, cuvintele, cu poemele, care sunt, de fapt, cicluri macro poeme, parcă redând lumi întregi, reconstruite întru sensul ființării: „Ești doar o vale, eu, albia unui râu. Apele au trecut în cele două spice de grâu. Absențele devastează acest drum populat de cuvinte sfere, fum. Arsura se adâncește. Se poate și înnebuni! Tac. Ba nu! Strig și mor în fiecare zi. A rămas cerul fierbinte, gol. Pământul, altădată mustind, e pârjol. Hai, ploaie, fă un ocol! Nisipul în clepsidră se ridică; de dor, de frică inima bate, se zbate mai tare, mai mică. Ar zvâcni apele sub mâinile vântului, odată ajunși la limită, la buza pământului...” (Bătăile inimii mele)

Are acest ludic al situației, depănând, oarecum, un caier al timpului, reclădind ceea ce consideră că a fost stricat prin această existență cotidiană umană actuală: „Aici, între vis și realitate, ești tu. Ai suflet, substanță, nu? Zâmbetul tău reținut, trist, îmi compensează toate greutățile. Mă face să exist. Dacă te-ai apleca peste firul de iarbă care mai sunt, aș plânge cu lacrimi de rouă, minute la rând. Mai sunt mere de aur, castele cu zâne? Vîno, arată-mi-le! Aștept o minune. Nu-ți par un cer cu îngeri? Îmi pari o apă-n zori pe care pot s-o tulbur, s-o iau la mine-n nori...” (Avioane de hârtie)

Volumul prezent al poetei Iosefina Schirger, intitulat *Iuresuri*, are interesante capitole în compoziție și, după cum afirmam, macro poeme.

După cum apar, acestea sunt: *Avioane de hârtie, Bătăile inimii mele, Fluturi Zboruri Căderi, Complicații, Sonete, iuresuri, corale, fugi și cantate de buzunar, Colecția de stele, Cine știe? Poate vine, Eseu despre noi.*

Iosefina Schirger scrie altfel, atipic, ludic, dar un ludic creator, putând să ne-o imaginăm ca un demiurg ce se bucură de fiecare creație a sa, parcă am putea să o vedem fredonând un cântec în timp ce lucrează la această operă a sa și o putem vizualiza ca și cum ar zâmbi când privește ceea ce a desăvârșit: „Fiecare poezie are forma ta subțire de stea. Trimis păsări în zare să ți le cânte, să ți le dea./E prima oară când primești o poezie? Am pentru tine un cer înflorit, păpădie!//Știi, pe pământ e un fel de răsplată: noi o să fim păsări deodată.” (Fluturi Zboruri Căderi)

Este frumos ceea ce ea scrie, are acea gingăsie feminină aparte, acea puritate, dar care nu duce spre scăpare, spre lipsă sau spre neajuns, ci oferă har și duh poemelor sale: „Regină a nopții legănată de vânt, tu știi ce tulburare e la mine în gând?/Apa ta nu e una de râu, e o herghelie ascunsă, scăpată din frâu!/Am crezut c-ai putea fi vreun nor. Dar nu! Tu ai consistență de dor. (...)/Am crezut c-aș putea fi o zână... Dar nu! Eu nu vreau decât să merg cu tine de mână!/Cursul atingerilor lunecă lent. Lași dorința să crească, să roadă ardent.../De-aș mai putea iubi nebun, potrivnic, m-aș concentra pe ochii tăi de schivnic./dar nu mai sunt de asta vrednic!...” (Complicații)

Într-o lume a contrariilor, a angoaselor și a decrepitudinii umane Iosefina Schirger ne arată o nouă cale a lumii, a firescului, a datului ființial uman, cel ce trebuie să se definească prin esența sa și nu prin deconstructivism, ci prin rostuirea celor ce sunt de împlinit. Întru acestea versurile se întind domol, ca o poveste mirifică, alungând, oarecum, demonii întristării: „Nu e noapte, nu e zi fără oarbe poezii!”

N-au nevoie de retușuri, sunt urcușuri, coborâșuri, simple mărunțișuri!/Cuvintele nu te amețesc când te vizitează, se foiesc, roșesc, aiurează?

Dai formă iubirii și umbre luminii. E iureș în gânduri, pe jos poezii./De se întâmplă ceva și cu tine e rânduială de sus./Mai lasă-mă o zi și înc-o (continuare în p. 27)

Mircea Bârsilă și poezia ca formă de supraviețuire în fața morții (I)

Există în poezia lui Mircea Bârsilă o formă particulară de gravitate care nu provine din solemnitatea discursului, ci, dimpotrivă, din capacitatea poetului de a lăsa lucrurile cele mai grave să apară în vecinătatea celor aparent derizorii.

A apărut, recent, la Editura Limes, din Florești-Cluj, o nouă carte de versuri a marelui poet piteștean Mircea Bârsilă. Acesta are o operă poetică impresionantă, dar și 5 nominalizări la premiul de cea mai bună carte a anului stabilit de Uniunea Scriitorilor din România. Volumul ultim a fost declarat de către juriul U.S.R. drept „Cartea lunii mai a anului 2026”, cu șanse de câștig. Poate cu această carte va avea noroc, ținând cont și de interviul recent acordat revistei „România literară”, cea care stabilește ce și cum. Mircea Bârsilă e un mare poet din provincie, luat în calcul de mai-marii literaturii române pas cu pas.

Există în poezia lui Mircea Bârsilă o formă particulară de gravitate care nu provine din solemnitatea discursului, ci, dimpotrivă, din capacitatea poetului de a lăsa lucrurile cele mai grave să apară în vecinătatea celor aparent derizorii. Moartea poate sta lângă un pahar cu vin, metafizica lângă un pantof abandonat într-un dormitor, sentimentul sfârșitului lângă o veioză, iar spaima de existență poate fi exprimată prin imaginea unor animale, a unor păsări, a unor cai sau a unor obiecte domestice. Universul poetic nu este astfel împărțit între real și imaginar, între concret și abstract, între cotidian și metafizic. La Bârsilă, aceste registre comunică permanent, iar poezia se naște tocmai din tensiunea dintre ele.

Cele cinci texte de început — „Elegie”, „Astăzi”, „Ora închiderii”, „Către cititori” și „Strigarea noastră” — pot fi citite ca momente ale unei singure experiențe poetice: confruntarea eului cu degradarea timpului, cu dispariția celor apropiați, cu alterarea identității și cu presimțirea unei închideri din care nu mai există ieșire. Dar ceea ce individualizează discursul nu este tema morții în sine. Moartea este una dintre cele mai vechi teme ale poeziei. Important este felul în care Bârsilă o face să pătrundă în structura însăși a percepției, până când lumea cotidiană începe să capete semnele unei lumi terminale.

„Elegie”: de la memoria tinereții la imposibilitatea de a mai crede în moarte

„Elegie” este construită pe o contradicție fundamentală: tinerețea este amintită ca vârstă a certitudinilor despre moarte, în timp ce bătrânețea sau apropierea sfârșitului aduce tocmai imposibilitatea de a mai avea certitudini.

Poemul începe printr-o adresare directă: „Ce mai faceți, bunii mei prieteni”. Formula are aparența unei simple evocări, dar foarte repede devine evident că „prieteni” nu mai aparțin în întregime prezentului. Întrebarea nu este una obișnuită, adresată unor persoane care ar putea răspunde, ci una care se desfășoară într-un spațiu al absenței. De aici provine tensiunea elegiacă a textului: poetul nu deplânge explicit moartea celor dispăruți, ci continuă să dialogheze cu ei.

Mai profund, ceea ce se pierde nu sunt numai oamenii, ci și o anumită formă de raportare la moarte. În tinerețe, moartea putea fi discutată aproape ludic, ca o experiență care urma să confirme o promisiune: „Spuneți că, la apropierea ei, / o să ne simțim asemenea păsărilor, către ziuă”. Imaginea păsărilor trezite de zorii cu „mirosul de fier ruginit” este caracteristică pentru imaginarul lui Bârsilă: frumusețea și amenințarea nu se exclud, ci coexistă în aceeași imagine. Zorii, simbol tradițional al renașterii, dobândesc aici o materie corozivă, metalică. Viața însăși poartă în ea semnul degradării.

La fel se întâmplă cu motivul calului. „Eram tineri / și iubeam caii”, iar această amintire este imediat transformată într-o imagine a libertății: armăsarii sunt „cu aripi / și la fel de negri ca smoala”. Calul înaripat ar putea trimite spre aspirația către depășirea limitelor, dar negrul îl scoate din registrul pur solar al libertății și îl apropie de o simbolistică a morții. Bârsilă nu construiește simboluri univoce. Aproape fiecare imagine importantă rămâne suspendată între două sensuri.

Extrem de sugestiv este „biletul dus-întors” pe care fiecare urma să-l aibă „în buzunar, la sfârșitul său”. Expresia aparent familiară introduce o ironie metafizică. Moartea este imaginată ca o călătorie pentru care existența ar trebui să ofere un certificat de întoarcere. Numai că, odată cu înaintarea în timp, această reprezentare devine imposibil de susținut. Tinerețea putea să transforme moartea într-un joc al imaginației; experiența matură descoperă că jocul nu mai este suficient.

De aceea, „sarpele” care privește eul poetic capătă o funcție centrală. El nu este doar simbolul biblic al răului, nici simplă emblemă a morții. Este materializarea unei priviri care urmărește omul. „Imaginarul cerc al orizontului” devine „un laț în jurul gâtului”. Una dintre cele mai importante mutații ale poemului se produce aici: ceea ce în mod normal ar trebui să însemne deschidere — orizontul — devine instrument al închiderii.

Este una dintre procedurile definitorii ale poeziei lui Bârsilă: **transformarea spațiului libertății în spațiu al captivității**.

Finalul elegiei dezvoltă această inversare. Poetul nu mai are curaj „să se trezească” și, în același timp, îi este teamă „să mai adoarmă”. Viața și moartea nu mai funcționează ca opoziții clare. Trezirea poate însemna confruntarea cu existența, somnul poate anticipa dispariția. Între cele două nu mai există un refugiu.

În acest context, scena mesei de scris și a paharului de vin devine mai mult decât un detaliu biografic. Poetul se micșorează „lângă pahar”, până aproape de dispariție. Este ca și cum subiectul însuși ar încerca să-și reducă dimensiunea ontologică pentru a suporta presiunea existenței. Paharul, piciorul lui „de cocoș”, vinul tulbure și aluzia la cocoșii lui Petru amestecă sacrul, cotidianul și corporalul. Nimic nu mai rămâne pur.

Finalul — „se întâmplă să mă sperii de el, / Uneori, / cum ochiul copilului de chipul pictat al unui diavol” — este cu atât mai puternic cu cât obiectul fricii este soarele. Lumina, care ar trebui să fie principiul siguranței, ajunge să provoace spaimă. Poemul nu mai este, astfel, numai o elegie pentru prietenii dispăruți. Este elegia unei întregi concepții despre lume pe care timpul a făcut-o imposibilă.

„Astăzi”: dedublarea eului și criza autorului

Dacă în „Elegie” moartea este o prezență care se apropie, în „Astăzi” ea pătrunde direct în interiorul subiectului. Formula inițială este radicală: „Altcineva / gândește, astăzi, cu gândirea mea”.

Avem aici una dintre cele mai interesante reprezentări ale crizei eului poetic. Poetul nu mai este sigur că gândurile care apar în conștiința sa îi aparțin. Se instalează un „întunecat dublu”, o prezență care invadează interioritatea și preia chiar actul scrisului.

Această dedublare nu trebuie redusă la un motiv psihologic. Ea are o funcție poetică și filosofică. Cine este autorul unui gând atunci când gândirea însăși pare să vină din afara celui

care o gândește? Cine scrie atunci când mâna poetului devine instrumentul unei alte prezențe?

Răspunsul poemului este neliniștitor: „Un intrus ale / cărui degete sunt de fier [...] / scrie cu mâna mea”. Imaginea introduce o adevărată expropriere a subiectului. Mâna, instrument fundamental al scrisului, nu mai garantează identitatea celui care scrie. Poetul devine locul prin care trece o forță străină.

Și totuși, această alteritate nu este reprezentată ca o apariție pur demonică. „Întunecatul meu dublu” are „înfățișare de sfânt”. Tocmai aici se află una dintre subtilitățile textului: ceea ce amenință subiectul nu se prezintă sub forma răului recognoscibil, ci sub o formă ambiguă, aproape sacră. Poetul nu mai poate distinge cu certitudine între revelație și invazie, între inspirație și posesie.

Imaginea busolei orientate spre Nord este relevantă pentru această situație. Busola reprezintă orientarea, dar orientarea ei nu este produsul unei alegeri. Acul „întotdeauna” indică aceeași direcție. La fel, gândurile eului poetic sunt orientate către moarte. Așadar, libertatea conștiinței este înlocuită printr-o fatalitate a orientării.

Foarte frumoasă și neașteptată este comparația cu pantofii femeilor tinere, lăsați „cu vârfurile / către sacrul pat conjugal”. Aparent străină de restul poemului, imaginea este esențială: ea pune în relație orientarea corporală, ritualul conjugal și moartea. Sacralul nu apare aici ca o doctrină, ci ca o direcție imprimată lucrurilor.

Prin urmare, „Astăzi” poate fi citit ca un poem despre pierderea controlului asupra propriei interiorități. Poetul scrie tocmai în momentul în care nu mai este sigur că el este cel care scrie. Paradoxul este fundamental: **criza identității devine condiția apariției poeziei**.

„Ora închiderii”: lumea ca spațiu terminal

În „Ora închiderii”, imaginarul devine mai amplu, iar experiența individuală se transformă într-o experiență colectivă. Nu mai avem numai „eu”, ci „noi”. Dar această pluralitate nu înseamnă comunitate. Dimpotrivă, „noi” este comunitatea celor care au aceeași experiență a închiderii.

„Se apropie ora închiderii” este o formulă aparent banală, aproape administrativă. Bârsilă o transformă însă într-un enunț metafizic. Închiderea unui local sau a unor uși devine modelul întregii existențe. De aceea apare „infernulul zgomot al încuierii tuturor ușilor”.

Într-o lume normală, ușa este un obiect care delimitează spații. Aici, închiderea tuturor ușilor devine semnul imposibilității de a mai trece dintr-un spațiu în altul. Existența își pierde caracterul de drum și devine un spațiu fără ieșire.

Poetul caută chiar obiecte magice care ar putea salva omul: „o legătură magică de trifoil”, „o salamandă”, „un mic animal – de argint”. Acestea sunt obiecte ale superstiției, ale basmului, ale imaginarului compensatoriu. Dar niciunul nu există. Omul modern nu mai are talisman.

Imaginea „teiului cu ferestrele sparte” este una dintre cele mai frumoase metafore ale textului. Ea reunește vegetalul și arhitecturalul într-o singură imagine imposibilă. Teiul, asociat în cultura română cu protecția, familiaritatea și frumusețea, apare mutilat de „ferestre”. Lumea însăși pare să fi devenit o casă distrusă.

(continuare în nr. viitor)

Cosmin Victor Lotreanu

La plecarea unui Signore al fotbalului

Fotbalul este simplu, dar este dificil să joci simplu.

Johan Cruyff

Copil fiind, nu numai „păduri cutreieram” ci-mi întregam universul cu eroi pe care visam, cu ochii minții pentru că trăiam anii cenușii de comunism târziu, nu să-i cunosc aievea (era cu neputință și să visezi așa ceva atunci, demult), ci măcar să-i zăresc la televizor... Alături de prietenii din copilărie și partenerii de fotbal jucat ore și zile întregi, cu nelipsite orgolii, rivalități, amicitii cimentate până în astăzi, atunci, „în parcul de vis-a-vis”, centrul lumii și al vacanțelor noastre din Bucureștiul anilor '80 ai secolului trecut, aveam preferații noștri. Îi știam prea bine... din ziarul „Sportul”, din suplimentul „Fotbal” al aceleiași publicații, din serile târzii ale meciurilor văzute „la bulgari”. În fine, setea de cunoaștere și imaginația celor tineri și mai puțin tineri nu puteau nici atunci și nici acum să fie zăgăzuite de nimeni și nimic. În acel timp am auzit de Milanul rosso-nero, de acea

echipă inegalabilă a ultimului deceniu de secol XX. Iar meciurile jucate, titlurile de campioană a Italiei obținute (*lo scudetto* în anii 1988, 1992, 1993, 1994, 1996), cupele europene adjudecate categoric (Cupa Campionilor Europeni în anii 1989, 1990, 1994) dar mai ales maniera imperială a jocului aveau să-mi câștige inima pentru mulți ani. Și încă de atunci am fost atras nu atât de tripleta olandeză Rijkaard-Gullit-Van Basten, cât mai ales de apărarea Milanului, una ermetică, impermeabilă dar extrem de mobilă și orientată spre construcție în ceea ce se definește a fi fotbalul total. Apărare în care au excelat Paolo Maldini, dar mai ales Franco Baresi. Numărul 6 de la AC Milan, tricou retras pentru totdeauna în anul 1997 la finalul carierei sale, Baresi nu a fost neapărat un fotbalist carismatic dar forța sa fizică era dublată de naturalețe, eleganță, anticipație și viziune a jocului. Nu a fost doar fundaș sau libero ci făuritor, dirijor și liant care susținea întreaga echipă, coloană vertebrală a

trupeii marelui antrenor Arrigo Sacchi. Nu reamintesc aici palmaresul său, s-a scris deja mult pe temă odată cu plecarea lui. Mai relevante sunt cuvintele sale, atunci când a amintit copilăria tristă și faptul că la vârsta de 17 ani era deja orfan: „Ceea ce am trăit m-a determinat să mă închid în mine. Pe teren am transmis poate un pic din tot ceea nu puteam altfel exprima”. La fel de relevantă a fost și conduita sa: nu a părăsit AC Milan atunci când echipa a retrogradat de 2 ori în *Serie B*. Franco Baresi și A.C. Milan au însemnat o poveste a loialității și respectului reciproc. „Le Rouge et le Noir” nu înseamnă doar romanul lui Stendhal, cel atât de îndrăgostit de Firenze de altfel, ci poate chiar opusul complet al personajului Julien Sorel: „Roșu și Negru” înseamnă culorile lui A.C. Milan, iar un Julien Sorel cu totul diferit este Franco Baresi. Băiatul orfan născut în Travagliato a devenit simbolul clubului, „6 per sempre”, al fotbalului italian și nu numai. Și poate idolul multor copii și tineri aflați departe, spre marginile Europei captive și ulterior eliberate în acel de neuitat, pentru cine l-a trăit, *annus mirabilis* 1989.

Peste ani, copilul din parc avea să-și îndeplinească unele vise: Tumulul stadionului „Giuseppe Meazza”, prezența în „Fossa dei Leoni” (galeria lui AC Milan) dar, înainte de toate, cunoașterea eroului de odinioară. M-am apropiat cu sfială de Franco Baresi și i-am strâns mâna. Emana o bună măsură în toate, care contrasta evident cu emoția mea care părea să-l amuze dar pe care o trata cu înțelegere și naturalețe. I-am spus câteva cuvinte, nici nu-mi amintesc exact ce anume, dar am făcut o fotografie împreună și ne-am despărțit având, cu siguranță eu, impresia că ne știm dintotdeauna.

Am resimțit personal plecarea lui Franco Baresi. Am pierdut încă un pic din puzzle-ul figurilor mitice din copilărie, din copilăria însăși și cumva, din unii din cei care au interpretat o partitură fotbalistică a timpurilor în care mă regăsesc. Până la urmă sunt și rămân un om al timpului meu, al eroilor vremurilor mele. Iar căpitanul Milanului anilor de aur merită o reverență dublată de două cuvinte care întregesc portretul sportivului și omului complet, cuvinte apărute în publicația „The Independent”: „Franco Baresi, the immaculate defender”. Iar când aprecierea supremă vine de la un adversar de talia lui Jorge Valdano, atunci chiar că nu mai este nimic de adăugat: „Rivalii lui Milan nu priveau nici la coechipieri și nici la mingi. Nu se uitau decât la Baresi.” Pe deplin adevărat, uneori nu mă uitam la meciul propriu-zis ci doar la Franco Baresi. Drum lin spre eternitate *a l'uno degli ultimi Signori del Calcio*. Iar mie nu-mi rămâne decât să închei gândindu-mă la Panait Istrati și „Căpitan Mavromati”: „Adio, mavra matia! Adio, copilăria mea!”

Iudita Dodu Ieremia

Corect/Incorect

Destinul unui popor depinde de starea gramaticii sale. Nu există mare națiune fără proprietatea limbii.

(Fernando Pessoa)

INVAZIA PREPOZIȚIEI PE

Prepoziția *pe* (< lat. *per*) are diverse utilizări, valorile principale fiind cea locativă (*S-a așezat pe canapea*) și cea temporală (*Va sosi pe 10 august*), dar are și alte sensuri circumstanțiale. De asemenea, prepoziția aceasta apare și ca regim al unor verbe, al unor substantive și al unor adjective: *a se bizui pe, a conta pe, a avea pică pe, a-i cășuna pe, gelos pe, invidios pe* etc. Nu puține sunt construcțiile și locuțiunile în care *pe* este element component (*pe înserate, pe ascuns, pe față, cât pe ce* etc.) Golită de sens, *pe* funcționează ca marcă sintactică a poziției de complement direct. Stabilirea, în secolul al XVII-lea, a obligativității prepoziției *pre* (*pe*) înaintea complementului direct al persoanei este foarte importantă, pentru că a eliberat topica de funcția sintactică. Regulile de construire a complementului direct cu sau fără *pe* sunt reguli facultative, dar cu efect în plan semantic și reguli obligatorii. O regulă obligatorie este construcția relativului și a interogativului pronominal *care* cu prepoziția *pe*, atunci când ocupă poziția de complement direct: *Fetele pe care le-ai chemat sunt prietenele mele. Pe care dintre fete le-ai chemat?* (GALR, vol. I, tiraj nou, revizuit, editura Academiei Române, București, 2008, p. 626-627) Din nefericire, cei care au trecut prin școală precum gâsca prin apă, continuă să spună *Fetele care le-ai chemat sunt prietenele mele. Care dintre fete le-ai chemat?*, deși este una dintre greșelile cel mai frecvent semnalate. Supărată pe vorbitorii care o ignoră, prepoziția *pe* Iată doar câteva exemple dintre cele numeroase care circulă. Este notată mai întâi exprimarea corectă, apoi cea greșită: *au fost numiți în funcții importante*, NU: *au fost numiți pe funcții importante*; *am discutat în pauzele publicitare*, NU: *am discutat pe pauzele publicitare*; *a fost internat în aceeași secție*, NU: *a fost internat pe aceeași secție*; *problema nu este doar în capitală*, NU: *problema nu este doar pe capitală*; *încă nu știm dacă direcția în care mergem e bună*, NU: *încă nu știm dacă direcția pe care mergem e bună*; *în luna iunie, cheltuielile noastre au fost mai mari*, NU: *pe luna iunie, cheltuielile noastre au fost mai mari*; *adolescenții au tendința să trăiască în lumea lor*, NU: *adolescenții au tendința să trăiască pe lumea lor*; *revenim la acest subiect*, NU: *revenim pe acest subiect*; *era o prezență constantă la televiziuni*, NU: *era o prezență constantă pe televiziuni*;

medicul mi-a dat trimitere la oftalmologie, NU: *medicul mi-a dat trimitere pe oftalmologie*; *am aflat vestea când s-a dat la știri*, NU: *am aflat vestea când s-a dat pe știri*; *e bine să ne păstrăm cumpătul și să judecăm la rece*, NU: *e bine să ne păstrăm cumpătul și să judecăm pe rece*; *de curând s-a angajat la un magazin, unde lucrează la raionul alimentar*, NU: *de curând s-a angajat la un magazin, unde lucrează pe raionul alimentar*; *parlamentarii discută despre buget*, NU: *parlamentarii discută pe buget*; *directorul liceului nu a declarat nimic despre scandalul din cancelarie*, NU: *directorul liceului nu a declarat nimic pe scandalul din cancelarie*; *elevii pregătesc o lucrare despre Blaga*, NU: *elevii pregătesc o lucrare pe Blaga*; *au discutat mult despre/in legătură cu problema disciplinei*, NU: *au discutat mult pe problema disciplinei*; *am realizat un chestionar cu întrebări dificile*, NU: *am realizat un chestionar pe întrebări dificile*; *casa a fost cumpărată cu bani împrumutați*, NU: *casa a fost cumpărată pe bani împrumutați*; *nou-aleșii au venit la guvernare cu un puternic mesaj de înnoire*, NU: *nou-aleșii au venit la guvernare pe un puternic mesaj de înnoire*; *în societatea de astăzi nu mai poți fi sigur de nimic*, NU: *în societatea de astăzi, nu mai poți fi sigur pe nimic*; *au fost renovate toaletele de la fiecare etaj al școlii*, NU: *au fost renovate toaletele de pe fiecare etaj al școlii*; *judecând după ceea ce știm până acum, avem de-a face cu o situație gravă*, NU: *judecând pe ceea ce știm până acum, avem de-a face cu o situație gravă*; *dansul mă ajută să evaderez din lume*, NU: *dansul mă ajută să evaderez de pe lume*; *în materie de educație/in ceea ce privește educația*, Finlanda este un model demn de urmat, NU: *pe educație*, Finlanda este un model demn de urmat; *vinovatul va fi condamnat în baza noului cod penal*, NU: *vinovatul va fi condamnat pe noul cod penal* etc.

Astfel de exprimări câștigă din ce în ce mai mult teren și doar orele de limba română ar mai putea aduce vreo îndreptare. Așa ar trebui. Teamă mi-e însă că, pe măsura răspândirii, vor fi tolerate de gramaticile normative, așa cum s-a întâmplat în multe alte situații. Deja în diferite gramatici astfel de utilizări ale prepoziției sunt înregistrate ca aparținând limbajului colocvial, dar nu se spune clar că sunt incorecte.

Numărul 6 de la AC Milan, tricou retras pentru totdeauna în anul 1997 la finalul carierei sale, Baresi nu a fost neapărat un fotbalist carismatic dar forța sa fizică era dublată de naturalețe, eleganță, anticipație și viziune a jocului.

litere

Olimpia-Oltea Teodoru. Romanul

Institutoarea și poeta Olimpia Teodoru (1882-1961) a publicat în 1911, cu pseudonimul Oltea, în colaborare cu Doru Teodoru, romanul social *Un proces pierdut* (Atelierul Socec et comp., București, 1911), continuat, în elaborare solitară de data aceasta, cu proza psihologică de largă respirație, *Iubire fatală*, volum apărut la aceeași editură bucureșteană, în același fructuos an, 1911.

Absolventă a Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, cu o bogată activitate didactică și pedagogică în școlile și institutele provinciale prin târgurile din centrul Moldovei, romanele publicate dovedesc o excepțională cunoaștere a rolului școlii și a educației în România de la sfârșitul secolului al XIX și începutul secolului XX, în formarea și devenirea tinerelor și tinerilor ca cetățeni demni ai timpului lor.

Romanul *Un proces pierdut* debutează cu imaginea pitorească și tonică a mișcării elevelor de la Școala Normală din Iași către casele lor, pentru a petrece împreună cu cei dragi vacanța de Paști. Astfel, firmă autorii: „Trăsuri, bagaj, mișcare în curtea școlii – totdeauna pustnică și tăcută – opresc un moment privirile rarilor trecători. Șirul de trăsuri trece din Toma Cozma prin str. Copoului, în strada principală Lăpușneanu, taie Piața Unirii pe dinaintea hotelului Traian, unde de dimineață clientela nelipsită își ia – pe terasa de afară – cafeaua, țigara și partida de table – coboară în strada Arcului și se opresc la gară”. De aici, educatele adolescente elegante, cuminti, dar „palide ca ceara” se strecoară printre călători, comunicând cu dumnealor sfios, politicos și cald, gândindu-se la momentele fericite ale întâlnirii cu părinții, frații și rudele lor de acasă, la semnificația christică a marilor sărbători.

Întrebate despre paloarea și slăbiciunea fizică a lor, acestea afirmă cu nevinovăția vârstei că totul se datorește instituției cu influențe profund religioase, dar și a mentalității directoarei care „nu e rea, dar e bătrână, călăuzită de principiile vechi: să se cultive numai spiritul, corpul...să fie pedepsit! Anchetă școlare n-am văzut; să reclamăm? ...a reclama, înseamnă și școala noastră, a o părăsi!” Desigur, este revelată o carență zdrobitoare a școlilor publice ale vremii, urmând încă prejudecățile și căile înnegurate trasate de învățământul religios din epoci revoluate. Tocmai de aceea în roman sunt prezentate exemple de fete excepționale care vor ieși bolnave de pe băncile școlii, purtând în viață și în activitatea de mai târziu tarele sănătății zdruncinate de un astfel de regim.

Una din aceste fete este Olga, bursieră, provenind dintr-o familie cu nouă frați, al cărei tată se stinsese de mult, iar mama, datorită greutăților, se va stinge chiar în acea primăvară. Ea va trece peste necazuri, va absolvi școala cu maximum de calitative, dar în viață va trebui să-și limiteze aspirațiile, va intra direct în câmpul muncii școlarești și va duce la fel de greu dificultățile începutului de carieră. Ajunsă în Piatra Neamț, este incredințată unei școli aproape improvizată. Într-una din mahalalele târgului. Afirmă naratorii: „Orașul întinzându-se de-a lungul, între poalele munților și pe unul din ei, Cozla, fiind răzlețite numeroase colibe ale mărginașilor, se simțea nevoia unei școli mixte, sub poalele muntelui, abia să funcționeze o singură clasă: întâia. Olga fu numită directoarea și institutoarea școlii”. Aici ea se remarcă prin devoțiune față de copii și putere de muncă, dar se va îmbolnăvi din pricina apei infestate din zonă. Va fi salvată de un medic care îi va recunoaște calitățile, de care ea se va îndrăgosti, dar aspirațiile sentimentale nu se împlinesc. Astfel că floarea promoției celui an a Școlii Normale din

Iași va trage concluzia firească: „...viața nu înseamnă numai fericire! Ceva mai mult, altruism, descătușarea eului propriu și viața capătă un alt înțeles, mult mai larg și mult mai frumos decât cel strâmt al fericirii individuale”.

Construit pe bază de capitole alternative cu conținuturi de acțiune și contacte ale personajelor ingenios orchestrate, romanul prezintă alte familii de adolescente din epocă, unde subliniază, la fel, cu competență, succesele dar și carențele educaționale și mai ales modul cum acestea se reflectă în viața de adult a tinerelor. Astfel, Duța Tilcu, absolventă a unui institut al călugărițelor catolice, a ajuns la Iași împreună cu mama sa, Ruxandra, fără autoritatea paternă, datorită a neînțelegerilor între părinți. Fată foarte frumoasă, cu talente native muzicale, ea a scăpat și vigilenței materne, devenind o ființă egoistă și tiranică, în special cu cei ce o iubeau și-i doreau binele și fericirea. Afirmă autorii: „Ruxandra își propuse să înceapă a reface educația fetei, să-i modeleze firea, gusturile excentrice, să-i refacă caracterul. Zadarnică îi fu strădania; nu mai putea face nimic. Fusese lipsită de autoritate față de ea, la timp, acum era prea târziu. Fata ordona mamei, aceasta era nevoită să cedeze, ca să ferească strigătele, scandalul față de servitori și de puținii prieteni care le intrau în casă”. Ea se îndrăgostește în mod absurd de un inginer neamț, venit din partea societății de tramvaie din Nürnberg pentru a instala în Iași o astfel de linie. Acesta fusese deja căsătorit în țara sa, avea și un copil, dar urmărea averea familiei pentru a-și susține financiar proiectul. Cum tatăl fetei nu intră în combinație, fata, debusolată de acest eșec, suferă accese îndelungate de isterie, din ce în ce mai violente, care o duc la marginea nebuniei. Unul din specialiștii care o ajută să depășească stările ucigașe este fratele Olgăi, Virgiliu Grigoriu, medic militar, rugat insistent de Ruxandra să-i salveze odrasla. El îi explică fetei realitatea pe care egoismul ei nu o poate accepta. De aici boala psihică. Afirmă Virgiliu: „...acela nu urmărește căsătoria, ci banul; cum dumneavoastră v-o lămurii bine, sunteți atinsă în mândrie, lovită în amorul propriu! De aici conștiința de imposibil, care vă dezarmează voința, cu atât mai mult cu cât judecata vă spune că acea persoană nu e la înălțimea aspirațiilor voastre; faptele rele v-l arată cine e! Dezamăgirea ce vă apasă vă lovește cugetul – și nu sufletul – vă dă impresia c-aveți să muriți, când, de fapt, se naște în voi conștiința unei imposibilități...”

Din această îndelungată terapie Duța iese la liman, dar în final se arată îndrăgostită până peste poate de doctor. Deși acesta avea altă iubită cu care urma să se căsătorească, își sacrifică destinul pentru pacientă, pentru a nu se mai arunca într-o altă depresie. Aici se oprește devenirea carierei sale, întrucât tatăl fetei, care nu-l dorea (datorită lipsei de avere) îi organizează prin niște falși martori un flagrant în campania recrutărilor pentru armată. Cum acesta este ajutat în demersurile viclene chiar de ministrul justiției din acea vreme care o dorea pe Duța ca un trofeu pentru aspirațiile sale vicioase, destinul băiatului se rupe aici. Jumătate din structura romanului se bazează pe această luptă cu o justiție coruptă, pe care naratorii în final o rezumă astfel, pe baza stilului indirect liber: „Ciumă, nu mumă, îi fusese justiția! Sub scutul ei, fusese ținut la arest trei luni; sub scutul ei dat judecătorilor pe nedrept; sub scutul ei, nevastă-sa părăsi țara; sub scutul ei, condamnat ca cel din urmă fur, la șase luni și o zi închisoare; sub scutul ei, dat ca dezertor, arestat, leafa reținută aproape un an, condamnat de Curtea din Galați, dat în judecată pentru insulta superiorilor, condamnat definitiv la Casație! Sub scutul ei i s-a luat

onoarea, soția, cariera, banul! Sub scutul ei se ruinase sufletește și materialicește o familie!...” Când voia să se răzbune direct, plănuiind în disperare păcatul asasinatului asupra celui vinovat de toate, coruptul ministru de justiție, este liniștit de sora sa, Olga, care îl sfătuiește să părăsească țara care l-a umilit și să se prezinte la Constantinopol la un concurs pentru obținerea unui post de medic pe unul din vapoarele sau vasele de croazieră, care împânzeau în acea scurtă perioadă pentru omenire de autentică „belle epoque”, mările și oceanele lumii. Aici se oprește acțiunea acestui roman social, urmând ca o parte din personajele sale să treacă în romanul *Iubire fatală*.

Aici, personajul fascinant din primul roman, Olga Grigoriu, are treizeci de ani, este profesoară la Roman, recunoscută pentru activitatea didactică și cetățenească. În oraș, la manifestările patriotice apare un tânăr avocat, Radu Salcie, care o cucerește prin elocința și dreapta cumpănire a ideilor. Afirmă naratoarea, preluând gândurile institutoarei, referitoare la discursurile tânărului avocat: „Avea o forță extraordinară de sintetizare, de clarificare, un timbru de voce muzicală, o modulație dulce, când lină ca un șopot, când fulgerătoare, vijelioasă. Ființa sufletească a conferențiarului lua parte, se vedea bine, la frământarea gândurilor lui”. Comunicarea dintre ei din ce în ce mai profundă, îi îngăduie Olgăi la începutul relației să stea la distanță de aprinderea sentimentală a tânărului, care vede în chipul, gândirea și activitățile profesoarei un alter ego al său. Ba încă, sub influența romanului *Corina* de Madame de Staël, tânărul credea că va depăși condiția lui Oswald, personajul din romanul francez, cel care s-a apropiat de eroină, i-a câștigat dragostea, pentru a o lăsa în final, datorită influențelor epocii, cu inima frântă. El era convins că va învinge convențiile și piedicile mediului. Dar nu va fi așa. Tatăl l-a îndepărtat până la urmă de Olga, l-a șantajat cu sinuciderea, l-a trimis în străinătate la studii, dar a aflat că în fața unei asemenea atitudini din partea sa, Olga a murit.

Romanul se încheie cu următoarele cuvinte: „În Genua comandă un monument pentru mormântul Olgăi, dând sculptorului fotografia ei. Asemănarea reuși, artistul îi ghici dorința: eterniză misterul ochilor și poezia sufletului ei. Dorul sfâșietor după locul unde fusese atât de fericit, dar unde nu rămase decât durerea – semănată de el – îl readuse în țară, să plângă nemângâiat pe mormântul ființei dumnezeiești crucificată de dânsul”.

Prin urmare, convențiile sociale, slăbiciunea bărbaților și superficialitatea înțelegerii dragostei din partea lor la interval de un secol (romanul „Corinne” a apărut în 1807) au distrus sensul vieții și într-un caz și în celălalt. Intertextualitatea ca procedeu de construcție epică nu răspunde doar exigențelor estetice ale scrierii, constituind, în subsidiar, o critică din totdeauna a societăților europene, care pradă prejudecăților și credințelor absurde, refuzând chemarea dragostei, autenticitatea trăirilor, distrug însuși firescul vieții. Roman psihologic complex, destul de avansat în epocă, romanul *Iubire fatală* al Olimpiei-Oltea Teodoru a fost neglijat de critica literară atât în timpul imediat publicării, cât și în revizuirile ulterioare din partea istoriilor literare. Reeditarea lui, precum și a romanului scris în colaborare, constituie nu doar un act de justiție literară, cât și o necesitate morală, întrucât prejudecățile firii în fața convențiilor sociale predomină încă, alienant, devastator, hilar și în timpurile noastre.

ESTE FRUMOS CEEA CE EA SCRIE

(urmăre din p. 24)

zi să te alerg în vis prin pădăii./să-ți scriu din stele poezii, să te aștept și să nu vii!/Nu-i fluture să te înmoaie, nici ploaie să te ia șiroaie!/Cine sunt eu să port războaie? (Colecția de stele)

Autoarea ne cheamă să-i fim părtași la această bucurie a reînnoirii prin Poezie. Parcă ne-ar invita la un pelerinaj al poemelor, în care noi devenim parte integrantă. Va fi frumos pentru cititori să o descopere prin fiecare poezie, prin fiecare semn, prin fiecare cuvânt. Ea se deschide spre voi, publicul, dorind să vă însușe bucuria sa de a fi și de a vă cuprinde în ceea ce este frumosul artei poetice: „Nu ți-am spus ceva duios: umbra ta mergând pe jos umbrei mele-i stă frumos./Vino cu mine în

toate diminețile să-mi ridici, vară, temerile, norii, tristețile!/Dacă dorul o să-ți treacă eu voi fi o albie seacă. Vîno, apă, de mă-neacă!/Îți promit că într-o zi steaua mea pe cer vei fi, o carte de poezii.../E o ploaie care ne îmbracă pe amândoi de dimineață în cuvinte sfere noi și ceață./Tu-mi răsfotești foile, gândurile dintr-o parte în alta./Eu îți răsfotesc noaptea simțurile, limita înalta.../Cerul și apele parcă s-au învechit, dar mai era loc de un pom înflorit...” (Eseu despre noi)

Tematica tinde să alterneze armonios de la cunoaștere la autocunoaștere, de la durere la dor și la iubire, de la monologul trăirilor interioare la cele ce sunt ale veșniciei, de la credință la ființare, de la natură la cosmogonie, de la interiorizare la comunicare. Autoarea face uz de o arie largă de

teme poetice pe care le reinterpretează într-o manieră atipică și proprie, delimitându-se de tot ceea ce reprezintă neomodernismul, postmodernismul sau trans modernismul actual poetic.

Are o voce distinctă, ce te determină să regândești apropierea de viață, dacă privești prin prisma poemelor sale, trăirea cotidiană cu toate situațiile ce se ivesc.

Volumul Iosefinei Schirger, intitulat *Iureșuri*, ne cheamă să devenim părtași ai unei noi reînfrări a hieroglificei lumii actuale, dar una în linia curată a poeziei de bună calitate și a luminii irizate de aceasta, care are rol de ființare, de transformare și de devenire harică.

Afirmă autorii: „Ruxandra își propusese să înceapă a reface educația fetei, să-i modeleze firea, gusturile excentrice, să-i refacă caracterul. Zadarnică îi fu strădania; nu mai putea face nimic. Fusese lipsită de autoritate față de ea, la timp, acum era prea târziu. Fata ordona mamei, aceasta era nevoită să cedeze, ca să ferească strigătele, scandalul față de servitori și de puținii prieteni care le intrau în casă”.

Mihai Barbu

Pe Saturn viața se desfășoară în tihnă, copiată după tipicul turcesc. La prânz toată lumea doarme sau moțăie pe plajă iar, la orele serii, după cină, viața începe să palpitate cu adevărat. Suvenirurile sunt, în marea lor majoritate, made in Turkey. Vrei să iei rahat/ lokum? O cutie te costă 20 de lei. Dacă iei 3, scoți din buzunar doar 50 de lei. Vrei să iei, ca suveniruri, tricouri? Le găsești cu 40, cu 20 sau chiar cu 10 lei, depinde cui vrei să le oferi.

reportaj

Aventuri (solare, dar și toxice) la Marea noastră Neagră

Ne-am întors, după ani și ani, la Marea noastră. În vremea cât am lipsit la apel am vrut să vedem și alte mări, și alte nisipuri, și un alt soare, când mai blând, când mai năpraznic, dar și alte moduri (inclusiv gastronomic) de a-ți petrece o săptămână de vacanță. Fără griji pentru că totul era prevăzut într-un **all inclusive**. (Odată cu vârsta doar mai visezi la Costineștiul de altă dată, la 2 Mai și la o epavă grecească eșuată. E o nostalgie persistentă, deși constăți, contrariat, că ai intrat într-o altă vârstă și într-alte vremuri...) Dar trebuie să ne resemnăm pentru că, potrivit lui R.W. Emerson, *Ce se află în spatele nostru și ce se află în fața noastră sunt chestiuni minore în comparație cu ceea ce se află în noi*.

Era singurul om de pe acea planetă și, deodată, a auzit o bătaie în ușă...

Mă aflu, de o zi, pe Saturn, eram mort de oboseală, când pe la ora 9 dimineața, aud o bătaie în ușă. Mă îndrept, cu ochii cârpiți de somn, spre locul de unde se auzeau acele bătăi insistente. Deschid ușa și în fața mea a apărut o doamnă înaltă, cu părul strâns într-un coc și frumoasă foc. *Am venit să vă fac curat!*, mi-a zis ea privindu-mă-n ochi. *Abia am venit, cred că mâine ar fi ziua cea mai potrivită*, m-am eschivat eu. *Bine, atunci am să vă șterg pe jos în baie, o să iau gunoiul și vă las o nouă rolă de hârtie igienică*. A doua zi, după o primă consultare cu nevasta, am rugat-o să ne schimbe, contra cost, așternuturile. Apoi ni s-a confesat așa, ca de la românul de-afară către românii din țară: “Mă cheamă Elena și sunt o româncă din Chișinău. De patru ani vin la Saturn și lucrez cât ține sezonul, de dimineața până seara, și, uite așa, îmi întrețin familia. Am o fiică, la anul va merge la liceu și mă bate gândul s-o duc la Iași. La noi bărbații, ca să nu-i ia cu arcanul la război, se ascund pe unde pot. Până acu ceva vreme, îi lua pe toți cei de până în 60 de ani. Acuma îi ia și cei care, încă, nu au împlinit 65 de ani. Ne e foarte greu, domnule...” Am înțeles-o perfect și i-am mai oferit un supliment financiar pentru promptitudinea cu care ne-a servit. *Fine del primo tempo*. Urmează *Secondo tempo*, care ne cam dă peste cap unele idei despre vecini. Seara, la televizor și pe net, știrile cu catastrofa din Nepal au ținut capul de afiș. Lumea era îngrozită de grozăvia cu care au acționat ghețarii și apele ce au avut nici o stavilă în a distruge tot ce-au întâlnit în cale: clădiri, case, gospodării și mii de oameni morți și dispăruți. Mare mi-a fost mirarea când am aflat că cei mulți morți, dintre turiștii străini, au fos ucrainenii: 62! (E de presupus că toți aveau până-n 65 de ani...) I-au urmat, în ordine, Dumnezeu să-i ierte pe toți, creștini și necreștini, 51 de malaezieni, 41 de australieni și 33 de britanici. În sala de mese a hotelului nostru acționau, la vedere, trei nepalezi. Doi dintre ei erau repartizați la debarasare, în sensul că luau resturile alimentare (destul de consistente) rămase în farfurii și duceau vesela la spălat. Al treilea nepalez era repartizat la sectorul cu *Înghețată* și era, un om destul de solicitat. Toată lumea voia, ca după o masă copioasă, să se răcorească simțind, în cerul gurii, arome de vanilie, caramel, fistic, lămâie, banană. pepene galben, cocos sau căpșuni. Familiile celor trei nu au fost afectate direct de uriașa catastrofa nepaleză, ne-au asigurat colegii lor români. Ei conversau, frecvent, între ei grație serviciilor oferite de *Google Translate*. La ceas de seară, în meschina curte interioară se adunau, la o țigară, nepalezii și ai noștri. Acolo am observat că, ascunși vederii indiscrete a turistului, numărul nepalezilor era mult mai mare. Semnificativ mai mare....

Comedy is a Tragedy plus Time, zice Woody Allen

Autorul urca, în fiecare zi, la ultimul etaj cu liftul și, uneori, pe scări. Liftul era în stare să urce și să coboare doar cu maximum 3 persoane. Într-una din zile, Autorul s-a nimerit să fie doar cu o persoană de sex feminin, echipată sumar, ca pentru plajă. După cât era de bronzată părea a fi spre sfârșitul sejurului, iar după starea ei bahică se putea trage concluzia că a avut o noapte lungă și

grea. *Cum v-ați petrecut vacanța dv. la mare? Ați fost mulțumită? Sau ați avut alte așteptări? Cred c-am venit de-a f...i pomana!*, a fost răspunsul doamnei. Scurt și la obiect. Am rămas nedenumirit până când, la seara grecească, doamna mi-a deslușit, fără se vrea, enigma. Ce-a vrut, oare, să-mi zică în acea formulare oarecum eliptică? Masa doamnei era chiar în fața dansatorilor de sirtaki. Acolo se afla domn într-un costum sobru, se îmbrăcase așa ca pentru masa de seara, cu capul plecat, ținut strâns între cele două mâini. Floricica Dansatoarea dansa lasciv și-i dădea comeseanului târcoale din toate direcțiile. Omul n-a scos capul din pământ și n-a avut nicio reacție, absolut niciuna, la provocările erotice ale aprigei femei. La final, toată lumea a așteptat ca artiștii greci să încingă dansul lui Zorba și i-a lăsat în plata domnului pe cei doi nefericiți de la prima masă. *Let's dance, boss!*, tocmai sărbătorim catastrofa noastră cu prăbușirea funicularului.

Cei care nu cred în magie nu o vor descoperi niciodată. (Roald Dahl)

Pe Saturn acționau în același timp două circuri: unul de stat (Cercul Național *Hungaria* din Budapesta) și altul privat (Cercul *Orlando* din București). Cercul ungarilor era, potrivit reclamei pe care și-o făceau singuri, cel mai mare și mai spectaculos din țara lor. Ungurii garantau, de asemenea, că vor aduce în arenă cel puțin 30 de animale și păsări: papagali uriași, cai pur sânge arabi, ponei mini Shetland și cai Noriker și căței chiuvava, la care au mai adăugat și un show spaniol cu biciul. Artiștii circuitului ofereau și o echilibristică pe sârmă la mare înălțime, jonglerii, numere cu cercuri *hoola - hoop*, echilibristică pe role, numere ametoitoare petrecute la 8 metri deasupra solului pe legendara Roată a morții iar colaboratorii lor din Columbia au venit cu motocicliști care intrau, cu maximă viteză, în *Globul morții*. Umorul spectacolului este asigurat de *Duo TikTok* iar *lacrimile de răs sunt garantate*. Spectacolele Circuitului *Hungaria* se desfășurau zilnic (cu excepția zilei de luni), de la ora 20, pe toată durata sezonului estival. Iar pentru că reclama e sufletul comerțului, cei de la *Hungaria* se laudau că sunt o dinastie de circ aflată la a opta generație. Cercul nostru, *Orlando* din București, avea o reclamă mult mai sobră. Organizatorii spectacolului românesc au întins pe gardurile din stațiune benere cu o singură imagine care spune totul: doi clovni, unul, mai gras, care cântă la saxofon iar altul, cel slab la constituție, avea în mână două bețe de toboșar și se pregătea să țină ritmul, bătând cu ele în capul grasului. Să mori de râs, nu altceva! În fiecare marți, spectacolul nostru avea un preț unic: 40 lei! E drept că benerul lui *Orlando* era plasat, strategic, lângă afișul cu spectacolul, care atrăgea toate privirile, intitulat *Ia-mă de nevastă!*, cu Vali Vijelie, Georgiana Lobonț, Constantin Enceanu, Maria Dragomiroiu, Raoul, Jean Paler, Monica Angels și Daiana Crețan. Întrucât nu cunoaștem, decât parțial, starea civilă a celor care evoluează în acest spectacol, (are și autorul limitele lui...) nu vă putem preciza cine și cu cine ar fi trebuit să ajungă, după spectacol, în fața ofiterului de stare civilă.

Baba cu tricoul chic: Don’ t stop me now! Dacă nu acum, când?

Un cetățean care se credea nemuritor a fost salvat, în acea dimineață de august fierbinte, de trei ori de la înec. Salvamarii au arborat, degeaba, steagul roșu pentru că înotătorul nostru l-a ignorat, de fiecare dată, cu desăvârșire. Până s-au lămurit lucrurile și s-a stabilit identitatea celui înecat, lumea a crezut că ar fi vorba de acea babă aprigă care și-a scris cu litere mari, negre, vizibile de la o poștă: **Don’ t stop me now! Nu mă opriți acum!** Dar n-a fost să fie ea... Ea, femeia de neoprit, s-a afirmat mai târziu când, cu ajutorul unei amice, au luat de urechi o dronă căzută, fără știrea și aprobarea d-lui Miruță, în apele învolburate de pe Saturn și au depus-o sub construcția înaltă din lemn pe care scria *Moșia Domnească*. Acolo era punctul de observație al salvamarilor pe care erau arborate, pe toată

durata sezonului estival, două steaguri care, cel puțin o jumătate de secol, s-au dovedit a fi complementare: tricolorul și steagul cel roșu.

Să fii martoră este misiunea mea în lume și asta fac atunci când spun povești. (Isabel Allende)

Pe Saturn viața se desfășoară în tihnă, copiată după tipicul turcesc. La prânz toată lumea doarme sau moțăie pe plajă iar, la orele serii, după cină, viața începe să palpitate cu adevărat. Suvenirurile sunt, în marea lor majoritate, *made in Turkey*. Vrei să iei rahat/ lokum? O cutie te costă 20 de lei. Dacă iei 3, scoți din buzunar doar 50 de lei. Vrei să iei, ca suveniruri, tricouri? Le găsești cu 40, cu 20 sau chiar cu 10 lei, depinde cui vrei să le oferi. Nu poți plăti cu cardul, iar de bonuri fiscale turcul nici nu vrea să audă. Cafeaua la ibric, preparată pe nisip, chiar în fața ta, e 15 lei ceșcuța, ceaiul turcesc e 10 lei. Ei, dar nici românii nu stau, seara, cu mâinile-n sân. Copiii sunt tentați cu datul în carusel (30 de lei/ trei minute), pe toboganul gonflabil (25 de lei/ 10 minute), cu mașinuțe tamponate (25 lei/ 3 minute) și cu roata panoramică (30 lei/ o tură). Toate aceste distracții (pe bani grei, dacă ne e permisă o evaluare de bun-simț) sunt oferite de firma bucureșteană **Dă-mi, să-ți dau!/ Total agreement** srl, acreditată de Ministerul Justiției, și care poate să-și desfășoare activitatea prin bălciuri și parcuri de distracții.

Despre Porcul vienez și alte preparate autohtone

La *Grill House* se găseau preparate din porc făcute, ca peste tot, din produse congelate. Nouă ne-a atras atenția, se putea altfel?, șnițelul de **porc vienez**. Cu 39 de lei puteai avea în farfurie un astfel de porc. Cotletul era însoțit de un sos béchamel, cașcaval ras - 20 grame și, inevitabil, ceva ulei de floarea soarelui. **Vienezul** îți oferea 55,43 grame de proteine. Adică mult mai mult decât o ceafă de porc la grătar (19,6 gr) sau un cotlet de porc la grătar (23,3 gr). Dar exact la fel, 53,43 gr., precum un șnițel din porc-porc care nu beneficia și de avantajele calorice ale cașcavalului ras. *Dar micul, micul cât era?*, o să mă întrebe, în mod firesc, cetățeanul din reclama tv. Ei, bine, un mic de 50 grame, la *Grill House*, era 7 lei, iar un mix grill din ceafă de porc, piept de pui, mici și cârnăciori (100 de grame din fiecare) costa 68 de lei. Reclama dela *Greek Taverna* conține, ca o invitație de a le trece pragul, doar o constatare elenă: **Dacă George îți spune că ești frumoasă și fără flori, să știi că ești frumoasă și fără George!** Acum am înțeles de ce tavernele lor sunt năpădite de flori, iar localurile noastre de pe faleză doar de fumul de mici și de spuma generoasă de la berea servită la halbă.

Breaking News. By FocusPress

Militarii din cadrul ISU Dobrogea au fost solicitați, marți seara, 1 septembrie, să intervină la un hotel (*Neko*, de 3 stele, fostul *Aida*, de două stele, n.n.) din stațiunea Saturn, unde aproximativ 58 de persoane au avut nevoie de îngrijiri medicale. Autoritățile au activat, la ora 20:28, planul roșu de intervenție. S-au constatat suspiciuni de toxiinfecție alimentară. Unitatea a fost amendată și închisă. (Tot sezonul estival a fost compromis. Inclusiv pentru ucrainenii și pentru nepalezi...)

Post Scriptum

Autorul rândurilor de mai sus a fost și el cazat în acel hotel, vreme de o săptămână, dar a părăsit Saturnul pe 28 august a.c. Fiind o fire cumpătată, deși a achitat banii pentru *all inclusive*, s-a ferit să consume ceva în exces și a fost ferit de simptomele acuzate, după câteva zile, de cele 58 de victime. Dar asta nu înseamnă că cei cu care a pornit, împotriva voinței lui, în această aventură marină, nu au avut nevoie de îngrijiri medicale. *Din cunoașterea condițiilor adevărate ale vieții noastre trebuie să ne extragem forța de a trăi și motivele pentru a trăi*, ne-a avertizat franțuzoaca Simone de Beauvoir.

SFÂRȘIT

Știri de la Centrul Cultural Pitești

Centrul Cultural Pitești
a organizat luna trecută
noi evenimente
cultural-educative și de
dezvoltare personală,
publicate pe pagina
oficială de Facebook a
instituiției și
pe site-ul oficial
(www.centrul-cultural-pitesti.ro).
Dintre ele, amintim:

■ Conferința cu tema „Sagrada Familia – catedrala organică”, în cadrul proiectului cultural „Enigmele Terrei”, susținut de directorul Direcției Județene pentru Cultură Argeș, scriitorul și publicistul Cristian Cocea.

■ Vernisajul Atelierului de creație „IconArT – Artă tradițională iconografică”, ediția a VI-a; organizat de Primăria Municipiului Pitești, prin Centrul Cultural Pitești.

■ Conferința cu tema „Ambasador al artelor marțiale”, susținută de Ana Maria Balaș, antrenoare de arte marțiale și profesoară de limba și cultura japoneză.

■ Vernisajul expoziției de icoane pe sticlă realizate în cadrul Atelierului de creație „IconArT – Artă tradițională iconografică”, ediția a VI-a.

■ Expunerea cu tema „Diplomația Multilaterală – Trecut și Prezent”, susținută de ambasador dr. Nicolae I. Ionescu.

■ Dialogul cu tema „În afara spiritualității, sufletele rămân nevindecate”, în cadrul proiectului cultural-motivațional „Arta Devenirii”, coordonat de scriitoarea Silvia Grigore, având-o invitată pe Liliana Finta, consilier și trainer în spiritualitate aplicată.

■ Prelegerea cu tema „Piteștii în scrierile călătorilor străini”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

■ Prelegerea cu tema „Creștinism, constituții și constituționalism. Istorie și actualitate”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Cultură și credință în societatea contemporană”, coordonat de dr. Marius Andreescu, cercetător științific la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, membru al Asociației Române de Filosofie a Dreptului și Filosofie Socială.

■ Prelegerea cu tema „Femeia în creștinism”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Biografii de excepție”, coordonat de muzeograful, scriitorul, prof. dr. Octavian Dărmănescu.

■ Spectacolul vocal „Prima notă de toamnă”, susținut de cursanți de la Școala de Muzică „Vox Art”, sub îndrumarea profesoarelor Iuliana Călin și Ioana Diana Dicuț.

■ Prelegerea cu tema „Goana după nimic... Proze scurte cu idei lungi”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Teme Culturale în Emoții Rationale”, susținut de scriitorul, eminescologul, profesorul de limba și literatura română Lucian Costache.

■ Conferința cu tema „Dezbinarea dintre creștini și limitele mișcării ecumenice”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Colocviile Municipiului Pitești”, coordonat de redactorul-șef al revistei de cultură „Argeș”, scriitorul dr. Leonid Dragomir, avându-l invitat pe scriitorul Teodor Baconschi, diplomat de carieră.

■ Prelegerea cu tema „Naționalism și unitate în secolul al XIX-lea”, în cadrul proiectului cultural „România, țară europeană, și lungul său drum de conectare la valorile europene”, susținut de managerul Muzeului Municipal Curtea de Argeș, istoricul Ștefan Dumitrache.

■ Dezbateră cu tema „Cultura conflictelor”, în cadrul proiectului „Ferestre culturale”, coordonat de jurnalistul Ahmed Jaber, avându-l invitat pe jurnalistul Răzvan Munteanu.

■ Dezbateră cu tema „Până nu se răcește cafeaua”, în cadrul proiectului cultural „Mari Iubiri ale Literaturii Universale”, coordonat de poeta și profesoara de limba și literatura română/engleză Raluca Hana Sandu, având-o invitată pe profesoara de limba arabă/germană Ețuș Ciomoș.

■ Dialogul cu tema „Din lumea cântecului – Georgeta Chițoran”, în cadrul proiectului „Medalion artistic cu Mariana Filipescu”, coordonat de interpreta de romane și folclor Mariana Claudia Filipescu.

■ Dialogul cu tema „Arta Poeziei”, în cadrul proiectului cultural „Invitați la «Cafeneaua literară»”, coordonat de poetul Virgil Diaconu, directorul revistei „Cafeneaua literară”, avându-l invitat pe criticul literar și poetul Marian Barbu.

■ Moment liric intitulat „Acolo unde-n Argeș se varsă Râul Doamnei”, în cadrul Clubului literar-artistic „Mona Vâlceanu”, coordonat de editorul, scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Maria Mona Vâlceanu.

■ Lansarea cărții de poezie cu titlul „Îmbrățișare”, de Florian Silișteanu, eveniment editorial coordonat de scriitorul și profesorul de logică Jean Dumitrașcu, prezentat de poetul George Smeoreanu, cu participarea extraordinară a actriței Doina Ghițescu și a cantautoarei Maria Gheorghiu.

■ Spectacolul vocal-instrumental „Culorile toamnei în muzică”, susținut de copii și tineri care urmează cursurile Școlii de Muzică „Sound, Music, Art”, sub îndrumarea profesorilor Cornelia și Alexandru Ionescu.

■ Vernisajul expoziției de pictură „Pastel de toamnă la Pitești”, organizat de Liga Navală Română, sub coordonarea pictoriței Alexandrina Dinu, vicepreședintele Ligii Navale Române.

■ Prelegerea cu tema „Tragedia (I). Antichitatea”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Literatura Română în Context European”, susținut de scriitoarea și profesoara de limba și literatura română Iudita Dodu Ieremia.

■ Spectacolul de folclor „Tradiții muntenesti”, coordonat de prof. de canto popular Valentin Grigorescu, în cadrul Festivalului „Toamna Piteșteană”; au participat: Traian și Valeria Ilea, Gelu Voicu, Simona Dinescu, Polina Gheorghe, Valentin Grigorescu, Daniela Bărbuceanu, Sebi David, Gabriela Argeșeanu, Ana Maria Cîrstina, Mihaela Chirițescu, Ana Maria Trandafir, Mitică Tavă, Amza Angheluș, Florina Lițiu, Anastasia Stan, Delia Ionică, Grupul Vocal „Rapsozii Bascovului” și Ansamblul de dansuri „Doina Bascovului”. A prezentat solista de folclor Polina Gheorghe, redactor muzical la Radio România Antena Satelor. Acompaniamentul a fost asigurat de Orchestra „Doina Bascovului”.

■ Lansarea cărții de poezie „Aripi mecanice”, autor Ion Dogioiu, în cadrul proiectului cultural-educativ „Confluente literare”, coordonat de scriitoarea și profesoara Allora Albulescu Șerp.

■ Prelegerea cu tema „Inteligența umană și inteligența artificială”, în cadrul proiectului cultural „Vaccin împotriva virusului manipulării”, susținut de psihologul, scriitorul, publicistul George Smeoreanu.

■ Prezentarea nr. 2/2026 a revistei-document „Restituiri Pitești”, în cadrul proiectului cultural-educativ „Istorie și istorii cu Marin Toma”, coordonat de redactorul-șef al revistei-document „Restituiri Pitești”, istoricul dr. Marin Toma.

■ Dialogul cu tema „Argeșul, pepinieră de tinere talente”, în cadrul proiectului cultural „La vama vremii”, coordonat de scriitorul și profesorul de logică Jean Dumitrașcu, având-o invitată pe prof. Mara Diaconu, artist plastic.

Dialogul cu tema „Frumusețea lumii văzute și nevăzute”, în cadrul proiectului „Personalități culturale”, coordonat de scriitorul și profesorul de logică Jean Dumitrașcu, având-o invitată pe prof. Mara Diaconu, artist plastic.

Lansarea cărții „Lumile lui Orin. Amintiri din Rock of God”, în cadrul proiectului cultural „De profundis în artă, cultură, viață...”, coordonat de scriitoarea și jurnalista Christine Bernadette Rousseau-Onofre, membră a Uniunii Scriitorilor din România și a Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

„Invitați la
«Cafeneaua literară»”,
invitat - criticul literar
și poetul
Marian Barbu

„Ferestre culturale”, invitat - jurnalistul Răzvan Munteanu

„Confluente literare”

„De profundis în artă, cultură, viață...”

actualitate

Cristian Meleşteu

Note de lector

MIHAI MOŞANDREI,
Casa cu hortensii,

vol. I–II, ediție definitivă îngrijită de Adrian Săvoiu
și Liviu Măţoanu, Editura Total Publishing, 2025

Apariția, în două volume, a ediției definitive *Casa cu hortensii* readuce în circulație nu doar opera unui poet insuficient recitit, ci chiar forma în care Mihai Moşandrei a dorit ca o parte esențială a acesteia să rămână. Cele două tomuri reunesc câte 230 de poeme, dispuse alfabetic, într-un ansamblu de aproape şase sute de pagini. Nu avem, aşadar, o antologie retrospectivă, ci un testament liric a cărui ordine îi aparține poetului însuși.

În 1970, Moşandrei alcătuiise manuscrisul *Poezii I–II*, intitulat *Culegere completă și definitivă*. Revizuirile și corecturile păstrate în manuscris arată că „definitivarea” nu era o simplă formulă. Editorii respectă această voință, actualizând ortografia, dar păstrând particularitățile de limbă și timbrul epocii. Amploarea ediției are însă și un efect critic: ceea ce într-un volum izolat poate

părea motiv recurent devine, la lectura celor 460 de poeme, când semn al unei viziuni coerente, când simptom al propriei ei uzuri.

Biografia explică în parte această continuitate. Legat prin familia maternă de Câmpulung și de Casa Nanilor, Moşandrei se afirmă în literatura interbelică, iar *Găteala ploilor* primește în 1932 Premiul Societății Scriitorilor Români. După instaurarea regimului comunist, casa îi este naționalizată, este exclus din Uniunea Scriitorilor și din barou, iar între 1959 și 1961 trece prin închisorile de la Pitești, Jilava și Gherla. Revine în viața literară abia în 1970. Fractura biografică nu produce însă una echivalentă în poezie. Suferința este filtrată într-o viziune care continuă să caute o ordine mai înaltă a lumii. Moşandrei nu răspunde istoriei prin strigăt, ci prin încercarea de a salva frumusețea de sub zgura ei.

„*Casa cu hortensii*” oferă cheia cea mai firească a acestei sensibilități. Poemul trimite la Casa Nanilor din Câmpulung, loc al copilăriei. Revenit în casa îmbătrânită, poetul caută printre albume, portrete, covoare și unghere urmele vârstei pierdute. Albumele și portretele păstrează urme, însă sunt mute; revelația vine din grădină, din hortensiile strănse „în roată” asemenea copiilor, care îi redau pentru o clipă răsul copilăriei.

Casa devine astfel centrul unei geografii afective în care timpul se poate, pentru durata poemului, reînnoa. În „Căldura casei”, trecutul pune din nou „pe obraz sărutul”; în „Arheologie”, primăvara scoate din întuneric pridvoare, ciubere și glastre. Memoria lui Moşandrei are miros de sulfină, răcoare de fântână și culoarea hortensiilor. Lucrurile contează fiindcă au asistat la viață; materia domestică devine depozitarul discret al celor absenți.

Aceeași disponibilitate pentru semn se extinde asupra naturii. Florile, arborii, păsările, animalele, apele și munții alcătuiesc un alfabet prin care lumea vizibilă lasă să se întrevadă o altă ordine. În „Mister floral”, grădinile devin icoane purtate spre Dumnezeu; în „Rugăciune pe câmpuri”, livada, grânele, nuferii și brazii participă la un ceremonial cosmic.

Majusculele – Lumina, Iubirea, Moartea, Misterul – dau abstracțiunilor aproape consistența unor personaje. Crinul poate deveni semnul purității, iar albastrul promisiunea transcendenței. Timpul nu poate fi oprit, dar poemul încearcă mereu să recupereze ceva din ceea ce timpul destramă.

Chiar vânătoarea intră în aceeași logică. În „Acuarelă veche”, moartea puiului de căprioară este vegheată de un înger care ține o lalea. În „Fanfara la moartea unui cerb”, „Lupul”, „Mieii” sau „Miel pascal”, animalul nu apare ca simplu trofeu, ci ca ființă enigmatică, uneori princiară, alteori sacrificială. Privirea vânătorului se întâlnește paradoxal cu mila creștină, iar violența este convertită în elegie. La Moşandrei, realitatea pare să devină suportabilă poetic abia după ce este ridicată în semn.

Aici se află însă și limita poeziei sale. Crinii, opalele, îngerii, culorile rare și majusculele revin până când simbolul pare uneori să preceadă experiența. Realitatea este parcă purificată înainte de a putea fi primită în poem. Tocmai de aceea, textele în care această protecție a frumuseții slăbește, iar pierderea rămâne pentru o clipă neacoperită, capătă o tensiune mai puternică.

Poeemele târzii arată cel mai bine ce se întâmplă atunci când frumusețea nu mai acoperă imediat pierderea. În „Plecarea rândunelelor”, „Mama” sau „Rugăciune târzie”, același imaginar dobândește o gravitate nouă. Primul poem adună într-un singur ciripit toamne, frunzișuri, calești și buchete târzii; „Mama” recuperează silueta maternă prin grădină, icoană și răsaduri; „Rugăciune târzie” cere întoarcerea ochilor de copil înainte ca „marea Noapte” să îngroape trecutul. Aici, imaginile recurente încetează să mai fie doar semnele recognoscibile ale unei sensibilități. Când moartea nu mai este temă, ci apropiere, ele devin lucrurile de care poetul se desparte. Nostalgia ajunge, fără schimbări spectaculoase de vocabular, la marginea credinței.

Componenta iconografică a ediției prelungește discret această recuperare: fotografiile, manuscrisele și casa din Câmpulung întorc spre existență lumea pe care poezia o convertise în memorie și simbol.

Recitirea lui Mihai Moşandrei nu obligă la răsturnarea ierarhiilor, ci la nuanțarea lor. Distanța istorică face vizibile prețiozitatea, repetiția și previzibilitatea unor simboluri, dar și ceea ce acestea nu pot epuiza: puterea cu care obiectul devine memorie, peisajul capătă interioritate, iar pierderea își caută o formă de continuitate. Nu toate poemele rezistă în aceeași măsură; rezistă însă o voce și, mai ales, un mod foarte personal de a refuza dispariția.

Prin *Casa cu hortensii*, Mihai Moşandrei se întoarce în literatură împreună cu întreaga sa lume: casa familială și grădina, muntele și orașul patriarhal, animalele pădurii, icoanele, iubirea, copilăria, bătrânețea și presimțirea morții. O lume peste care timpul a trecut fără să izbutească să o închidă cu totul. *Casa cu hortensii* este, în cele din urmă, chiar casa poeziei sale: ușor demodată, umbrită, plină de obiecte vechi și miresme, dar încă vie, fiindcă din grădina ei se aude, peste timp, răsul copilăriei.

Haiku

Gabriela Cecilia Cioran

vuiet de toamnă -
adunate la sfadă
uscăturile

boabe de cafea -
măcinată de timp
râșnița mamei

stele căzătoare -
rochia de catifea
fără pandantiv

frunze arămii -
alte caravane trec
prin fața porții

nocturnă de jazz -
în loja principală
câteva stele

pelerini grăbiți -
tot mai aproape
de schit
Calea Lactee

toamnă în gânduri -
pe paleta de culori
o gărgăriță

parfum de femeie -
strecurându-se
prin gard
corola lumii

decor autumnal-
ducând spre nicăieri
singurătatea

frunze căzând -
la fereastră ochii ei
înlăcrimați

Ramona Bădescu

asfințit pe lac -
pescuind tăcerea
din adâncuri

teii scuturați -
prin curtea școlii bate
vântul din Franța

orizont gri -
din asfaltul crăpat
un salut fragil

prima muscă
traversând Atlanticul -
sirop pe atlas

vremea rapiței -
tot Facebook-ul
bate câmpii

după furtună -
petale de trandafiri
în pragul casei

glicina-n floare -
fata probează
noii cercei

somn la amiază -
în vârful căpiței
țărâind un cosăș

inspecție -
până și arțarii
aliniați

taină la poartă -
toate uscăturile
aprins de-un mac

Rubrică coordonată de FLORIN GOLBAN

Vlad Alui Gheorghe

Polifonic

Mai multe forme de blândețe

Există povești vechi despre felul în care marea vorbește. Stai pe plajă, pe mal, și o asculți în liniște. Și dacă rămâi suficient de mult acolo și ești atent, începi să auzi și altceva: niște voci care nu

se lasă descifrate din prima, dar care par să-ți vorbească direct. Sunt voci care te cheamă fără să-ți spună exact unde trebuie să ajungi. Îți transmit lucruri, îți lasă întrebări, îți oferă răspunsuri pe care poate nu știai că le cauți. Nu trebuie decât să te oprești și să le asculți. Uneori apar tocmai atunci când te aștepti mai puțin și dispar dacă nu le acorzi timpul necesar.

În muzica românească nouă, astfel de voci pot fi găsite pe albumul „Liniștea nu se împarte”, lansat de Andra Andriucă. Sunt șase voci și, de fapt, toate îi aparțin Andrei. Șase ipostaze care nu se contrazic, ci se completează și construiesc împreună un univers sonor coerent, în care

mică, cu vâsle, în mijlocul unei mări agitate, dar ceva din tine știe deja încotro trebuie să mergi. Poate că acesta este și unul dintre lucrurile pe care muzica Andrei Andriucă le face cel mai bine: transformă neliniștea în direcție. Cele șase voci de pe „Liniștea nu se împarte” nu promit o mare fără furtuni, ci oferă un reper în mijlocul lor. Trebuie doar să stai puțin, să asculți și să le lași să te găsească.

Andra Andriucă este o artistă tânără din Iași care și-a început parcursul muzical în cea mai simplă formulă de voce și chitară, pornind cu intervenții muzicale timide care au adus-o, ușor-ușor, în lumina reflectoarelor unor cluburi și pub-uri din Iași și din țară. Pentru ca proiectul personal să fie unul de anvergură, Andra și-a luat alături o formație, piesele au prins contur în direcții mai concrete de indie-pop-rock, și acum acest proiect a înflorit de-a dreptul prin lansarea albumului de debut.

„Liniștea nu se împarte” ascunde șase povești ca șase incantații care te ajută să treci peste niște obstacole care de multe ori pot părea de netrecut, șase cântece ca vocile unei mări care te ajută să nu te pierzi la infinit. Nu e o analogie aruncată la întâmplare, pentru că de multe ori într-un album de debut cauți să vezi un drum într-un teritoriu complet neexplorat, și este cu atât mai remarcabil când vezi că fiecare piesă vine în continuarea precedentei simbiotic, lăsând efectul de tranșă să fie dominant.

Albumul se deschide cu piesa „Se aude”, o mantră a albumului care te pregătește pentru călătoria pe care urmează să o faci: „Se aude, se aude printre noi/ Cum viața prinde forme vii și mai apoi/ Se ascunde, fără urme de război/ Înapoi”.

Liniștea se desface cu aceste versuri, deschizând puțin câte puțin tot mai multe uși prin care ajungi să vezi o lumină pe care o tot cauți cu privirea: „Se întinde, se întinde peste mări/ Un pod din noduri ce se dezleagă prin iertări/ Se întinde, se întinde peste mări/ Se vede în zări”.

A doua piesă, „Noi nu ne privim”, vine pe același calapod stilistic, și te ține bine ancorat în povestea începută nu de mult. Există un dram de tristețe lăsat cu foarte mare grijă să cadă în această piesă, și nici că se putea un loc mai bun, pentru că o călătorie remarcabilă nu este niciodată una fără evenimente pe care să ți le amintești peste timp: „Noi nu ne întrebăm/ De gânduri pustii/ De lumini ce cad vii/ Cum ai vrea să îmi fii/ Noi nu ne întrebăm/ Mai bine uităm/ Sau ne evităm.”

A treia piesă de pe album, „Ce simplu ar fi”, adună mai departe note de călătorie, parcă punând laolaltă și lucrurile pe care le-a tot adunat pe drum din celelalte piese care au stat înainte: „Ce simplu ar fi/ Dacă preț de o zi/ Ne-am putea povesti/ Tot ce-i nespun/ Tot ce-a apus/ Din visare și apoi/ Tot ce-am stins în nevoi/ Și ce sincer ne-am știu dacă mintea nu ne-ar mai adânci/ Unde valurile cresc din frici și/ Unde luminile se cer din nou vii/ Ce sincer ne-am știu/ Ce blând ne-am încurca/ În cuvinte și-n zări/ În priviri și-n schimbări/ Dacă am uita și aștepta/ Dacă în loc de urmări/ Am naște iertări.”

Practic, cu fiecare piesă, acest album se definește ca drumul spre cunoaștere și auto-cunoaștere a artistei care încearcă să experimenteze totul, să vadă totul, să prindă din zbor tot ce are mai bun viața de oferit, și fiecare experiență să o trăiască cu toată ființa. În ultimele trei piese de pe album, drumul către un loc în care să se descopere cu adevărat capătă și mai mult contur, iar locul în cauză începe să fie din ce în ce mai vizibil ca o oglindă neaburită în care poți să-ți examinezi viața de până acum: „Încep să cred azi mai mult ca ieri/ Încep să mă avânt în ce credeam că sunt căderi/ Încep să înțeleg deodată tot ce mi-am droi/ Încep acum să aud ce a fost lăsat neauzit/ Nu mă opresc, nu mă întorc din drum/ Nu mă feresc, nu mă feresc/ Nu mă opresc, nu mă întorc din drum/ Nu mă feresc, nu mă feresc.”(Nu mă opresc)

Prin acest album, piesă cu piesă, Andra Andriucă și-a construit o busolă care i-a arătat drumul, i-a luminat calea, și a scos-o nevătămată dintr-o furtună pe care niciodată nu a crezut-o posibilă.

fiecare piesă pare să deschidă o altă direcție. Ascultând albumul, ai senzația că aceste voci nu încearcă să te ducă undeva necunoscut, ci să te însoțească printr-un loc pe care, într-un fel, îl recunoști. E o senzație stranie și familiară în același timp: ca atunci când te afli într-o barcă

Trăim în România...

(urmare din p. 8)

conservare care l-a călăuzit toată viața și a refuzat o astfel de propunere. Se vedea cu ochiul liber, mai ales Securitatea vedea, că Ceaușescu e mâncat, trădat de toți, până la ultimul plutonier major de miliție. Instinctul de supraviețuire și parvenire al marelui poet n-a mai funcționat la fel de bine când a ieșit în stradă, cu mulțimea, ca să strige *Jos Ceaușescu* și *Libertate*. Era prea de tot, deh, a fost unul din puținele momente din cariera lui când lumea l-a huiduit și l-a scuipat, ca pe un jeg comunist ce este și a rămas și în posteritate. Ar fi putut fi călcat în picioare de către cei care știau ce hram poartă, dacă nu s-ar fi refugiat, în ultimul moment, în incinta Ambasadei SUA.

Ai scăpat, Păunescule, de cap să-ți fie! La mai puțin de un an de la Revoluție, a fost adus la televiziune de o altă jigodie patentată a mass-media regimurilor comunist și post-comunist, care apare și azi pe la televiziuni, pentru a descria motivațiile clasei politice criminale. Este vorba de Mihai Tatulici, pe care mulți l-au numit atunci spălător de cadavre, ceea ce e complet eronat, în cazul lui Păunescu. El nu era și nu este nici acum un cadavru, la mai bine de cincisprezece ani, de când s-a dus p...ii de suflet. Spiritul său continuă să ne bântuie. În acea emisiune de pomină, marele poet n-a prididit să-și pună cenușă în cap, repetând, în mai multe rânduri: da, sunt un porc, am fost un porc, recunosc că am fost un porc etc. Cert e că i-a priit. A devenit un parlamentar de vază, a candidat la președinție, cum am spus, cu mari șanse de a ocupa scaunul prezidențial. A avut ușile larg deschise la toate televiziunile din România, unde a vorbit, ceasuri în șir, despre politica internă și internațională, despre țară și neam, despre felul cum și-a sacrificat el viața pentru neamul ăsta și a avut parte de prea puțină recunoștință. A avut, iarăși, parte de audiență, privilegii, bani, mai ceva decât în comunism, dar parcă prea repede s-au terminat toate astea. N-a mai avut zile. Foarte sugestiv, episodul petrecut cu câteva zile înainte de deces: a plecat din spital cu perfuziile pe el, descinzând la o televiziune, pentru a vorbi poporului, în stilu-i inconfundabil care i-a susținut celebritatea. A tunat și a fulgerat, iarăși, într-o ultimă tresărire încărcată de dramatism, despre cât a iubit el țara și poporul și uite cum sfârșesc poezii adevărați și patrioți! Era, de astă dată, un soi de protest străveziu împotriva lui Dumnezeu care n-are grijă de marile personalități ale acestui neam.

S-a întâmplat (nimic nu-i întâmplător, pe lumea asta) să fiu acolo în 2010, când a fost adus în holul Uniunii Scriitorilor din Casa Monteoru, în siciul lui de 12.000 de euro. Acel preț a fost consemnat și îndelung comentat de presa de opoziție, care la vremea aceea funcționa încă rezonabil. Eu, unul, locuiam la cincizeci de metri distanță de holul cu trupul neînsuflit al poetului, într-o cameră din fundul Casei Monteoru, obținută prin generozitatea domnului profesor Nicolae Manolescu. Cum-necum,

întâmplător sau cu intenție, eram acolo, ca un fel de martor, între Manolescu și Păunescu despre care se știa că se dușmănesc, de niște ani, la greu, dar uite că venise un moment al împăcării.

Timp de trei-patru zile, pe la căpătâiul lui Păunescu s-au perindat în jur de zece mii de fani ai lui, politicieni, oameni de afaceri, oameni de fotbal, literați, dar și oameni simpli de cele mai diverse condiții și profesii. Lumea îl iubea și îl iubește, am spus-o și nu mi se pare prea mult s-o repet. Iubit, precum un sfânt, n-ar fi mare lucru să fie sanctificat, la un moment dat. De la Casa Monteoru, a fost dus la Ateneul Român, unde timp de o săptămână au mai venit să-l vadă și să-i aducă un ultim omagiu alte mii de oameni.

Nu m-a mirat genul acele de emulație provocată de moartea lui Păunescu, m-a mirat, însă, m-a șocat, chiar, un necrolog apărut în *România literară* în care era elogiat spiritul justițiar al lui Păunescu, semnat de vicepreședintele de atunci al Uniunii Scriitorilor, Varujan Vosganian. Nu-mi venea să cred, așa încât mi-am permis să-l întreb pe domnul Vosganian în ce constă spiritul justițiar al lui Păunescu. Domnul Vosganian mi-a dat o replică pe care de bună seamă că o meritam: tu vorbești, un neica-nimeni?

Nu m-am mai mirat când, în toiul disputei despre înlăturarea uneia din statuile poetului, domnul Vosganian a invocat din nou spiritul justițiar al lui Păunescu, al cărui tupeu propagandistic-demagogic e susținut, în ce mă privește, de o lașitate funciară perfect asumată-conștientizată. Fără această lașitate, el n-ar fi fost cel care a fost, omul cu douăzeci și ceva de statui și cu festivaluri poetice care-i poartă numele. Care ar fi efectul înlăturării uneia din statuile sale, pe motiv de crime ale comunismului și memoriei exilului românesc? Toată povestea asta cu iz revanșard (trăim în România, deh, să ne apărăm valorile la care atentează te miri ce Institut de Investigare a Crimelor Comunismului) nu face decât să sporească faima unuia dintre cei mai importanți și eficienți poeți politrucci, susținători ai regimului comunist din România.

REDACTIA:

Senior editor: CALINIC,

Arhiepiscop al Argeșului și Muscelului

Redactor-șef: LEONID DRAGOMIR

(leoniddragomir@yahoo.com);

Secretar de redacție: SIMONA FUSARU (fusaru@gmail.com,

https://fusaru.blogspot.com); Consilier editorial: NICOLAE

OPREA; Redactori: MIRCEA BÂRSILĂ, JEAN

DUMITRAȘCU (dumitrascujean@yahoo.com)

Nota redacției:

O revistă are, în mod logic, un program estetic propriu.

În schimb, tendința scriitorilor actuali – incitați de tehnica ultramodernă – este să trimită același text la cât mai multe publicații, ceea ce nivelează peisajul revuistic până la omogenizarea totală. Din acest motiv, vă rugăm să trimiteți materiale originale, care nu au apărut inițial în volume, reviste etc.

Revista **Arges** primește doar texte în format electronic, cu diacritice, corectate (format *.doc, *.rtf, Times New Roman, 12 pct., la un rând, fără inserări de fotografii, hiperlinkuri, note de subsol (acestea se pun la finalul textului). Fotografii se trimit în format *.jpg.

Fiecare autor care semnează în revista **ARGES** răspunde moral și juridic de conținutul afirmațiilor sale. Materialele aduse în redacție nu se înapoiază.

Număr ilustrat
cu grafică de
PAUL KLEE

Corectură:
JEAN DUMITRAȘCU

Consilier artistic:
IOAN MARCHIȘ

ARGES

Revistă lunară
de cultură

● Apare sub egida
Consiliului Local,
a Primăriei Pitești și a
Uniunii Scriitorilor
din România
● Editată de Centrul
Cultural Pitești
● Membră ARIEL

Revista **ARGES** poate fi procurată și prin comandă directă la sediu, cu plata ramburs, cheltuielile de expediție fiind suportate de către expeditor.

Contact:

Pitești, Casa Cărții,
Centrul Cultural Pitești,
tel./fax: 0248/219976,
e-mail:

revista.arges@gmail.com,
https://www.facebook.com/Revista-Arges, http: www.centrul-cultural-pitesti.ro.

Revista poate fi citită, în format electronic, la adresa: https://centrul-cultural-pitesti.ro/revista-arges-prezentare/ ISSN: 1221-2350 Tiparul executat la VENUS PRINTING SOLUTIONS Iași.

Valentin Protopopescu

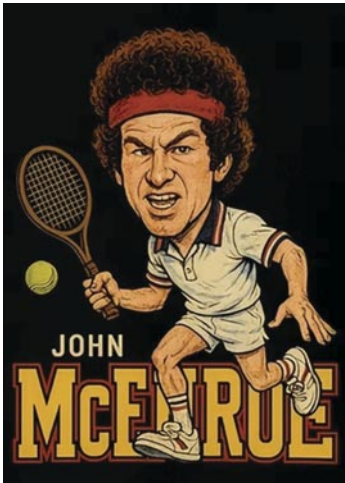

Metafizica arenei

John McEnroe: adio, dar rămîn cu tine!

Lider al unei formații de muzică rock, colecționar și patron al unei galerii de artă șic în inima New Yorkului, cap de familie și, din nou, tată fericit, cetățean avînd conturi bancare ce numărau cîteva milioane de dolari, John McEnroe părea a fi depășit fără traumă perioada de aclimatizare de după încheierea carierei de tenismen activ. Din fericire, Bad Boy nu a pus capăt dintr-o dată unei cariere excepționale, căci, cam la fel ca orice alt jucător profesionist, el a cunoscut un proces regresional, un interval al „despărțirii” de marea performanță. Nu a existat o ruptură și din acest motiv suferința a fost mai facil de suportat. Însă prea comod nu i-a fost americanului, atît de obișnuit cu gloria, publicitatea și adularea publicului.

O șansă enormă a avut Big Mac atunci cînd i s-a propus să comenteze tenis. Nu s-a aruncat cu capul înainte și a avut inteligența să-și strunească temperamentul. Pînă la urmă, poate că a fost doar un gest de respect față de sine însuși, o măsură de a-și onora blazonul și cartea de vizită. Contrar atitudinii și comportamentului de pe terenul de tenis, McEnroe, în calitate de comentator sportiv pentru televiziune, a adoptat o strategie complet diferită. A lăsat inspirația, polemica, alegerea de ultim moment la o parte, informîndu-se în prealabil cu o acribie ce i-a surprins pe mulți, dar mai cu seamă pe el însuși. Angoasat că ar putea greși, că ar putea livra publicului informații false, trunchiate ori injust interpretate, Johnny se pregătea cu mult timp înaintea partidelor pe care le avea de comentat.

înaintea partidelor pe care le avea de comentat.

Farmecul bătrânelor viniluri

România, anul de grație 1974. În preajma Crăciunului, un grup de douăsprezece persoane căra un munte de scule, boxe și bagaje către telefericul din Văliug. Trupa **Phoenix** urca la munte. În mijloc, Sfântu' Nicolae, Nicu Covaci, liderul cu bocanci și pantaloni de piele. Alături, ungurul de la munte, Ioji Kappl, un cărlionțat cu favoriți uriași. Tobarul Costin Petrescu, deja căzut în dizgrație. Tinerelul Mircea Baniciu, solist vocal. Clăparul Schpitzly Reininger, ascuțit ca un creion. Schwarz, inginerul de sunet. Textierul Victor Cărcu. Heni Olandeza, regina fanelor. Ce mai, o curte regală! În plin socialism, trupa devenise un fenomen. Înființată în 1962 la Timișoara, unde tinerii ascultau muzică din vest, **Phoenix** avusesse o fază *flower power*, cu cover-uri după **Beatles** și **Rolling Stones**. Scânteietorul solist Moni Bordeianu fascina sările Caselor de Cultură. *“Pe stradă, ne recunoșteam între noi, cei care aparțineam aceleiași generații”*, scrie Covaci în memoriile sale (citiți *“Phoenix, însă eu...”*), volum apărut la **Nemira**, nu porcăriile de pe Wikipedia). *“Clanul începuse să se mărească, zeci de mii de tineri din toată țara, plutea în aer parfumul unei libertăți încă necunoscută”*. În această perioadă, trupa înregistrează cîteva piese originale (**Vremuri**, **Canarul**), de real succes. Dar libertatea ține puțin. Din 1971, Ceaușescu, întors din

Fișele lui erau adevărate modele în materie, iar analizele și profilurile tenismenilor ale căror meciuri le comenta deveneau paradigme demne de urmat. Firește, în focul comentariului, unul care urma desfășurarea explozivă a partidei, se mai întîmpla să-l ia apa de rebelul roșcovan. Însă chiar și atunci se cenzura rapid, tăcînd umoristic cîteva secunde sau cerîndu-și pur și simplu scuze în direct. Cît privește calitatea spuselor sale, ea era dincolo de orice îndoială. Mac se bizuia pe o enormă experiență trăită direct, la nivelul cel mai înalt posibil al tenisului profesionist, mai mult, el chiar scrisese istorie în sportul alb prin recordurile, stilul și retorica exprimării sale pe teren. De aici și multe formulări memorabile, expresii bune să figureze în orice antologie a cuvintelor de duh.

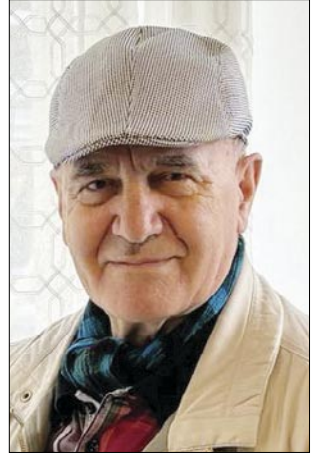
Exista, ce-i drept, o distincție importantă, căci John se cam ferea de vorbele neaoșe atunci cînd „cuvînta” pentru televiziune, în schimb, la nivelul interviurilor și articolelor de presă, se dovedea extrem de liber. Iată doar o asemenea formulă, care cu siguranță că va străbate vremea: „Am mai mult talent în degetul mic al mîinii stîngi decît Ivan Lendl în toată nesfîrșita lui carcasă!” Totuși, asemenea „ieșiri” verbale erau mult mai rare decît în epoca în care Bad Boy ținea capul de afiș al turbulențelor din circuitul ATP.

Ulterior, McEnroe a început să joace în competițiile rezervate veteranilor, organizați într-un circuit asemănător celui mare, profesionist. Și pentru că orgoliul nu-i scăzuse deloc, nu admitea să piardă, de unde și o nesfîrșită serie de victorii, chiar și în fața unor tenismeni mai tineri decît el, retrași de curînd din ATP. Mi-amintesc de o partidă contra lui Pat Rafter, mai tînăr cu 13 ani decît iancheul newyorchez, care, în plus, evolua și în fața publicului australian, la Adelaide. „Cangurul” nu a avut nici o șansă în fața vulpoiului de John, iar americanul l-a umilit pe mult mai junele său adversar, făcînd un tenis de un cinism rar.

Credeți însă că Mac s-a calmat, jucînd la categoria „veterani”? În nici un caz, certurile cu arbitrii făcînd cumva parte din arsenalul și fișa postului său. Doar că astăzi McEnroe știe că publicul, în general compus din *old boys* ai anilor 1980, asta dorește: un John urlînd, turbulent și recalcitrant. Așa că, reflex, el intră în pielea personajului care a fost cîndva. E madlena lui Proust, înmuiată nu în ceai, ci în foarte mulți dolari.

Alexandru Jurcan

O casă distopică

O mare surpriză cinefilă la Tiff 2026: filmul maghiar *Aici mă simt acasă* de Gabor Holtai, cu Rozi Lovas, Aron Molnar, Tibor Szervét. A primit Premiul Publicului, deși ar fi meritat Trofeul Transilvania (oferit filmului *Lionel*, un film plat, previzibil, un road-movie clișeic). Scenariul acestui thriller complex a fost scris de Attila Veres. De fapt, e o parabolă surprinzătoare, o dramă de caractere, o distopie insolită. Acest prim lungmetraj al lui Gabor Holtai a fost realizat fără sprijin direct de la stat, prin colaborare și finanțare independentă. A fost declarat cel mai bun film european la Sitges 2025.

Rita e răpită și se trezește într-o casă necunoscută, a familiei Arpad, care îi spune că ea este de fapt Szilvi, fata lor pierdută de mult. Rita nu se știe amnezică și nu crede în spusele lor, dar, oare, n-ar trebui să joace rolul Szilvi, ca să rămână în viață?

Încerc să nu comit vreun spoiler, să nu strivesc corola rotundă și imprevizibilă a demersului narativ. La început, cu răsuflarea tăiată, credeam că va fi un simplu thriller cinstit, fără a bănuî complexitatea aisbergului. Alunecam pe nesimțite spre o parabolă politică extrem de acută, subversivă. Rita-Szilvi stă la masă cu familia tăcută, dominată de Tati, care o iubește pe Szilvi, dar ce ascunde el sub generozitatea contrafăcută de... Putin-Orban ? Oare ceilalți de la masă n-au fost cumva racolați și ei? Tati are grijă de cei fragili, de cei care și-au pierdut slujbele, nu? Spălare pe creier. O nouă identitate. Tati devine instanța supremă, împarte roluri. Te prefaci sau nu? Fericire cu forța? Se dezvoltă gradat gustul nociv al puterii. Mai bine aici, deoarece „afară nu e grozav”. Complexul Stockholm bate la ușă, o să vedeți cum. Acceptând acest joc sumbru, Rita se transformă. Înțelege anumite mecanisme, de care nu era conștientă. Tati îi permite mai apoi să iasă afară, în oraș, însă și acolo bănuie umbra lui acaparatoare. Tati le spune că „siguranța și fericirea ți le creezi”. Faci parte din sistem. Cu pasivitate? Vrei să-l dărâmi? Închizi ochii la abuz?

Coșmar. Joc psihologic. Suspans sinuos. O alegorie socială amintind de Lanthimos. Nu voi devoala finalul contondent, satiric, neașteptat. Acum vine bucuria: filmul rulează deja pe ecrane la noi în România. Astfel de pepită bogată, „cine pe ea n- ar da viața lui toată”? Nu sunt ironic, rămân în acel echilibru tragi-comic al filmului. În extazul acestui film uluitor, care acum rulează pe ecrane.

Fiare heralde

Phoenix - Cantafabule (1975)

Coreea de Nord, începe să strâmbă din nas la muzica occidentală, recomandând folclorul național. Stresat de atmosferă, Moni emigrează în State. Trupa e în pericol să se destrame. Covaci preia controlul și se reinventează. *“Vreți folclor? Vă dau eu folclor!”*. Studiază cu asiduitate arhivele etnografice și descoperă structuri ritmice și obiceiuri arhaice, pe care le îmbină cu elemente specifice muzicii beat. Apelează la specialiștii din cadrul catedrei de folclor a Universității Timișoara. Culege folclor în Valea Carașului. Student el însuși la Arte Plastice, inventează elemente scenografice, costume și măști. Se naște astfel un nou sound și un nou proiect - **Cei ce ne-au dat nume**. Un spectacol complex, gândit ca o călătorie în timp. În 1972, spectacolul este prezentat în sala Operei timișorene, în fața unui public imens, fanii care n- apucaseră bilet blocînd circulația tramvaielor din zonă. Succes zdrobitor, în schimb pe disc apare o versiune cenzurată (un dublu LP li s-a părut prea mult celor de la **Electrecord**). Fără să se descurajeze, Nicu Covaci perseverează, continuînd direcția folclorică. În 1974, trupa înregistrează albumul **Mugur de fluier**. Dispar elementele de improvizație, piesele devin mai cantabile, textele, aparținînd cuplului Șerban Foarță - Andrei Ujică, mai memorabile. Kappl folosește vioara (ca pe primul album) și adaugă linii melodice la

blockflote. Discul se vinde în zeci de mii de exemplare. Din acest moment, trupa este **Jethro Tull**-ul nostru. Însă Covaci nu se oprește. Luându-și libertăți de neimaginat în epocă, pe măsura creativității sale, **Phoenix** umple stadioane, aduce bani și scandalizează. Activiștii de partid sunt în dilemă. Ar interzice dar cum să omori găina care-ți face ouă de aur? Și uite-i acum urcați la munte. Pe Semenici, într-o vilă a ONT-ului, printre nămeți de patru metri, stropind în jur cu whisky, însoțiți de gagici leșinate, trupei Sfântului Nicolae o fac lată. Sub cerul curat, se naște **Cantafabule** (1975), cel mai tare album al rockului românesc din toate timpurile! Inspirația folclorică devine universală. Vizităm curțile regale franceze ale Evului Mediu. Blesteme și învoacii de grimoar sunt rostite pe ritmuri hard, stîrnind fiarele heraldice - inorogii, vasilisti, aspidole, sirenele, scarabeii. Sintetizatorul povestește cum voievozii înfruntă balaurii. Pasărea Rock ridică rinocerul în gheare. Minunată muzică, minunată copertă de disc, creație a graficienilor Elisabeta și Valeriu Sepi. Cuvintele sunt de prisos. Ascultați și reascultați! Recomand pentru audiofili discurile reimprimare în 2014, la **Nemo Production**, într-un tiraj de circa 500 de exemplare. Ave!

CRISTIAN COCEA